BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ BİRLEŞİNİZ

10 eylül

Daha da fazla gecikmeyelim ● İnsan hakları insani toplumun ürünü olacaktır ● Türkiye'de insan hakları var mı? ● İnsanlık tarihinde yıldızın parlamadığı anlar ● Sendikal harekette sorunlar ve yaklaşımlar ● 1990'lara girerken ülkemiz kadın hareketi ve görevler (II) ● İşçi sınıfının tarihsel misyonu temelinde strateji ve taktikler ●

AYLIK DE
ARALIK 198
Fiyatı: 3.000 TL.
(KDV Dahil)

4

10 Eylül'den

"Dergimizin Kasım 1989 tarihli 3. sayısı toplatılmadı" diye başlayan bu sunumuz dizgideyken, 21 Kasım'da toplatma kararı çıkartıldı. "Yurtdışındaki sosyalistlerin Frankfurt tartışmaları" haberimizde ırkçılık, «Oktobr 1917: De te fabula narratur» yazımızda komünizm propagandası ve *"Tarihten"* bölümünde yer verdiğimiz "Lenin ve Türkiye" başlıklı yazıda yine komünizm propagandası "suçu" bulunmuş. Böylece *10 Eylül*'ün ilk üç sayısının hepsi toplatılmış oluyor. Bu olgu, ülkemizde insan haklarının, basın özgürlüğünün, düşünce ve ifade özgürlüğünün düzeyini çırılçıplak gözler önüne seriyor. Altında Türkiye Cumhuriyeti'nin de imzası bulunan, Birleşmiş Milletler Örgütü'nce kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin giriş bölümünde insan haklarının tanınmaması, yok sayılması ya da çiğnenmesi durumunda insanların direnme hakkını kullanacakları yazılıdır. Bu direnmenin tek biçiminin ne pahasına olursa olsun dergimizi yayımlamak, düşünce ve ifade özgürlüğümüzü fiilen kullanmaktan ibaret kalmayacağı açıktır. En temel hakları benzer biçimde çiğnenenlerin birlikteliğiyle insan olmaktan doğan direnme hakkının kullanılmasının sorumlusu, açıktır ki temel hakları ayaklar altına alanlar olacaktır.

* * *

Kasım ayında gazetelerde garip ilanlara rastladık. *İ. Bilen*'i saygıyla anıyoruz diye. *Mustafa Asım Hayrullahoğlu*'nu saygıyla anıyoruz diye. Kim ola ki bu kişiler? Mustafa Hayrullahoğlu "1982 Anayasası'na hayır" dediği için öldürülmüş! Bu ilanları verenler kim acaba? İ. Bilen onların dedeleri mi, okul arkadaşları mı, yoksa sevdikleri tarih öğretmenleri mi? Ya Mustafa Asım Hayrullahoğlu'nun nesi oluyorlar acaba? Amcaoğulları mı, komşuları mı, yoldaşları mı? Kimi şeyler tevil götürmüyor. Yapılan, İ. Bilen ve Mustafa Asım Hayrullahoğlu'na saygısızlık oluyor. Kimse Türkiye Komünist Partisi'nin yönetici ve üyelerini saygıyla anmak zorunda değil, ama anmak ihtiyacı duyuyorsa da saygıda kusur etmemek zorunda. Aralık ayında TKP MK Politik Büro üyelerinden A. Saydan ve TKP Doğu Anadolu yöre komitesi üyelerinden Mehmet Çakmak'ın ölüm yıldönümleri var. *10 Eylül*, yaşamlarını Türkiye komünist ve işçi hareketine adamış bu iki savaşerini, yaşamlarından ve savaşımlarından gereken dersleri çıkartarak, hatalarını tekrarlamamak bilinciyle ve saygıyla anıyor.

* * *

10 Eylül'ün 1. sayısı Ankara, İstanbul ve İzmir'de ticari dağıtım kanalına 1400 adet dolayında verilmişti. Sonucu *Kasım* sonunda alındı. Toplatılmış olmasına karşın 1. sayı bayilerde 1000 dolayında satıldı. Değişik il ve bölgelerdeki, ayrıca yurtdışındaki dost ve okurlarımızın dergi talebi de 1000'i aştı. Böylece *10 Eylül*'ün 1. sayısı 2000 okura ulaşmış oldu. Marksizm-Leninizm'e çokyönlü saldırıların yoğunlaştığı koşullarda, onun arılığını korumayı bayrak edinen *10 Eylül*'ün, aylık dergilerin ortalama satışları da gözönünde bulundurulduğunda, 2000 okura ulaşması sevindiricidir. Gerek ticari kanalda yeni arayışlarla, gerekse değişik il ve bölgelerdeki ve yurtdışındaki dost ve okurlarımızın aktif katkılarıyla bu sayının daha da artırılması hedeflenmelidir. Bu hedef her *10 Eylül* okurunun önünde durmaktadır.

Dostça selamlarımızla.

10 Eylül Aylık Dergi - Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Ali Saim Tekin
Yönetim Yeri: Molla Fenari Sokak No: 20 Kat: 4/50 Cağaloğlu/İstanbul
Basıldığı Yer: Metinler Matbaası - Abone Bedeli: 1 Yıllık 30.000 TL.
Yurtdışı Fiyatı: 4 DM. Hesap No: Ali Saim Tekin, Yapı Kredi Bankası, Çemberlitaş Şubesi 040863-1

içindekiler

ayın yorumu

Daha da fazla geç kalmayalım

Turgut Özal TBMM'de muhalefet partilerinin katılmadığı bir oturumda cumhurbaşkanlığına seçildi ve görevi 12 Eylül cuntasının başkanı Kenan Evren'den devraldı. T. Özal Köşk'te çıktıktan bir saat sonra TBMM Başkanı ve ANAP milletvekili Yıldırım Akbulut'u başbakanlığa ve eski hükümetini ANAP içindeki değişik hizip başkanlarıyla genişleterek yeniden göreve atadı. Hükümet, TBMM'de, SHP'nin katılıp red oyu verdiği bir oturumda güvenoyu aldı. Boşalan ANAP Genel Başkanlığına I. Olağanüstü Kongre'de T. Özal'ın desteklediği Başbakan Yıldırım Akbulut seçildi, diğer aday Hasan Celal Güzel ise 100 milletvekilinin kendisini desteklediğini ve önümüzdeki kongrede aday olacağını açıkladı. Y. Akbulut'tan boşalan TBMM Başkanlığı seçimlerine ise, bu kez muhalefet partileri de katıldı ve onların da oylarıyla ANAP içinde T. Özal'ın cumhurbaşkanlığına karşı çıkan gruptan Kaya Erdem, TBMM Başkanlığı'na seçildi.

Turgut Özal'ın cumhurbaşkanlığına adaylığını açıklamasından sonra siyasal yalpalamaları nedeniyle sonuçta halktan özür dilemek zorunda kalan E. İnönü, İtalya'ya yaptığı bir gezi sırasında T. Özal'ın cumhurbaşkanı seçilişinin ardından Türk Ceza Yasası'nın 141-142 ve 163. maddelerini kaldıracağını açıkladı. "Dünyada komünizm ölürken, bizim ülkemizde de komünizm üzerindeki yasak kalkacak" dedi. Gerçekten de T. Özal, TBMM'de cumhurbaşkanlığına seçilmesi münasebetiyle yaptığı teşekkür konuşmasında "düşünce ve ifade hürriyeti"nin önemini vurguladı. Ardından özellikle TV'de yapılan

bir açıkoturumda parlamondaki üç siyasi partinin temsilcileri, TCY'nin 141-142 ve 163. maddelerinin kaldırılması gereği konusunda mutabakata vardılar. Günlük basın bu maddelerin ne zaman kaldırılacağı konusunda soruşturmalar yürütürken, T. Özal, hükümete ilk toplantılarında konuyu ele almaları direktifini verdi. Devlet Bakanı Ali Bozer ve Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, bu yasa maddelerindeki değişikliğin Ocak 1990'da TBMM'ye getirileceğini haftalık *Nokta* dergisine açıkladılar.

Geçtiğimiz ay parlamento düzeyinde siyasetin gündemi böylesine yüklü geçti. Bu yük, cumhurbaşkanlığı seçimini unutturup dikkatleri yeni hükümetin "jet" kuruluşuna, oradan ANAP Olağanüstü Kongresine ve nihayet ülkemizde düşünce ve örgütlenme hak ve özgürlüğü üzerindeki yasaklara kaydırıverdi.

Olayların akışına özüne inilmeden bakıldığında, süreç demokrasi ve insan hakları yönünde akıyor gibi gelebilir. Ama gazete manşetlerinin hemen altında yeralan kimi olaylara da bir göz atmak gerekiyor. 13 yaşında ortaokul çocukları duvarlara "Dev-Sol" yazdıkları için okuldan uzaklaştırılıp yargı önüne çıkarılıyor. 17 yaşında bir lise öğrencisi Server Tanilli'nin "Nasıl bir demokrasi istiyoruz?" kitabını okuduğu için okuldan uzaklaştırılıyor ve herhangi bir okulda öğrenimini sürdürmesine izin verilmiyor. TV'de hergün Doğu ve Güneydoğuda öldürülen "teröristler" sergileniyor. SHP, Paris'te Kürtler'in ulusal kimliği üzerine uluslararası bir bilimsel konferansa katılan 7 milletvekilini partiden ihraç ediyor. Anadili Kürtçe'den başka dil bilmeyen 61 yaşında bir kadın yurttaş mahkemede Kürtçe konuştu diye mahkum ediliyor. Kasım ayında da devrimci-sosyalist-komünist basın-yayın organlarının büyük çoğunluğu yine sudan gerekçelerle toplatılıyor, suç olup olmadığı konusunda yargı kararı olmaksızın(!) düşüncelerin propaganda edilme hakkı fiilen işlemez kılınıyor. TV'de yine polis operasyonlarıyla gözaltına alınanlar suçlu olarak sergilenmeye devam ediliyor. TSİP yöneticilerine sıkıyönetim mahkemelerince 141. maddeye göre verilen ağır hapis cezaları Yargıtay'da onaylanıyor. Cezaevlerinde politik tutuklu ve hükümetlere yönelik keyfi uygulamalar ve baskılar sürdürülüyor. İdam cezası, insanlarımızın üzerinde "Demokles'in kılıcı"gibi sallanıp duruyor.

İşte bir yanda suç olmaktan çıkarılmayacağı değişik hükümet sözcülerince açıklanan düşünce ve örgütlenme hak ve özgürlüğünün yeniden düzenleneceği yönündeki söylentiler, öte yanda fiili uygulamalar. Gerçek bunun neresinde?

Yalnız hükümet çevrelerinin değil, muhalefet partilerinin de gerek açıklamaları, gerekse kendi içlerindeki uygulamaları kimi noktaları açığa çıkartıyor. Adalet bakanı ve hükümete yakın çevreler 141 142-163. maddelerin özellikle düzenleneceğini vurguluyor. "Cebir" unsurunun belirginleştirileceğini, suç olan «eylem»in yeniden tanımlanacağını ve hapis cezasının para cezasına çevrilebileceğini belirtiyorlar. Bir diğer deyişle, düşünce ve örgütlenme hak ve özgürlüğünü tanımayacağız diyorlar. SHP, kendi üyesi milletvekillerine düşünce özgürlüğünü, ulusal kimliğini taşıma özgürlüğünü ne ölçüde tanıdığını, onları partiden ihraç ederek gösteriyor. DYP Genel Başkanı Demirel, artık kimsenin etki gücünden kuşku duyduğu için kullanmaya pek fazla iltifat etmediği antikomünist söylemi terketmeye niyeti olmadığını göstererek, düşünce ve örgütlenme hak ve özgürlüğünden çok da yana olmadığını kanıtlıyor.

Yine de açık olan, birilerine bir şeylerin özgürlüğünün verileceği. Ama yine açık olan, düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün verilmeyeceği, verilemeyeceği. Çünkü hiçbir hak ve özgürlük kimseye bir lütuf olarak verilmemiştir, verilmez. Başta işçi sınıfımız ve geniş emekçi yığınların, hak ve özgürlüklerini gerçekten kazanmak, bu hak ve özgürlükleri geri döndürülmez biçimde güvence altına alacak olan kendi iktidarlarını kurmak uğruna savaşımı yükselmedikçe, bu savaşım boyunca ileri adımlar atılmadıkça, salt dış konjoktürdeki olumluluk nedeniyle hak ve özgürlüklerin tanınması söz konusu olamaz. Alınacak olan "uysal çocuğa aferin"i geçmez. "Demokrasinin olmazsa olmaz koşulları" panelinde DYP'li H. Cindoruk'un Kürtler'e TBKP önderleri gibi davranmalarını önermesinin, TV'deki açıkoturumda ANAP'lı M. Keçeciler'in 141-142'nin kaldırılması gereğiyle ilgili olarak "hele biraz daha yumuşasınlar" yollu alayının ardından yatan, "söz dinleyecek çocuk"a "şeker" verme anlayışından başka bir şey değildir.

İşçi sınıfımız, çalışan yığınlar, çocuk değildir, hele ağlayan çocuk hiç değil. Hak ve özgürlüklerini, kendi savaşımıyla alacak düzeyde gelişkindir. Yeter ki, öncülerince doğru bir biçimde yönlendirilsin, dost bildiklerince arkadan hançerlemesin.

Geçtiğimiz ay burjuvazinin egemen kesimlerinin siyasal partileri arasında hiçbir "ulusal" konuda, dönemeç noktalarında "ulusal mutabakat"ın sağlanamadığını gördük, ama "istikrarsızlık kaosa" dönüşmedi. Yaşamın politika alanında bu denli öğretici örneği, bu denli kısa sürede gösterdiği dönemler pek fazla değildir. Niyeti öğrenmek olanlara.

Düşünce ve örgütlenme hak ve özgürlüğü konusunda elverişli iç ve dış atmosferin oluştuğu bugünlerde, bu hak ve özgürlüğü kazanmak istiyorsak, "uysal çocuk" rolünü oynamayı bu rolü oynamak isteyenlere bırakıp, sürece aktif müdahalenin yollarını, hem de ivedi biçimde bulmak görevi kendine devrimci, sosyalist, komünist diyenlerin önünde duruyor. Bu müdahelede, panel vb. sınırlı sayıda kişinin katıldığı yukarıdan etkinin yanısıra ve bundan daha çok işçi sınıfımızın, tüm çalışanların eylemliliğine yaslanmak, sonuç alıcı olmak bakımından belirleyici önem taşıyor. Devrimci konumları benimseyen tüm örgütlü çevrelerin bu yönde davranışa geçmekte geç bile kaldıklarını söylemek doğru olacaktır. O halde daha da fazla geç kalmayalım.

El Salvador halkı devrime yürüyor.

Orta Amerika ülkelerinden El Salvador'da Farabundo Marti Ulusal Kurtuluş Cephesi'ne bağlı gerilla birlikleri, on yıldan beri süren iç savaşın en kapsamlı taarruzunda gerçekleştirerek başkent San Salvador'un önemli semtlerini ele geçirdiler. Gerilla birlikleri Cumhurbaşkanlığı Sarayın'a da hücum düzenlediler.

Farabundo Marti Ulusal Kurtuluş Cephesi Başkomutanı Joaguin Villalobos, gerilla radyosu *Venceremos*'ta 11 Kasım 1989'da bir konuşma yaparak halka genel ayaklanma çağrısında bulundu. Villalobos, gerilla kuvvetlerinin denetiminde bulunan destek bölgelerinin tam anlamıyla kurtarılmış bölgeler haline getirilmesini ve halk hükümetinin kurulmasını istedi.

Bilindiği gibi geçen Eylül ayının ortalarında, oligarşi hükümetinin temsilcileri ile Farabundo Marti Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin temsilcileri arasında "iç savaşa son verme" konusunda görüşmelere yeniden başlanmıştı. Meksiko'da yapılan görüşmelerden sonra Farabundo Marti Ulusal Kurtuluş Cephesi tek yanlı olarak onbir günlük bir ateşkes ilan etmişti. Amerikan uzmanlarınının yönetiminde düşük yoğunluklu savaş doktrinini uygulayan oligarşi devrimcilerin bu iyiniyet girişimine El Salvador İşçi Sendikaları Merkezi'ni havaya uçurarak karşılık verdi. Binada bulunan sendika yöneticilerinin ve işçilerin ölümüne yol açan bu alçakça eylem ülke çapında yoğun tepkilere yol açtı. Bu katliamın "halkın sabrını taşıran son damla olduğunu" belirten devrimci güçler başkent Salvador'da çok yönlü bir akına başladılar.

Gerilla birlikleri karşısında ağır kayıplar veren ordu kuvvetleri bir taraftan da silahsız sivilleri katlediliyor. Faşist caniler Orta Amerika Jose Simeon Canase Üniversitesi'nde görevli İspanyol asıllı altı din adamını vahşice işkenceler yaparak öldürdüler. Ünlü insan hakları savunucusu rektör İgnacio Ellacuria ve rektör yardımcısı İgnacio Martin Baro ile Segundo Montes, Juan Ramon Moreno, Armondo Lofez ve Joaguin Lopez'in beyinlerini oyan katiller, aşçı kadın ile rektörün 15 yaşındaki kızını da öldürdüler.

Ajansların bildirdiğine göre, özellikle ülkenin kuzey sınırındaki destek üslerinden hareket eden gerilla birlikleri, kırk sekiz saat içinde başkentin yedi gecekondu semtini ele geçirdiler. Sivil halkın desteğiyle kısa sürede barikatlar kuruldu, siperler kazıldı. Birbirine bitişik evlerin altında oluşturulan koridorları ve kanalizasyon sistemini kullanan gerillalar, ordu birliklerini şaşkına çevirdiler. El Salvador ordusu, uçaklarıyla bütün gecekondu semtlerine roket, bomba ve mermi yağdırdı. Kendi başkentinin sivil halkını bombalama onursuzluğunu gösteren oligarşinin bu hareketi, Nikaragua diktatörü Somoza'nın Sandinist gerillaları destekleyen Managua halkını bombalamasına benzetildi ve tüm dünyada nefretle karşılandı. Sivil halkın kayıplarının çok yüksek olduğu bildiriliyor. Amerikan *Newsweek* dergisinin haberine göre, ordu birlikleri Kızılhaç ambulanslarının yaralıları hastaneye götürmesini engellediler. Dergiye göre, başkentin sivil halkının (yiyecek-içecek ve barınak sağlama, haber verme, barikat kurma ve siper kazma yoluyla) gerillaları destekleyip desteklemediği açıkça ortaya çıktı.

Cephe hakkında kısa bilgi

El Salvador Ulusal Kurtuluş Cephesi, adını halk kahramanı Farabunda Marti'den alıyor. Farabundo Marti (1893-1932) El Salvador Komünist Partisi'nin kurucusu ve ilk genel sekreteridir. El Salvador Komünist Partisi 1932 yılında General Martinez'in diktatörlüğüne karşı bir kitle ayaklanması örgütledi. Ayaklanma yerli burjuvazi ile emperyalizme karşı "sosyalist devrimin gerçekleştirilmesini" ve "işçi, köylü ve asker sovyetlerinin kurulmasını" öngörüyordu. Ne var ki, ayaklanma hükümet birlikleri tarafından bastırıldı ve Farabundo Marti ile diğer önderler kurşuna dizildi. Devrimin önderi Farabunda Marti'nin adı El Salvador emekçi kitlelerinin mücadele bayrağı oldu.

El Salvador'da devrim ve sosyalizm idealini paylaşan bütün devrimciler 1970 yılına kadar El Salvador Komünist Partisi içerisinde birarada bulunuyorlardı. 1970 yılında çeşitli çevrelerin Parti'den ayrılmasıyla çok sayıda silahlı sol örgüt ortaya çıktı. El Salvador Komünist Partisi Genel Sekreteri Şefik Handal'ın belirttiği gibi bu olgunun bir nedeni, o dönemde Parti'nin reformist bir politikaya saplanmış olmasıydı. Şefik Handal'ın sözleriyle komünist hareket *"devrimin temel sorunun iktidar konusu olduğunu unutmuştu"*.

Politik çizgisini gözden geçiren ve adım adım yanlışlarını düzelten Komünist Partisi, 1977 yılında silahlı mücadeleye başlama ve silahlı mücadele yürüten diğer devrimci örgütlerle birlik kurma kararını aldı. Ve nihayet 1979 yılında Parti fiilen silahlı mücadeleye başladı.

Ülkenin çeşitli bölgelerinde silahlı mücadele yürüten devrimci örgütler El Salvador devriminin birleşik önderliğini oluşturmak amacıyla görüşmelere başladılar. Mücadele içinde birlik örüldü ve Ekim 1980'de Farabundo Marti Ulusal Kurtuluş Cephesi kuruldu.

Farabundo Marti Ulusal Kurtuluş cephesi herbiri kendi silahlı kuvvetlerine sahip beş örgütü biraraya getiriyor. Bu örgütler Farabundo Marti Halk Kurtuluş Güçleri (FPL), Salvador Devrim Partisi (PRS), Ulusal Direniş Partisi (PRN), El Salvador Komünist Partisi (PCS) ile Orta Amerika İşçileri Devrimci Partisi (PRTC)'dir.

Farabundo Marti Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin kurulması El Salvador devriminin dönüm noktası oldu. En modern Amerikan silahlarıyla donatılan, ABD emperyalizminin ekonomik, politik, askeri ve diplomatik desteğine sahip olan 55 bin kişilik El Salvador ordusu gerilla saldırılarına karşı koyamaz hale geldi. Devrimciler ülkenin birçok bölgesini kurtardılar.

Farabundo Marti Ulusal Kurtuluş Cephesi Genel Komuta Komite si üyesi ve PCS Genel Sekreteri Şefik Handal şöyle diyor: *"Biz bu mücadeleyle birlikte deneyimimizi başkalarına da ulaştırmak için bir tecri geliştirdik. El Salvador'daki devrimci mücadele kanıtlamıştır ki, gizli-açık, silahlı-silahsız bütün mücadele biçimleri birleştirilmelidir."*

El Salvador Devrimi tüm zorluklara rağmen zafere ulaşcak ve Latin Amerika devrimine önemli bir katkıda bulunacaktır. Türkiye devrimcileri Farabundo Marti Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin bu son hücumunun zaferle sonuçlamasını diliyorlar.

Yaşasın El Salvador Devrimi!

El pueblo unido, jama sera vencido [Birleşik halk hiçbir zaman yenilmez]!

Venceremos [Yeneceğiz]!

Dolores İbarruri (La Pasionaria) öldü

"İspanya halkı! Kadınlar! Silahınız yoksa bıçaklarınızla, kızgın yağla savaşın! Ayakta ölmek diz çöküp yaşamaktan iyidir. NO PASARAN (Geçemeyecekler)!"

Bu inançlı haykırışla kitleleri faşist cellatlara karşı Madrid'i savunmaya çağıran Dolores İbarruri'nin yüreği artık çarpmıyor. İspanya ve dünya komünist hareketinin ünlü kahramanı, faşizme karşı kararlı direnişin simgesi Dolores İbarruri (ya da parti adıyla La Pasinonaria) 12 Kasım 1989'da Paris'te öldü.

9 Aralık 1895'te Bask Bölgesi'nde yoksul bir madenci ailesinin kızı olarak doğan Dolores İbarruri, erken yaşlarda Marksizm'le tanıştı. Sosyalist Parti sıralarında aktif bir militan olarak çalıştı. 1917 Ekim Devrimi'nden sonraSosyalist Parti içerisindeki bölün-mede reformistlere karşı devrimci konumları savundu ve 1920'de İs-panyol Komünist Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı. Siyasal eylemleri nedeniyle birçok kez tutuklanan Dolores İbarruri, 1930'da parti merkez komitesine seçildi.

1934 yılında Asturias madencilerinin ayaklanması sırasında örgütçülüğü ve hitabet yeteneğiyle sivrildi. Aynı yıl, cumhuriyetçi ve sosyalist kadınların ortak örgütü olan Savaşa ve Faşizme Karşı Kadınlar Ulusal Komitesi'ni kurdu.

1935 yılında İspanyol Komünist Partisi'nin 7. Kongresi'nde partinin yürütme komitesine seçil-di. Yine aynı yıl, Komünist Enternasyonal'in Moskova'da yapılan 7. Kongresi'nde Komintern Yürütme Komitesi üyeliğine getirildi.

Ocak 1936'da , güçlenen faşizm tehdidine karşı İspanyol Komünist Partisi. Sosyalist Parti, Cumhuriyetçi Birlik Partisi ile diğer sol partilerin oluşturduğu *Halk Cephesi*'nin adayı olarak katıldığı seçimlerde Asturias bölgesinden milletvekili seçildi.

18 Temmuz 1936'da ordunun cumhuriyetçi hükümete karşı isyan etmesiyle İspanya'da iç savaş başladı.

Dolores İbarruri, bir iç savaş türküsünde dile getirildiği gibi, "halkı satan dört faşist generale karşı savaşta eşsiz ve güzel Madrid'in sadık evladı" olarak destanlaştı. Bitmek tükenmek bilmeyen enerjisiyle kitleleri coşturdu. İspanyol Komünist Partisi'nin temsilcisi olarak iç savaş stratejisinin belirlenmesinde önemli bir rol üstlendi ve teslimiyetçilere karşı sonuna kadar direnişi savundu. Üç yıl boyunca gece ve gündüz demeden tutkulu bir inançla Madrid siperlerinde dövüştü.

Madrid'in düşmesinden sonra Sovyetler Birliği'ne giden Dolores İbarruri uzun yıllar sürgünde kaldı. İspanyol Komünist Partisi adına çeşitli uluslararası forumlara katıldı. 1960 yılına kadar Parti'nin Genel Sekreterliği'ni yaptı. Daha sonra Parti'nin başkanlığına getirildi.

Franko'nun ölümünden sonra İspanyol Komünist Partisi'nin yasallaşmasıyla birlikte 13 Mayıs 1977'de ülkesine dönen İbarruri, 1977 seçimlerinde Madrid milletvekili seçildi ve en yaşlı üye olarak ilk meclis oturumunu yönetti.

Dolores İbarruri kapitalizme karşı sosyalizmin, savaşa ve faşizme karşı özgürlük ve direnişin, baskıya karşı eşitliğin, teslimiyet ve yılgınlığa karşı onurun ve inancın, kısacası eski dünyaya karşı yeni dünyanın simgesiydi.

Anısı mücadelemize ışık tutsun.

İnsanlık tarihinde yıldızın parlamadığı anlar

Osman Yücel-Erhan Can

Osman Yücel ve Erhan Can, bu yazılarında dünya komünist hareketinde neler olduğunu inceliyorlar, bundan sonraki yazılarında ise neden olduğunu ele alacaklarını belirtiyorlar. Yücel ve Can, dünya komünist hareketinde yıldızın parlamadığı anlardan birinin yaşandığı saptamasını yapıyorlar. Bu saptamanının dayandığı olayları ekonomik, politik ve ideolojik savaşım alanında sorguluyorlar. Her üç alanda da dünya komünist hareketinin ve özellikle sosyalist ülkelerdeki uygulamaların birer geri adım, sağa kayış olduğu yargısına varıyorlar. Yeni ekonomik reformları, yeni politik kültürü ve yeni düşünceyi bütünsel olarak değerlendirdikten sonra önde duran göreve işaret ediyorlar.

Ünlü yazar Stefan Zweig, insanlığın gelişmesindeki en önemli - kuşkusuz kendi değerlendirmesine göre en önemli- atılımları ayrıntılı bir biçimde anlattığı kitabına; "İnsanlık Tarihinde Yıldızın Parladığı Anlar" adını vermişti. Gerçekten de insanlığın gelişmesinde böylesine önemli dönüm noktaları ve atılım dönemleri olmuştur, olmaya da devam edecektir. Ama tüm insanlık tarihi bunlardan ibaret değildir. Dünyamız Ortaçağ karanlığını da, Nazizm çılgınlığını da yaşamıştır. Toplumsal ilerlemenin böylece gelişmesi, tam da bizim tarihe maddeci yaklaşımımızın doğruluğunu göstermektedir: Nicelik birikimlerini izleyen nitelik sıçramaları, zigzaglar, geri dönüşler, durgunluk dönemleri... Ve ama genel olarak daha yeniye , daha karmaşığa, daha iyiye doğru sarmal gelişme.

İnsanlığın ilerleme perspektifi, çağımızda niteliksel olarak belirleyici oranda dünya komünist hareketinin, onunla bağlı olarak dünya devrimci hareketinin durumuna bağlıdır. Bu, çağımız açısından, genel tarihsel planda doğru olmakla birlikte; bugünün nesnelliği açısından, insanlığın gelişmesiyle komünist hareketin gelişmesinin tam olarak örtüşmediği de bir gerçek. Yani komünist hareketin gelişme ivmesiyle insanlığın gelişme ivmesi bire bir çakışmıyor. Ancak bu çakışma tam olmasa da, biz, belki biraz da öznelci bir yaklaşımla, dünyada yıldızın parladığı anlarla komünist hareketin yıldızının parladığı anları tarihsel anlamda özdeşleştirmek istiyoruz. Bu nedenle, yazının başlığı insanlık tarihiyle ilgiliyken, içinde komünist hareketin kimi güncel sorunları ele alınmaya çalışılacak. Bu özdeşleştirmeye katılınmasa bile, toplumsal bir hareket olarak komünist hareketin de toplumsal gelişme yasalarına tabi olduğu herkesçe kabul edileceğinden, onun da yıldızının parladığı ya da parlamadığı anların olduğu gerçeğine karşı çıkılmayacaktır.

Bunlardan söz etmemizin nedeni, gelişmeyi doğrusal bir çizgide görme eğilimine kapılan -bu eğilime kapılmak kolaydır çünkü gelişmeyi açıklamanın en yalın, en karmaşık olmayan, düşünceyi en rahatlatan yolu budur, ama ne yazık ki doğru değildir- ve yaşamın canlılığı içinde bu anlayışın karşılığını bulamayan insanlarımızın umutsuzluğa, inançsızlığa kapılmalarını, umutları ve inançları sarsıldığı için de mücadeleden uzak düşmelerini engelleyebilmek için elimizden geleni yapma arzumuzdur. Bunun için, öncelikle, dünya komünist hareketinde yıldızın parlamadığı anlardan birini yaşadığımızı belirterek başlamak istiyoruz. Yani bir anlamda analizler sonunda açıklamamız gereken saptamayı başa yazarak okuyucunun silkinmesini sağlamak istiyoruz. Bu silkinmeyle kazanılacak diriliğin giderek inanç ve umuda, hatta güvene dönüşeceğini düşünüyoruz.

Öncelikle, dünya komünist hareketinde yıldızın parlamadığı anlardan birini yaşadığımızı belirterek başlamak istiyoruz. Yani bir anlamda analizler sonunda açıklamamız gereken saptamayı başa yazarak okuyucunun silkinmesini sağlamak istiyoruz.

Ana Saptama

Başta sosyalist ülkelerde olmak üzere ve bü-

yük oranda buna bağlı biçimde tüm komünist hareket içinde başdöndürücü hızda değişmeler oluyor. Üstelik iletişim araçlarının günümüzde ulaştıkları gelişmişliğe bağlı olarak, olup bitenler hemen hemen anında tüm dünyada izlenebiliyor. Ülkemiz de bu olgunun dışında değil. Bu nedenle olayları tek tek saymayı gereksiz buluyoruz. Kamuoyu bu gelişmeleri hem yazılı basından, hem de TV'de günü gününe izliyor. Zaten saymaya kalksak da, yazımız elinize geçene dek birçok yeni olay gelişebileceğinden, söz ettiğimiz olaylar eskimiş bulunacaktır. Bu yazımızda daha çok güncel olayların ana doğrultularını ele almaya ve bütünsel bir yorum getirmeye çalışacağız.

Tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de, komünistler gelişmeleri sıcak bir biçimde büyük bir merakla izlerken, gözlerinin önünden akıp giden tarih şeridinin nasıl anlamlandırılacağını pek bilememenin sıkıntısını yaşıyorlar. İyi bir şeyler mi oluyor, iyiye mi gidiyoruz, yoksa tümden iş bitti, film koptu, kaybettik mi? Atılan adımları alkışlamalı mıyız yoksa bu akıntıya karşı ayağımızı toprağa sağlam mı basmalıyız? Bu yanıtsız kalmış sorular, komünist kamuoyunda büyük bir şaşkınlık ve karmaşaya, yılgınlığa, örgütsüzlüğe ve hareketsizliğe yol açıyor. 12 Eylül'ün fiziksel ve moral yıkımının etkilerinden tümüyle kurtulamamış olan ülkemizde, bu durum ikiye katlanarak ağırlığını hissettiriyor. Bundan ötürü de, tekil alanlarda somut ve çok ayrıntılı tartışmalar sürdürmektense, daha doğrusu bundan önce, bu tartışmaların çerçevesini çizecek genel bir bakışın, olayların bütünsel bir sergilenişinin ve yorumlanışının son derece ivedi ve gerekli olduğunu düşünüyoruz. İkinci yazımıza bu gelişmelerin nedenlerini irdelemeyi bırakarak burada neler oluyoru ele alacağız.

İyi bir şeyler mi oluyor, iyiye mi gidiyoruz, yoksa tümden iş bitti, film koptu, kaybettik mi? Atılan adımları alkışlamalı mıyız yoksa bu akıntıya karşı ayağımızı toprağa sağlam mı basmalıyız? Bu yanıtsız kalmış sorular, komünist kamuoyunda büyük bir şaşkınlık ve kargaşaya, yılgınlığa, örgütsüzlüğe ve hareketsizliğe yol açıyor.

Öncelikle bugün yaşananların adını koymak gerekiyor. Neden yaşandıklarının analizine girmeden bu gerekiyor. Bunu yapmanın yöntemi ne olmalı? Ele alacağımız süreç dünya komünist hareketi olduğundan, geçerli olacak yöntemi de bu hareketin niteliğinden kalkarak saptamak doğru olacaktır.

Bilindiği gibi, işçi sınıfının savaşımı esas olarak üç ana alanda yoğunlaşır; bunlar, ekonomi, politika ve ideolojidir. İşçi sınıfı tarih sahnesinde yer aldığından ve bağımsız bir sınıf olarak toplumsal mücadeleye katıldığından bu yana, savaşım, bu üç alanda, birbirine paralel olarak süregelmiştir. Bu üç mücadele alanı öylesine bir bütünlük oluşturur ki, herhangi bir alandaki zayıflık, bu alanlardan birinin küçümsenmesi, komünist hareketin bütününe olumsuz etki yapar. Kuşkusuz kimi dönemlerde savaşımın bir yönü nesnel olarak diğerlerinin önüne geçebilir. Ancak bu öne çıkış, diğer alanlardaki mücadelenin hafife alınmasını ya da gözardı edilmesini getirdiğinde, kısa ya da uzun erimde gelişmeye ket vurur. Günümüzde de, bilimsel ve teknolojik devrimin hızla gelişmesi, enformasyon alanında dev adımlar atılması ve genel eğitim-kültür düzeyinin yükselmesi nedeniyle ideolojik mücadelenin önemi göreli olarak artmaktadır. Buna karşın, komünist hareketin varolan durumunu ve ana gelişme çizgisini incelemek istiyorsak, bu üç alandaki durumu tek tek ve bir bütün olarak ele almalıyız. Biz, kolaylık olsun diye, ekonomik, politik ve ideolojik alanlardaki duruma ayrı başlıklar altında göz atacağız.

Bu arada, ele alınan konunun genelliğine paralel olarak, bu üç alandaki bakışın da tüm dünyayı kapsaması gerekiyor. Dünya devrim sürecinin hiçbir bileşeni gözden kaçırılmamalıdır. Yani dünya sosyalist sistemini, kapitalist ülkelerdeki işçi hareketini, ulusal kurtuluş hareketlerini bir bütün olarak düşünürken, her grubun kendine özgü dinamiğine de yukarıda sayılan üç ana savaşım alanı açısından ayrı ayrı yaklaşmalıyız. Dünya çapında bir saptama ancak böyle yapılabilir. Yine de bu yazımızda ağırlıklı olarak dünya sosyalist sistemindeki durumu ele alacağız. Bugünkü olayların nedenlerini inceleyeceğimiz ikinci yazımızda dünya devrim sürecinin bileşenlerini tarihsel gelişme içinde ve bugün bakımından irdeleyeceğiz.

Ekonomik gelişmeler -Yeni Reformlar-

Geçtiğimiz 4-5 yıllık dönemi ele aldığımızda, bu sürede, kapitalist-emperyalist ülkelerde sendikal mücadelenin anti-sendikal taarruz karşısında gerilediğini ve bir durgunluk içine girdiğini söyleyebiliriz. Sendikaların önemli çıkışlarına, büyük, yığınsal grevlere rastlanmadı. Öte yandan, bağımlı, az gelişmiş ülkelerde ekonomiler dar boğazlar yaşıyor; gelişmiş ülkelerle aralarındaki açıklık artıyor, halk yığınları arasında yoksullaşma giderek daha geniş kesimleri kapsıyor. Az gelişmiş ülkelerin dış borçları geometrik bir hızla artarken, bu ülkelerden gelişmiş kapitalist-emperyalist ülkelere transfer edilen değer her yıl yükseliyor.

Ama tüm bunların ötesinde, ekonomik alanda esas büyük değişiklikler sosyalist ülkelerde gerçekleşiyor. Bu değişiklikler hem giderek tüm sosyalist ülkelere şu ya da bu oranda yansıdığı için, hem de dünya kamuoyunun yakın ilgisine konu olduğu için büyük önem taşıyor. Yeni politik düşünceyle birlikte, sosyalist ülkelerde uygulamaya konulan ekonomik değişiklikler ana hatlarıyla nelerdir?

Birinci uygulama ve tartışma konusu, merkezi planlama ile serbest piyasa işleyişinin karşılıklı

ilişkileri ve üstünlükleri alanındadır. Ekonomiye yeni yaklaşım çerçevesinde, serbest piyasa ekonomisinin erdemlerinden söz ediliyor, onun arz ve talep mekanizmalarıyla üretimin miktarını, niteliğini ve fiyatını tüketicinin tüketim kalıplarına en uygun biçimde gerçekleştirebileceği öne sürülüyor. Arz ve talep mekanizmasının sözümona bu dengeleri sağlayabilmesi için de kuşkusuz bir takım ekonomik özellikler gerekiyor. Bu özelliklerden kimilerini şöyle sıralayabiliriz: Ekonomideki bütün işletmelerin kâr amacıyla üretim yapması; işletmelerin kârlarını ve sermayelerini diledikleri gibi kullanabilmeleri; işletmelerin üretim miktar, kalite ve fiyatını bağımsız olarak saptayabilmeleri; üretim faktörlerini istedikleri gibi tasarruf edebilmeleri, yani isterlerse işçi çıkarabilmeleri; devlet narhlarının ve sübvansiyonlarının son bulması, vb.

İşte bugün sosyalist ülkelerde pazar ekonomisine geçiş doğrultusunda bunlara benzer önlemler alınıyor: İşletmelerin kârlılığı temel ölçüt alması ve bu kârı dilediği gibi kullanması yönünde değişikliklere gidiliyor. Bu amaçla işletmelere ekonomik muhasebe sistemi getiriliyor ve merkezi planlamadan özerk olmaları yolunda adımlar atılıyor. Bu konuda atılan adımlar bir ülkeden diğerine değişiklikler gösterse de yeni düşüncenin piyasa karşısındaki tavrının ana yönelimi bu. Bu yönelim ne gibi sonuçlara gebedir sorusuna yanıt aramalıyız.

Bilindiği gibi sosyalist üretim ile kapitalist üretim arasındaki temel farklardan biri, kapitalist ülkelerde kâr için üretim yapılırken, sosyalist ülkelerde üretimin amacının insan ihtiyaçlarının giderek daha büyük oranda karşılanması olmasıdır. İşletmelerin üretim ve yatırım planlamalarında ana ölçüt olarak kârlılığı almaları, bir yandan kimi temel ihtiyaçların karşılanamaması ve çalışanlara daha az ücret verilmesi sonucunu yaratırken, öte yandan da daha önemlisi, üretimin anarşik karakterine kaynaklık etmektedir. Kapitalist ekonominin buhranları esas olarak fazla üretim buhranlarıdır. Bu, kendini gerçekleştiremeyen ve değer olarak karşılığını bulamayan üretim, plansızlıktan ve kâr amacını temel ölçüt almaktan kaynaklanır. Dolayısıyla sosyalist ülkelerde işletmelerin faaliyetlerini salt kârlılık ölçütüne göre belirlemeleri durumunda, aşırı üretim buhranları bu ülkelerde de ortaya çıkmakta gecikmeyecektir.

Öte yandan işletmelerin kârlarını diledikleri gibi kullanmaları, gerek sektörler, gerekse de işletmeler bazında, çalışanlar arasında yeni bir eşitsizlik kaynağı olacaktır. Kâr oranı yüksek olan sektörlerde çalışanlar, ya da en ileri teknolojiyle donatılmış işletmelerin çalışanları, yetenekleri ve vasıflılıkları aynı olan, aynı ölçüde emek harcayan emekçilerden daha fazla ücret alacaklardır. Bu durum, ücretliler içinde bölünmeleri artıracak, yeni çelişkilere neden olacaktır.

Kimi temel ihtiyaçların karşılanmasına (et, süt sağlık, konut, vb.) yönelik işletmelerde kârlılık oranları düşüktür. Hatta bu alanlardaki işletmeler zarar bile etmekte, zararlar devlet sübvansiyonlarıyla karşılanmaktadır. Söz konusu sübvansiyonların kaldırılıp bu alandaki işletmelerin de kârlılık ve özerklik ilkeleri uyarınca yönetildiği ve faaliyet gösterdiği durumda, ya işletmeler sermayelerini bu alanlardan daha kârlı alanlara kaydıracaktır ki böylelikle temel ihtiyaçların bir kısmı karşılanamaz hale gelecektir, ya da bu işletmelerin kâra geçebilmeleri için devlet narhları kaldırılacak ve işletmelerin fiyatları kendilerinin saptamaları kabul edilecektir ki, bu durumda da bu ürünlerin fiyatları önemli ölçüde artacağından sonuç gene temel ihtiyaçların bir bölümünün karşılanamaması olacaktır. Bu fiyat ayarlamalarının sonuçları 10 yıldır ülkemizde yaşadığımız İMF istikrar reçeteleri benzeri paketlerin sonuçlarından farklı olamaz. Nitekim kimi sosyalist ülkeler daha şimdiden İMF reçetelerini uygulamakta, kimileri de İMF'ye üye olmak için başvurmaktadır. Dünya emperyalist-kapitalist sisteminin bu merkezi yönledirici örgütünden şifa bulan bu güne dek olmamıştır, ama bu örgüt aracılığıyla emperyalist-kapitalist sisteme eklemlenme had safhaya ulaşmıştır. Bu bağlamda Polonya Başbakan Yardımcısı, hükümetin ekonomik reform programını geçen hafta Vaşington'da IMF yetkilileriyle görüştüğünü ve onayını aldığını söyledi. Polonya'ya 16 Ekim'de bir IMF heyeti geleceğini bildiren Balcerowitz Kasım ayına kadar bu kuruluşla bir stand-by kredi anlaşması imzalanacağını söyledi,*Cumhuriyet)*

İşletmelerin faaliyetlerini kâr esasına göre yönlendirmeleri ve üretim faktörlerini dilediklerince tasarruf etmeleri çok önemli bir ekonomik - toplumsal sonuca daha yol açacaktır. Piyasa ekonomisi yönündeki bu girişimlerin sürdürülmesi kaçınılmaz olarak işsizliği doğuracaktır. Gerçi henüz bu konuda sosyalist ülkelerde tartışmalar süregitmektedir, ancak bu ekonomik reformlar bir bütün olarak sürdürüldüğü takdirde, bunun sonuçlarından kaçınmak olanaklı değildir. Ekonominin kendine özgü yasaları vardır. Belirli ekonomik ilişkiler belirli sonuçları verir. Hem işletmelerde kârlılığı temel ölçüt almak ve onlara üretim faktörlerini dilediklerince kullanmaları serbestisini tanımak, hem de işsizliğe karşı çıkmak kendi içinde bir tutarsızlık olur. Dolayısıyla, yukarıda söz ettiğimiz piyasa ekonomisi yönündeki girişimler

Birinci uygulama ve tartışma konusu, merkezi planlama ile serbest piyasa işleyişinin karşılıklı ilişkileri ve üstünlükleri alanındadır. Ekonomiye yeni yaklaşım çerçevesinde, serbest piyasa ekonomisinin erdemlerinden söz ediliyor, onun arz ve talep mekanizmalarıyla üretimin miktarını, niteliğini ve fiyatını tüketicinin tüketim kalıplarına en uygun biçimde gerçekleştirebileceği öne sürülüyor.

sürdürüldükçe, sosyalist ülkelerde de yakın gelecekte işsizlik sorunuyla karşı karşıya gelinecektir. Nitekim daha şimdiden işsizlik sorunu konusunda öne sürülen görüşlerden bir kaçını örnekleyelim. Sovyetler Birliği'nde yayımlanan radikal reform yanlısı *Moscow News* Dergisi, "sosyalist dogmalardan vazgeçmeme" inadı yüzünden ülkedeki büyük işsizlik sorununun gündeme getirilemediğini belirtiyor. Sovyet Bilimler Akademisi üyesi Boris Polotin dergiye verdiği demeçte, "halen ülkede istihdam edilmiş görünen 140 milyon kişiden 25-30 milyonunun işten çıkarılmasıyla ülkenin GSMH'nın 25 yılda ikiye katlanabileceğini" söylüyor. (*Cumhuriyet*, 4 Eylül 1989) Polonya'nın İstanbul başkonsolosu Dr. Ryszard Karwicki, *Hürriyet* Gazetesine verdiği demeçte "hedefimiz demokratik parlamenter rejim, serbest piyasa ve özel sektör" diyor. "Bugün bedava olan sağlık, eğitim gibi hizmetler paralı olacak. Sübvansiyonlar kaldırılacak, ekonomiyi ülke gerçekleri yönlendirecek. Başbakan Tadeusz Mazowiecki'nin dediği gibi ekonomik sorunlar ancak işsizlik yaratılınca çözülecek" diye ekliyor. (*Hürriyet*, 30 Ağustos 1989)

Varolan sosyalist ülkelerin ekonomilerinin gelişmiş kapitalist ülkelerin ekonomilerine göre bile iki temel üstünlükleri vardır: Birinci olarak, sosyalist ülkelerde, nitelik açısından kimi kusurları olsa da, çalışanların, beslenme, barınma, giyinme, sağlık, eğitim, kültür, spor vb. gibi alanlardaki temel ihtiyaçları miktar bakımından karşılanmıştır. Hiçbir sosyalist ülkede, örneğin ABD'de varolan yoksullar, aç ve açıkta yaşayan-lar, sağlık, eğitim vb. hizmetlerden yararlanamayan insanlar yoktur. İkinci olarak, Sosyalist ülkelerde insanın kişiliğinin gelişmesinin biricik yolu olan çalışma hakkı herkese sağlanmıştır, bir diğer deyişle işsizlik yoktur. Bu temel kazanım, kapitalist ülkelerdeki emekçilerin en büyük moralsizlik kaynaklarından biri olan yarınından güven duyamamak korkusunu ortadan kaldırmakla kalmıyor, tek tek sosyalist ülkelerde her bireyin kişiliğini geliştirebilmesinin olmazsa olmaz koşulunu sağlıyor. Gelişmiş kapitalist-emperyalist sistemdeki işsizlik sigortası vb. kaldıraçlar, insanın bu en temel gelişme aracını sağlayamadığından işsizliğin toplumsal ve bireysel bir felaket olarak varlığına son verememektedir.

Varolan sosyalist ülkelerin ekonomilerinin gelişmiş kapitalist ülkelerin ekonomilerine göre bile iki temel üstünlükleri vardır: Birinci olarak, sosyalist ülkelerde, çalışanların, temel ihtiyaçları miktar bakımından karşılanmıştır. İkinci olarak, sosyalist ülkelerde insanın kişiliğinin gelişmesine biricik yolu olan çalışma hakkı herkese sağlanmıştır, bir diğer deyişle işsizlik yoktur.

Hemen görülebileceği gibi, sosyalist ülkelerde, yeni düşünceyle birlikte, değişik dozlarda da olsa uygulamaya konulan piyasa ekonomisine yönelik reformlar, bu iki temel kazanımı yok etme tehdidini taşımaktadır. Bunun teorik ve uzun erimli bir tehlike olmadığının yaşayan kanıtı da bizce enflasyon ve işsizlik sorunlarını bir türlü aşamayan ve bu yola uzun süredir girmiş olan Yugoslavya'dır. Ekonomi alanında serbest piyasa ekonomisi yönünde çok daha önce adım atmış olan bu ülkede, bugün halkın birçok temel ihtiyacı karşılanamamakta, ülkenin dış borçları sürekli artmakta, işsiz Yugoslav yurttaşları başka ülkelerde iş peşinde koşmaktadır.

İkinci temel uygulama ve tartışma alanı, üretim araçlarının mülkiyeti sorunudur. Şimdi sosyalist ülkelerde, uzun süreli kiralama, miras bırakma vb. gibi değişik biçimlerde de olsa küçük üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin yaygınlaştırılması gözetiliyor. Küçük özel üretim, ekonominin genel verimliliğini arttırmak adına özendiriliyor. Konuyu iki açıdan ele almak istiyoruz: Bu uygulamanın açıklanan amaca uygun olup olmadığı, yani gerçekten ekonominin verimliliğini artırıp artıramayacağı ve sonra da bunun genel sosyo-ekonomik sonuçlarının neler olabileceği.

Küçük özel üretimin özendirilmesine öncelikle tarım ve hizmetler alanında başvuruluyor. Söz konusu olan şey, kollektif tarımın yapılmasına olanak vermeyecek kadar küçük, dağınık, verimsiz ve boş alanların işlemek üzere kişi ve gruplara verilerek toplam tarımsal üründe artış sağlamaya çalışmaktan çok farklı. Bizzat Gorbaçov, kolhoz ve sovhoz topraklarının parçalanarak kişi ve gruplara dağıtılmasını öneriyor. Kollektif mülkiyeti benimsememiş, toplumsal mülkiyete, toplumsal üretime ve dolayısıyla toplumsal ürüne yabancılaşmış emekçilerin, bireysel kâr güdüsüyle böylece yeni bir üretim atılımı sağlayabileceği bekleniyor. Otelcilik, turizm, taşımacılık, küçük ticaret gibi hizmet alanlarında da uygulamaya konulan anlayış, aile ve küçük atölye üretimi biçimiyle sanayiye de yayılıyor, kaçınılmaz olarak daha da yayılacak.

Bu tür uygulamalar, temelde tarihsel gelişmenin gerilerine düşmek oluyor. Serbest piyasayla birlikte küçük meta üretimi kapitalist toplumun ilk dönemlerinde ekonomiyi geliştirici bir rol oynamıştır. Çok sayıda üretici, serbest rekabet temelinde daha fazla kâr elde edebilmek için ürünün toplumsal maliyeti ile bireysel maliyeti arasındaki farkı açmaya, yani ürünü genel toplumsal maliyetinden daha ucuza maletmeye çalışıyordu. Bu amaçla da emeğin verimliliğini arttıracak yeni teknikler geliştiriliyor ve böylelikle ülke çapında verimlilik hızla artıyordu. Ancak, daha 20. yüzyılın başlarından itibaren, tekelciliğin gelişmesiyle birlikte, kapitalist ülkelerde bile küçük özel üretim üretici güçleri geliştirici niteliğini yitirmiştir. Tarihin bu sayfası çoktan kapanmıştır. Günümüzde bilim, üretimi sürecinde giderek artan önemde rol almakta, dolaysız bir üretici güç haline gelmektedir. Üretimde verimli-



Reel sosyalizm, insanlık kültürünün tüm birikimiyle, yeni bir dünyaya yürüyecek sosyalist insanı neden yaratamadı? Belki de tüm komünistlerin sorgulamaları gereken anahtar sorun bu...

liğin artırılabilmesi büyük oranda bilimsel araştırmalara bağlıdır. Bilimsel araştırma ise, büyük kaynaklar gerektirir. Hiçbir ülkede küçük üreticiler bu yolla üretimin verimliliğini artırma şansına sahip değildir. Öte yandan, üretimde verimliliği artır-mak, yukarıda de belirttiğimiz gibi, yeni teknoloji-lerin uygulamaya konulmasını gerektirmektedir. Bu ise çok büyük sabit sermaye yatırımı demektir. Bugün üretimdeki verimliliği artıran ana etken gelişmiş bilgisayarlı makineler, otomasyon vb.'dir. Bunlar ise, küçük üretimle taban tabana zıt şeylerdir. Bir diğer konu, çağdaş üretimin gelişmiş bir enformasyon ağını gerektirmesidir. Yaygın ve doğru bir enformasyon üretimde verimliliği sağla-manın temel araçlarındandır. Küçük üreticinin yay-gın ve doğru enformasyon sağlaması ise olanak-sızdır. Son olarak, sanayide olduğu gibi, hatta ondan da çok tarımda, küçük üretim kaynak israfı demektir. Her sektörde optimum bir işletme büyük-lüğü vardır. Bu büyüklüğün altındaki parçalanmış, cüce işletmeler üretim faktörlerinin en uygun bileşi-mini sağlayamaz. Ya emek, ya makineler, ya toprak israf edilir. Bu da artırmak bir yana, atıl kapasite yaratarak üretimde verimliliği düşürür.

Üretim alanındaki bu saptamalar hizmetler alanı için de geçerlidir. Bir örnekle açıklarsak; turizmi ele alalım. Bu alan kolaylıkla özelleştirmeye konu olabilir; oteller özel işletmecilere devredilebilir. İşletme sahibi, otelde kâr dürtüsüyle hareket edeceğinden öncelikle daha az kişiye biraz daha fazla ücret vererek aynı işi yapmaya yeğleyecek, ilk iş olarak bir bölüm emekçiyi işten çıkartacaktır. Dolayısıyla otel personelinin çalışma süreleri ve yoğunlukları artacaktır. Hizmetin kalitesinin yükseltildiği gerekçesiyle fiyatlar artırılacaktır. Böylelikle belki de otel daha az kişiye hizmet vermekle birlikte, verilen hizmet, istatistiklere para değeri olarak yansıyacağından artmış olarak da yansıyabilecektir. Böylesi bir durumda verimliliğin artmış olmasından söz edilebilir mi? Hayır elde edilen sonuçlar; işletme sahibinin cebini doldurmasının yanısıra, bir bölüm emekçinin işsiz kalması ve otelden faydalanabilenlerin sayısının, yani hizmet miktarının azalmış olmasıdır. Üstelik planlı ve koordinasyonlu çalışan oteller zincirinin yerini böyle tek tek işletmecilerin yönetimindeki otellerin aldığını düşünürsek, kimi otelin taleplere cevap veremediğini durumda, kimisinin rezervasyon beklemesi kaçınılmaz olacaktır. Öte yandan tek tek hiçbir işletme yöneticisi dünya konjonktürünü, turizm sektörü gibi bacasız sanayi adı verilen gelişkin teknolojilerin kullanıldığı bir sektörde son gelişmeleri, turist akışındaki oynamaları yakından izleyemeyeceğinden, bir bütün olarak sektör ortaya çıkabilecek yeni durumlara hazırlıklı olamayacaktır. Bağımsız işletmeciler, ne ülke içinde ne de ülke dışında yeterli tanıtımı yapabilecek ve bağlantıları kurabilecek durumda olamazlar. Bütün bunların dışında oteller arasında deneyim alışverişi, gerekli kadro, malzeme ve bilgi akışı da sağlanamayacağından sektörün genel verimliliği azalacaktır. Görüldüğü gibi bu tür uygulamalar, ilan edilen amaca ulaşılması bakımından geçerli olama-

maktadır. Gene bu uygulamalar, sosyo-ekonomik planda daha da olumsuz sonuçlara yol açabilir. Gerek kimi özel işletmecilerin zenginleşmesi, gerek eşit işe eşit ücret ilkesinin zedelenmesi, gerekse işsizliğin ortaya çıkması, toplumda eşitsizliğin artması yönünde etki gösterir. Eşitsizliğin artması hem toplumsal çalkantılara temel oluştururken, hem de komünistlerin temel amaçlarından uzaklaşılması demektir. İşbölümünün ve çalışanlar arasındaki farklılıkların ortadan kaldırılması süreci geriler. Yeni tipten insanın yetişme koşulları elverişsiz bir ortama sürüklenir. Ayrıca, bilindiği gibi, küçük özel mülkiyet gerek üretim ilişkileri, gerekse toplumsal bilinç açısından sürekli kapitalizmi yeniden yaratır. Bu da kapitalist restorasyon tehlikesini sürekli güncel tutar. Özellikle tarım alanında küçük özel mülkiyetin yaygın olduğu Polonya gibi ülkelerde bu yöndeki girişimlerin en güçlü yankıyı bulması da bu saptamanının doğruluğunu gösterir. Kapitalist restorasyonu doğrudan savunanlar da az değildir. Birkaç örnek de bu konuda verelim. Macaristan'ın ünlü iktisat dergisi *Figyelö*'ye göre *Macaristan Sosyalist Partisi* içindeki muhafazakarlar Güney Kore modelini benimsiyorlar ve Macaristan'ın piyasa ekonomisine tedrici biçimde geçmesini ve devletin yatırımlarda sektörler arası müdahaleci bir politika uygulamasını istiyorlar. Hükümette hakim olan eğilim ise, "bırakınız yapsınlar" felsefesi. Bu eğilim Macaristan'ın mümkün olduğu kadar çabuk tam bir piyasa ekonomisine geçmesini savunuyor. Derhal özelleştirmeye gidilmesini, fiyatların serbest bırakılmasını, arz-talep ilişkisinin belirleyici olduğu bir liberal sistemin yerleştirilmesini öneriyor. (*Cumhuriyet*, 17 Ekim 1989).

İşçi sınıfı açısından, politika alanındaki sonucu belirleyici uğrak, iktidar uğrağıdır. İktidarı gerçekleştirmenin yolu, sınıf savaşımı; aracı da komünist partisidir.

Küçük özel üretimin desteklenmesinin, sosyalist ülkeler çalışanlarının üretimin sonuçlarına karşı yabancılaşmasının önüne geçeceği de öne sürülmektedir. Üretimde verimliliği artırmanın temel dayanaklarından biri olarak da bu olgu sayılmaktadır. Gerçekten de, özel üretim yapan kişi kendi ürünü karşısında yabancılaşmaz. Aynı şekilde, bu işletmeci kendi emeğinin sonuçlarıyla yakından ilgilidir. Ancak küçük özel üreticinin kârını artırması, ürettiği ürünün toplumsal maliyetiyle bireysel maliyeti arasında kendi çıkarına farkı çoğaltmasıyla olanaklıdır. Bu durumdaki üretici, yabancılaşma-dığı kendi üretimini geliştirmeye çalışırken, nesnel olarak, yabancılaşmaktan öte rakip haline geldiği toplumsal mülkiyete ve üretime, ayrıca kendisininki dışındaki tüm özel mülkiyete ve üretime yardımcı değil engel olmak durumundadır. Makro planda bu yaklaşım, üretimi olduğu gibi toplumsal bilinci de olumsuz yönde etkiler.

Sonuç olarak, üretimin günümüz koşullarında ulaştığı toplumsallık düzeyinin karşısına küçük üretimi çıkartmak gerçekten de tarihsel gelişmenin gerisinde kalmak değil de nedir? Amaç, üretkenliği ve emek verimliliğini artırmak bile olsa, bunun çözüm olamayacağını görebilmek için o çok övülen gelişmiş kapitalist ülkelere bakmak yeter. Bu ülkelerde üretkenliğin ve emek verimliliğinin yüksek olduğu işletmeler küçük özel işletmeler midir, yoksa dev uluslararası holdingler mi? Ekonomiyi geliştiren de daha çok bu büyük şirketlerdir.

Bunları söylerken, sosyalist sistemde son dönemde gerçekleştirilen ekonomik reformların tüm yanlarıyla olumsuz olduğunu öne sürmüyoruz. Hayatın yeşilliği adına artılar hanesine yazılacak birkaç noktaya da işaret etmek gerekiyor. Örneğin yolsuzluk ve rüşvete karşı verilen mücadelenin yükselmesi çok yararlıdır. Hem sistemin yozlaşıp duraganlaşmasını engeller, hem de bu sorunları her gün yakıcı bir biçimde yaşayan kapitalist ülkelerde olumlu propagandif etki yapar. Öte yandan, kapitalist ülkelerle eşitlik temelinde ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi, karşılıklı üstünlükler ilkesi nedeniyle, her iki tarafın da gelişmesine katkıda bulunurken, sosyalist ülkelere de, gerekliliği fazlaca hissedilen kimi tüketim mallarının daha büyük miktarda sağlanabilmesini ve ileri teknoloji makine ve teçhizat açığının kapatılması olanağını verir. Üretimin miktarla ilgili sorunlarının esas olarak çözülmüş olması bilinciyle kaliteyi ön plana çıkarmak ve buna ilişkin sorunlar üzerinde yoğunlaşmak da olumlu bir gelişmedir. Bilimin ve teknolojinin üretim açısından artan öneminin altının çizilmesi, planın hazırlanmasında yerel kadrolara daha çok söz hakkı tanınmasının, işletme yöneticilerin ve üretici kollektiflerinin insiyatiflerini ve girişimciliklerini arttırmaya yönelik özendirme sistemlerinin araştırılması da önemli yönelimler arasında yeralmaktadır.

Ancak biz, buna benzer girişimlerin gerçekleştirilmesi için piyasa ekonomisini, kâr ilkesini yönlendiriciliğini, küçük özel mülkiyetin ve üretimin özendirilmesini ve işsizliği içselleştirmeyi kaçınılmaz zorunluluklar olarak görmüyoruz. Tersine, bu temel olumsuzluklar, olumlu girişimleri de etkisizleştirmektedir. Sonuç olarak, artılarla eksileri alt alta koyduğumuzda son ekonomik reformların işçi sınıfının savaşımı ve dünya komünist hareketi bakımından bir geri adım olduğunu söylüyoruz.

Politik gelişmeler
-Yeni Politik Kültür-

Politika, insanları ihtiyaçları temelinde ve bu ihtiyaçların karşılanması doğrultusunda harekete geçirebilmek, aynı zamanda da devleti yönetebilmek bilim ve sanatı olarak tanımlanır. Bu ikili yapısı nedeniyle bir yandan "politika ekonominin yoğunlaşmış ifadesidir" deyişini doğrular, diğer yandan da bu alanın politik partiler, iktidar ve devlet yapıları ile bire bir ilişkisini açıklar. Politika, esas



olarak, politik partiler aracılığıyla sürdürülür ve iktidarın ele geçirilmesiyle, devletin yönetimini hedefler. Politika, temelde, nesnel gereksinimlere dayandığı için, varolduğu sürece sınıfsal bir karakter taşır. Bu nedenle işçi sınıfının politikasından, işçi sınıfının partisinden, işçi sınıfının iktidarından, işçi sınıfının devletinden söz etmek yerindedir.

İşçi sınıfı açısından, politika alanındaki sonucu belirleyici uğrak, iktidar uğrağıdır. İktidarı gerçekleştirmenin yolu, sınıf savaşımı; aracı da komünist partisidir. Sosyalist ülkelerde de işçi sınıfının politikası iktidarı korumak, işçi sınıfının devletini geliştirerek ülkeyi tarihsel misyonunu gerçekleştirme doğrultusunda yönetmek ve uluslararası planda emperyalizmi geriletmek ve giderek gezegenimizden silmek noktalarında somutlanabilir. Kuşkusuz işçi sınıfının politikasının çizilmeye çalışılan bu en genel çerçevesi, ana hedeflere ulaşmak için izlenen günlük politikaları da içermektedir. Yeni politik kültür ise, tam da bu temel noktalarda aykırılıklar ve tersine yönelimler sergilenmektedir.

En başta, ana uğrak olan iktidar konusunda geri adım atılmaktadır. Sosyalist ülkelerde iktidarın komünistler tarafından, dolayısıyla işçi sınıfı tarafından terkedilebileceği benimsenmektedir. Bu, örneğin Polonya'da doğrudan, Macaristan'da ise bir ölçüde dolaylı bir biçimde yaşama geçirilmeye başlamıştır. Aynı politika sürdürüldüğü takdirde bir dizi başka sosyalist ülkede de benzer süreçler beklenmelidir. İktidarın terkedilmesi, politikada atılabilecek en büyük geri adımdır. İktidar sorunu karşısında alınan bu tutum, kapitalist ülkelerde yeni politik kültürü savunan komünist partilerinin de gerek programlarına, gerekse eylemlerine yansımaktadır. Bu partiler, iktidarın sınıfsal yapısını değişikliğe uğratmayı, yani politik devrimi ve işçi sınıfı iktidarını öngörmeyen programlar kabul etmektedirler. Pratik faaliyetlerinde de buna uygun bir rota izleyen bu partiler, reformlar uğruna mücadeleyi, kapitalizm çerçevesindeki iyileştirmeleri biricik gerçekçi eylem alanı kabul etmektedir. Böylelikle kapitalist ülkelerde de iktidar perspektifi yok edilerek emperyalist sisteme ödünlerin en büyüğü verilmektedir.

Politik planda, iktidarın ve iktidar perspektifinin terkedilmesi, politik mücadelenin sınıf mücadelesinden koparılmasından kaynaklanıyor. Sosyalist ülkelerin uluslararası planda barış savaşımını ve silahsızlanmayı, başka devletlerin iç işlerine karışmamayı, anlaşmazlıkları görüşmeler yoluyla gidermeyi öne çıkaran politikaları, ülke içinde de düşman sınıfların kalmaması olgusuyla birleşerek, bir oranda nesnel ve haklı bir zeminde sınıf savaşımını arka plana itiyor. Ancak bu politik yaklaşımın kapitalist ülkelerde ve bağımlı ülkelerde aynen kopye edilmesi, hayatın gereklerine aykırı düşüyor. Ulusal mutabakat politikası, sınıfsal çıkarların nesnelliğiyle çelişiyor. Nesnel bir zemine oturamadığı için hiçbir başarı vaadedememesi bir yana toplumsal ilerlemeye engel olarak, yığınsal çıkışların karşısında yer almak, kapitalist-emperyalist sisteme tarihsel olarak yaşam hakkı tanımak, yani onu ebedileştirmek -en azından ideolojik düzeyde- risklerini taşıyor. Kapitalist ve bağımlı ülkelerde sınıf savaşımını temel almayan ulusal mutabakat politikası, politik planda devasa bir geri adım anlamına geliyor. Bu anlayış, iktidar perspektifinin reddiyle de birleşince politik mücadele kavramının içeriği boşaltılmış oluyor.

İçeriği boşaltılmış bir politik mücadele anlayışının aracı da ortadan kaldırılmalıdır. Yani politik mücadeledeki bu temel gerileyişler komünist partisinin likidasyonuyla noktalanmalıdır. Nitekim, bu likidasyonun örneklerini hem

En başta, ana uğrak olan iktidar konusunda geri adım atılmaktadır. Sosyalist ülkelerde iktidarın komünistler tarafından, dolayısıyla işçi sınıfı tarafından terkedilebileceği benimsenmektedir.

sosyalist, hem de kapitalist ülkelerde gözlemek olanaklı: Macaristan'da komünist partisi, tarihsel misyonunun sona erdiğini öne sürerek kendini fesh etti. Komünist partisinden farklı bir zeminde işçi partisi olarak yeni bir örgütlenmeye gitti. Yeni politikanın sürdürülmesiyle, başta Polonya olmak üzere, birçok ülkedeki partinin de bu örneği izlemesi olası görülüyor. Şeklen likidasyon olarak görülmese de, komünist partisinin tarihsel misyonun yeni bir biçimde tanımlanması, yeni hedefler için yeni bir işleyiş kazanması, partinin öncülüğü anlayışının terkedilmesi de öz olarak likidasyon anlamına gelir. Böyle bakıldığında, sürecin çok daha yaygın olduğu gözlenebilr. Aynı likidasyon sürecinin kapitalist ülkelerde de örnekleri görülüyor: İtalyan Komünist Partisi, kendini "Marksizm'den esinlenen" bir parti olarak ilan etti; Genel Sekreteri Ochetto da önümüzdeki kongrede partinin adının da değiştirileceğini açıkladı. Böylelikle komünizmle son ve biçimsel bağlar da koparılmış olacak. Farklı biçimlerde de olsa, birçok kapitalist ülkede - bu arada ülkemizde - aynı likidasyon süreci yaşanmakta. Herkesin kabul ettiği gibi komünist partileri hızla sosyal demokratlaşmakta.

Yeni politik kültür uyarınca, komünist partilerinin politikalarında sınıf savaşımını temel almamaları, sosyalist ülkelerde iktidarı terketmeleri ve kapitalist ülkelerde de iktidara gelmeyi hedeflenmemeleri, son olarak da kendi kendilerini likide etmeleri, hangi açıdan bakılırsa bakılsın, politika alanında dünya komünist hareketinin kazanımları olarak görülemez.

Sonuç olarak, yeni politik kültür uyarınca, komünist partilerinin politikalarında sınıf savaşımını temel almamaları, sosyalist ülkelerde iktidarı terketmeleri ve kapitalist ülkelerde de iktidara gelmeyi hedeflenme-meleri, son olarak da kendi kendilerini likide etmeleri, politika alanında dünya komünist hareketinin kazanımları olarak görülemez.

Bu temel olumsuzlukların yanında, özellikle açıklık ve barış politikasının, politik ve toplumsal alanlarda kimi yararlı sonuçları olduğunu da belirtmeliyiz: Berlin duvarının yıkılması örneğinde olduğu gibi, sosyalist ülkelerin tecrit ve kendine güvensizlik çemberini aşmaya başladığını söyleyebiliriz. Ayrıca açıklık politikasıyla sosyalist demokrasinin gelişmesinin hızlanabileceğini düşünüyoruz. Öte yandan, sosyalist ülkelerin barış politikalarıyla kapitalist ülke halkları arasında saygınlıklarını artırmakta olduğunu da söyleyebiliriz. son olarak özellikle sosyalist ülkelerde yığınların hareketlenmesi, şimdilik ağırlıkla gerici motifler taşıması nedeniyle olumlu değerlendirilemese bile, politikaya karşı duyuları ilginin, böylesi motiflerle de olsa artması, gelecek açısından umut verici bir kıvılcım olarak değerlendirilebilir.

Tüm bu söylediklerimiz ışığında, politik savaşım alanına bütünsel olarak baktığımızda, son 4-5 yılın dünya komünist hareketi açısından büyük bir geri adım, bir sağa savrulmayı ifade ettiğini söyleyebiliriz.

İdeolojik mücadele -Yeni düşünce-

Gerek ideolojik mücadelenin günümüzde giderek önem kazanması, gerekse hem ekonomik, hem de politik plandaki uygulamalarını temelinin bu noktada atılmış olması nedeniyle, ideolojik gelişmelere her şeyden çok önem verilmelidir. *10 Eylül* dergisinin ilk üç sayısında yayımlanan Kemal Bilgi'nin "Marksizm-Leninizm yolumuzu Bugün de Aydınlatıyor" başlıklı yazı dizisi, bu önemin bilincine varıldığının kanıtıdır. İdeolojik plandaki gelişmeler ve yeni düşünceyle ilgili görüşler bu yazı dizisinde ayrıntılı bir biçimde dile getirildiğinden, biz de bu görüşlere bütünüyle katıldığımızdan, burada yalnızca ana başlıkları anımsatmakla yetineceğiz.

Esas olarak yapılan şey, Marksizm'in yerine kuşkuculuk, görelilik ve pragmatizm karışımı eklektik bir düşünce tarzını ikame etme girişimidir. Bunun yapılabilmesi için ilk adımda Marksizm konumlarının terk edilmesini haklı kılacak nedenler bulunmalıdır. Dolayısıyla; çağımızın niteliğinin değiştiği ve buna uygun olarak, a) Marksizm'in artık gerçeğin tekeline sahip olmadığı, başka yöntemlerin daha sonuç alıcı olabildiği, b) Marksizm'in - her nedense, daha da çok çağdaş Marksizm olarak nitelendirilebilecek olan Leninizm'in- aşılması gerektiği, c) çağımızın niteliğine uygun yeni bir düşün-cenin gerektiği, d) bu düşüncenin Marksizm olamayacağı, e) yeni düşüncenin, Marksizm de içinde olmak üzere insanlığın düşünsel birikiminin yeni bir sentezi olması gerektiği yolunda savlar öne sürülmektedir.

Bu savlara dayanılarak da Marksizm'in temel taşları ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Bu yolda, Marksizm'in iki ana hareket noktası olan bilimsellik ve sınıfsallık ilkeleri reddedilmektedir. Çağımızda Marksizm'in bilimsel olma özelliğinin kalmadığı, sınıfsallığı temel almanın ise günümüz gerçeğine uymadığı söylenmektedir.

Bu zeminden hareketle, Marksizm'in özü olan, ana yöntemini oluşturan diyalektik maddeciliğin ortaya çıkarmış olduğu gelişme yasaları değiştirilmeye çalışmaktadır. Bilindiği gibi; felsefe, doğanın, toplumun ve insan düşüncesinin gelişmesinin en genel yasalarını inceler. Marksist felsefenin de ana konusu gelişme anlayışıdır. Diyalektik maddecilik gelişmenin genel yasalarını esas olarak karşıtların birliği ve savaşımı, nicelik birikimlerinin nitelik değişikliklerine yolaçması ve olumsuzlamanın olumsuzlanması biçiminde formüle eder. Yeni düşüce bu formülasyonu benimsememekte, karşıtların

birliğini görece değil, mutlak olarak ele almaktadır. Ayrıca gelişmede nitelik değişikliği anlarını ortadan kaldırarak evrimci bir konuma yerleşmekte, böylece de olumsuzlamanının olumsuzlanmasının olamayacağını kabul etmiş olmaktadır. Bu anlayış toplumsal gelişme alanına uygulandığında; toplumların tarihinin özünde sınıf savaşımlarının tarihi olduğu, bugün de tarihin dinamiğinin sınıf savaşımları olmaya devam ettiği reddedilmekte, sosyo-ekonomik formasyonların birbirini izlemesi ve toplumsal devrimler yoluyla gelişme yerine paralel evrimleşme öne sürülmektedir.

Böyle olunca, kuşkusuz Lenin'in emperyalizm, devlet, devrim ve parti öğretileri bir kenara atılmak durumunda kalmaktadır. Son olarak, bunların hepsinin ötesinde, sınıfların dünya görüşlerinin olamayacağı, dünya görüşünün sınıfsal bir içerik taşımadığı öne sürülerek ideolojik mücadelenin kendisi ortadan kaldırılmak istenmektedir.

Görüldüğü gibi, işçi sınıfının üç temel mücadele alanından biri olan ve günümüzde önemi diğer alanlara göre giderek öne çıkan ideolojik mücadele alanında Marksizm konumlarından geriye dönüş bir yana, bizzat mücadele alanı ortadan kaldırılmaya çalışılmakta, daha doğrusu bütünüyle burjuvaziye terkedilmek istenmektedir.

Sonuç olarak

Gerek yeni ekonomik reformları, gerek yeni politik kültürü, gerekse yeni düşünceyi tek tek ele alıp incelendikten sonra, dünya komünist hareketinin tüm mücadele alanlarını kapsayan bu bütünsel değişiklikleri, -'yenilenme' hareketini- yenilenme sözcüğünün çağrıştırdığı tüm olumlu havaya karşın, işçi sınıfı açısından bir ilerleme olarak görmek olanaklı olamamaktadır; tersine her alanda bir gerileme göze çarpmaktadır. İşte bu nedenle yaşadığımız son 4-5 yıllık süreci dünya komünist hareketinde yıldızın parlamadığı bir dönem olarak değerlendirmek bize doğru gözüküyor.

Durumun böyle değerlendirilmesi önümüze çok önemli ve ertelenmez bir görev koyuyor. Görev bir bütün oluşturmasına karşın iki ana noktadan oluyor. Birinci olarak, dünya komünist hareketindeki bu gerileme ve sağa kayma eğilimine karşı her alanda olabildiğince direnmek gerekiyor. Ülkedeki kadrolar arasında 'yenilenme'ye alkış tutmak yeni bir moda olmayı sürdürdüğü oranda yapılması gereken iş, hem daha önemli hale geliyor, hem de güçleşiyor. Bu alanda tutulması gereken en önemli halkanın, 'yenilenme'nin temelini oluşturan düşünsel platforma karşı ideolojik mücadeleyi yükseltmek olduğunu düşünüyoruz. *10 Eylül*'ün çıkmış sayıları bu azımsanmayacak yolda adımların atılmış olduğunu gösteriyor. Bu sürdürülmeli ve ikinci bir adımla tamamlanmalıdır: Hem koşullarını daha iyi tanıdığımız, hem de toplumsal çelişki ve çatışmaların keskinliği açısından söylediklerimizi somutlamayı kolaylaştıracak olan bir zeminde, Türkiye somutunda tartışmaya ağırlık vermek.

İkinci olarak, bu gerileyişin ve sağa yönelmenin karşısına Marksizm-Leninizm' in bağımsız konumlarıyla fiilen çıkmak gerekiyor;örgütlenme ve dışa dönük faaliyetlere hız vermek gerekiyor. Ancak bu yöndeki çabalarımızı yoğunlaştırdığımız oranda, dünya komünist hareketinin önümüzdeki yükseliş dönemine hem hazır olmayı, hem de gereksiz alçakgönüllülüğü bir yana bırakırsak ülkemizin özgül koşulları nedeniyle bu yükselişi hızlandırmayı başarabiliriz.

İşçi sınıfının üç temel mücadele alanından biri olan ve günümüzde önemi diğer alanlara göre giderek öne çıkan ideolojik mücadele alanında Marksizm konumlarından geriye dönüş bir yana, bizzat mücadele alanı ortadan kaldırılmaya çalışılmakta, daha doğrusu bütünüyle burjuvaziye terkedilmek istenmektedir.

Sosyalist üretimde emekçiler kollektifinin güç ve iradesinin yerine işletmecilerinkini geçirmeye çalışmak herşeyden önce emekçilerin yönetime katılması alanındaki kazanımlarına aykırı bir adımdır.



İşçi sınıfının tarihsel misyonu temelinde strateji ve taktikler

Fahrettin Ozan

Fahrettin Ozan, gerek dünya komünist hareketi içinde uluslararası planda süren arayış ve tartışmalar, gerekse ülkemizde 1980 sonrasının örgütsel ve moral erozyonu nedeniyle bir kavram kargaşası doğduğu saptamasından hareketle önce kavramların içeriklerini netleştirmenin önemini vurguluyor. Amacını, Türkiye somutunda strateji ve taktik tartışmalarına geçmeden önce, ortak zeminin belirlenmesi yolunda strateji ve taktik kavramlarının içeriklerini netleştirmek olarak koyuyor. Komünist partilerinin stratejilerini işçi sınıfının tarihsel misyonunun belirlediği önermesinden hareket eden F.Ozan, bu misyonun kapitalizmin devrimci yoldan aşılması ve yerine sınıfsız toplumun kurulması, bu bağlamda da sınıfların, işçi sınıfının kendisi de dahil olmak üzere, varlıklarının son bulması olduğunu belirtiyor.

Komünist partilerinin strateji ve taktikleri her dönemde belirli bir ilgi ve tartışmaya konu olmakla birlikte, insanlık tarihinin önemli dönemeçlerinde, böylesi yeni uğraklarda, bu konu odak noktası olmakta ve merkezi bir konuma gelmektedir.

İnsanlık tarihinin gelişmesi düz bir çizgide ilerlemez, değişmeyen bir hızı da yoktur. Bu yolda atılımlar, görece sakin dönemler, duraklamalar, sert virajlar ve hatta geri dönüşler yaşanır. İşte bu yön ve hız değişikliği uğraklarında komünistler de yönelimlerini gözden geçirmek, zamanın akışına göre yenilemek, yeniden tartışmak durumunda kalırlar.

Komünist partisinin yönelimi demek, onun stratejisi ve taktiği demektir. Tarihinin dönemeç noktalarında yönelimini doğru saptayamayan bir hareket başarıya ulaşamaz. Dolayısıyla, gelişmenin önümüze getirdiği sonucu belirleyici uğraklarda komünistlerin strateji ve taktik tartışmalarının başta yer alması doğru ve haklıdır.

Bugün, uluslararası planda bir dönemeç noktasında bulunduğumuzu sanırım herkes kabul edecektir. Ülkemiz açısından da içinde bulunduğumuz aşama özel bir önem taşımaktadır. Bugün Türkiye'deki sınıfsal ve politik güçlerin, bu arada da işçi sınıfının ve komünistlerin yönelimleri, bu yönelim çerçevesinde hareketlenmeleriyle oluşacak güç dengeleri, uzunca bir dönem için gelişmenin yönünü ve hızını belirliyecektir.

Bu gerçeği ister teorik bilinç düzeyinde, ister de pragmatik bir düzeyde kavramış bulunan Türkiye komünistleri de bir süredir strateji ve taktik konusundaki tartışmalara hız vermişlerdir. Bu olumlu bir durum. Ancak, sorunun bir de olumsuz yanı var: Gerek dünya komünist hareketi içinde uluslararası planda süren arayış ve tartışmalar, gerekse ülkemizde 1980 sonrasının örgütsel ve moral erozyonu nedeniyle tartışmalar büyük bir kavram kargaşasına dönüşüyor. Aynı sözcükleri kullanan değişik kişi ve gruplar, bu sözcüklere farklı anlamlar yüklüyorlar. Ortak noktalardan hareket etmeyince de, tartışmalardan olumlu bir sonuç çıkması, ortak noktalara varılması olanaksızlaşıyor.

Bu durumda ilk yapılması gereken, kavramların kendi içerikleri konusunda anlaşmak oluyor. Ancak ondan sonra, bu temel kavramlarla ülke somutunda tartışmak verimli olacaktır. Bu yazının amacı da, Türkiye somutunda strateji ve taktik tartışmalarına geçmeden önce, ortak zeminin belirlenmesi yolunda strateji ve taktik kavramlarının kendi içeriklerinin saptanmasına katkıda bulunmaktır.

Genel olarak strateji ve taktik

Her bilinçli, hedefli eylemin, bu hedefe ulaşmak için izlemesi gereken bir yol vardır. Doğru yolun bulunabilmesi, hedefe varmanın yeterli değilse de gerekli şartıdır. İzlenmesi gereken yol iki temel

değişken tarafından belirlenir: Birinci değişken, bizzat hedefin kendisidir. Farklı hedeflere ulaşmak için farklı yollar izlenmelidir. Hedefin niteliği, tutulması gereken ana yönelimi belirler. İkinci değişken, bu hedefe yönelik bilinçli eylemin içinde gerçekleştiği sistemin mevcut -ve sürekli değişen- iç ve dış koşullarıdır. Bu koşullar da, izlenecek yolun saptanmasında rol oynar. Yönelimin ana doğrultusunu birinci değişken belirler dedik, işte esas olarak amaç tarafından belirlenen bu ana yönelime strateji adı verilir. Bu ana yönelime uygun olarak, var olan ya da sözkonusu süreç içinde ileride oluşabilecek çeşitli koşullar, stratejinin gerçekleştirilebilmesi ve bu gerçekleştirmenin olabildiğince çabuk ve acısız halledilebilmesi açısından değişik tavır alışları zorunlu kılar. Koşullar çok değişken olabileceğinden, bu tavır alışlar da çeşitlilik gösterebilmeli, hızla farklılaşabilmelidir. Bu tavır alışlara da taktik adı verilir. Kuşkusuz strateji ve taktikler arasındaki ilişkide belirleyici olan stratejidir.

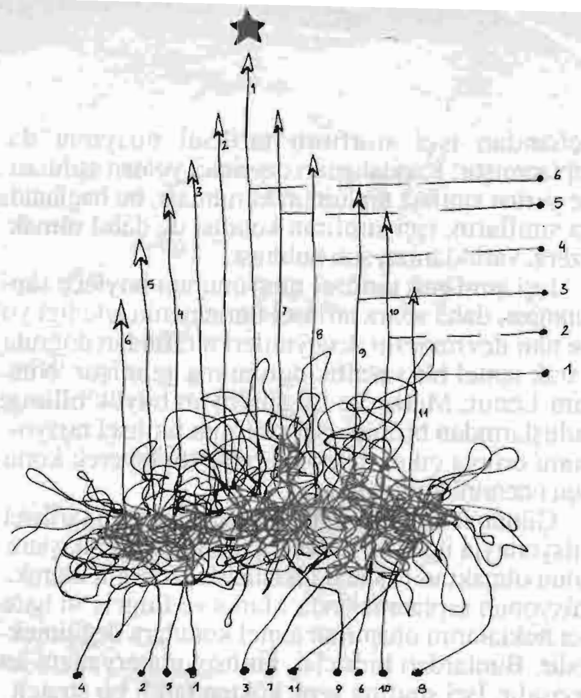
Buraya dek söylediklerimiz salt toplumsal mücadeleyle ya da politikayla ilgili değildir. Aile yaşamından savaşlara kadar, bilinçli ve hedefli bir insan faaliyetinin sözkonusu olduğu her süreçte bu anlayış uygulanabilir. Gündelik yaşamda kullanılan strateji ve taktik kavramları bu temele dayanmaktadır. En genel anlamlarıyla tanımlamaya çalıştığımız strateji ve taktik kavramları, toplumsal yaşamın ve insan faaliyetinin çeşitliliği içinde çok çeşitli içerikler kazanabilir. Bu anlamda; zengin olmanın strateji ve taktiklerinden sözedilebilir.

Yeri gelmişken bir noktaya değinmek istiyoruz. Bu sıralarda, strateji ve taktik kavramlarının askerlik alanından aktarıldığı, dolayısıyla bu kavramların kullanılmasının hem bizi yanlışlara sürükleyeceği, hem de yığınlar üzerinde olumsuz etki yapacağı yolunda anlamsız bir çekingenlik moda oldu. Oysa yukarıda açıklamaya çalıştığımız gibi strateji ve taktik kavramları çok genel kavramlardır ve yalnızca savaşta değil, yaşamın her alanında rahatlıkla kullanılabilmektedir. Örneğin bir futbol maçında da antrenörün özel stratejisi ve taktikleri olabilir. Antrenör: "Bu maçta savunmaya dönük bir strateji izleyeceğiz" dediğinde, hiç bir aklı başında insan onu savaş kışkırtıcılığı yapmakla suçlamayacaktır. Anlatmak istediğimiz şeyleri tam karşılayan kavramlar varken, saçma korkularla yenilerini yaratmaya çabalamak anlamsızdır.

Şimdi, bu genel tanımdan hareketle, asıl ilgileneceğimiz konuya, sınıf savaşımı ve politika alanına geçebiliriz.

Az önce söylediğimiz gibi, stratejinin özünü belirleyen şey, ulaşmayı hedeflediğimiz amaç ise; komünistlerin stratejisinin ne olması gerektiğini saptayabilmek için öncelikle komünist partisinin amacı üzerinde anlaşmak gerekiyor.

Bilindiği gibi, komünistlerin işçi sınıfından ayrı, kendilerine özgü bir amaçları yoktur. İşçi sınıfının ana amacı ise tarihsel misyonunu (görevini) yerine getirmektir. Komünist partileri bu misyonun yerine



getirilmesinin araçlarıdır. Dolayısıyla komünist partilerinin stratejilerini işçi sınıfının tarihsel mi syonu belirler. Öyleyse öncelikle bu misyonu somutlamalıyız.

İşçi sınıfının tarihsel misyonu üzerine

İşçi sınıfının t arihsel görevi, onun toplumsal gelişme içinde oynayacağı roldür. Tarihsel misyonun doğru saptanabilmesi, hem toplumsal gelişmenin doğru kavranabilmesine, hem de işçi sınıfının toplumsal ilişkiler bütünü içinde tuttuğu yerin iyi anlaşılabilmesine bağlıdır.

Marksizmin kurucuları toplumsal gelişmenin bilimsel bir analizini yaparak ilerlemenin temel yasallıklarını ortaya koymuşlardır. Onlar, son sınıflı toplum olan kapitalist toplumun iki temel sınıfından biri olan işçi sınıfının, sınıflı toplumlara ve sınıfların varlığına son vereceğini teorik olarak göstermişlerdir. Bu saptamanın iki temeli vardır: Birincisi, tarihin maddeci yorumudur; toplumların gelişmesinin, özünde sınıf savaşımlarının dinamiği ile gerçekleştiğini söyleyen temel Marksist önermedir. İkincisi ise, kapitalist üretim biçiminde işçi sınıfının tuttuğu yerdir. Üretim alanındaki merkezi konumu, ona çok bilinen temel özelliklerini kazandırmıştır.

İşte Marks ve Engels, bu noktalardan hareketle kapitalist toplumun zorunlu olarak aşılacağını ve yerini sınıfsız toplumun alacağını belirtmişlerdir. Kuşkusuz toplumsal olaylardaki zorunluluk doğasal olaylardaki zorunluluktan farklıdır. Toplumsal olaylarda insan gruplarının iradeleri rol oynar. Bu grupların iradelerinin belirli bir yönde oluşması ise bir genel eğilimi, toplumsal olaylardaki zorunluluğu ifade eder. Marks ve Engels, kapitalist toplumun aşılması ve yerini sınıfsız toplumun alması zorunluluğunu gerçekleştirecek eylemin başını işçi sınıfının çekeceğini de saptamışlardır. Böylelikle Marksizm

açısından işçi sınıfının tarihsel misyonu da saptanmıştır: Kapitalizmin devrimci yoldan aşılması ve yerine sınıfsız toplumun kurulması, bu bağlamda da sınıfların, işçi sınıfının kendisi de dahil olmak üzere, varlıklarının son bulması.

İşçi sınıfının tarihsel misyonunun böylece saptanması, daha sonra tarihsel ilerlemenin izlediği yol ve tüm devrimlerin deneyimleri tarafından doğrulanarak temel bir yasallık durumuna gelmiştir. Nitekim Lenin, Marks ve Engels'in en büyük bilimsel buluşlarından birinin, işçi sınıfının tarihsel misyonunu ortaya çıkarmak olduğunu söyleyerek konunun önemini vurgulamıştır.

Günümüzde, Marksizmin işçi sınıfının tarihsel misyonuyla ilgili bu temel saptaması karşı çıkışlara konu olmaktadır. Karşı çıkışlar da, zorunlu olarak, misyonun saptanmasında Marks ve Engels'in hareket noktalarını oluşturan temel konulara değinmektedir. Bunlardan birincisi, tarihsel materyalizm anlayışıdır. İşçi sınıfına yeni, kökten farklı bir strateji önerenler, ister istemez onun tarihsel misyonunu değiştirmek zorunda kalmaktadırlar. Bunu yapabilmek için de, toplumsal ilerlemenin yasaları konusunda Marksizmden daha değişik yaklaşımlara başvurmaktadırlar. Nitekim, "yeni" stratejiyi savunanlar, toplumsal ilerlemenin artık sınıf savaşımı ve devrimler yoluyla değil, konverjans benzeri bir paralel evrimleşmeyle olacağını öne sürüyorlar. Böylelikle hem sosyo-ekonomik formasyonların birbirini izlemesi anlayışına karşı çıkılıyor, hem de toplumsal ilerlemenin en belirgin biçimde ortaya çıktığı toplumsal devrim uğrakları ortadan kaldırılıyor. Bu konuda *10 Eylül* dergisinin üçüncü sayısında ayrıntılı bir yazı yer almış olduğundan üzerinde ayrıca durmuyorum.

"Yeni" strateji anlayışını savunanlar, ikinci temel nokta olarak da, işçi sınıfının kapitalist üretimde tuttuğu yeri tartışma konusu ediyorlar. Bunlar, bir yandan bilimsel-teknolojik devrimin gelişmesiyle işçi sınıfının toplumdaki öneminin azaldığını, öte yandan da niteliğinin ve bileşiminin çok değiştiğini öne sürerek, toplumsal ilerlemenin öznesini bir blok olarak tanımlıyor ve çok açık olmasa da, bu blokta başrolü aydınlara veriyorlar.

Marksizm açısından işçi sınıfının tarihsel misyonu da saptanmıştır: Kapitalizmin devrimci yoldan aşılması ve yerine sınıfsız toplumun kurulması, bu bağlamda da sınıfların, işçi sınıfının kendisi de dahil olmak üzere, varlıklarının son bulması.

Gerçekten de, çağımızda, kapitalist ülkelerde işçi sınıfının konumu oldukça değişmiştir. Birinci olarak; bilimsel-teknolojik devrimin gelişmesine bağlı olarak işçi sınıfı giderek salt kol emeği kullanır olmaktan çıkıyor vasıflılığı ve eğitim düzeyi yükseliyor. İkinci olarak; kapitalist üretimin herşeyi metalaştırmasının sonucu olarak çok sayıda aydın ve ara tabaka hızla işçileşiyor, sınıfın bileşimi çeşitleniyor. Bu durum işçi sınıfı üzerinde belirgin etkiler yapıyor: Sınıfın birliğini sağlamak nesnel olarak daha güçleşiyor, giderek daha çok sayıda ara katmanın katılmasıyla sınıf bilincinin muğlaklaşması tehlikesi ortaya çıkıyor, sağ ve sol sapmalara düşme riski artıyor. Ama öte yandan, bu olgu, işçi sınıfı açısından olumlu sonuçlara da yolaçıyor: İşçi sınıfının sayısal gücü ve toplumsal üretimin ana atardamarlarını elde tutma olanağı hızla artıyor, entellektüel düzeyi yükseliyor. Lenin'in de belirttiği gibi, işçi sınıfının gücü yığınsallığıyla ve entellektüel düzeyiyle doğru orantılıdır. Öte yandan, çok yaygın işçileşmeyle birlikte, işçi sınıfının etkisini diğer toplumsal katmanlar arasında yaygınlaştırabilmesi için geniş olanaklar doğuyor, vb.

İşçi sınıfının tarihsel misyonunun ve dolayısıyla komünistlerin strateji ve taktiğini değişikliğe uğratmak isteyenlerin temel aldıkları bir diğer nokta da, global sorunların artan önemidir. Bu durumda tarihsel misyonun değişerek genişlediğini ve günümüzde insanlığın nükleer bir savaştan kurtarılmasını da içerdiğini belirtmektedirler. Buradan hareketle de misyonun birinci ayağı, ikinci ayağa tabi kılınmaktadır. Daha açık bir deyişle, önce insanlık nükleer bir savaş tehlikesinden kurtarılmalıdır, çünkü nükleer bir savaşta ne kapitalizm, ne de sosyalizm kalmayacak, devrimin gerçekleştirileceği dünya yok olacaktır. Bugün global sorunların özünün sınıfsal olmadığı öne sürülerek dolaylı yoldan da olsa işçi sınıfının tarihsel misyonu sınıfsallıktan kurtarılmaktadır. Bu bağlamda da Marksizm-Leninizm'in aşıldığı öne sürülmektedir. Global sorunlar konusunda Marksizmin aşılıp aşılmadığı konusunda *Felsefe Dergisi*'nin 89/3 tarihli sayısında Ö.B.Canatan'ın İnsan-Doğa Çelişkisi üzerine yazısını okumayı öneririm.

İşçi sınıfının tarihsel misyonunun değiştiğini kanıtlayabilmek için dayanılan temellere şöyle bir baktığımızda, öncelikle bunların ampirik saptamalar olduğunu görüyoruz. Oysa Marks ve Engels, işçi sınıfının tarihsel misyonunu bulmak ve bunun dayandığı toplumsal gelişme anlayışını keşfedebilmek için son derece yoğun bir teorik analiz yürütmüşlerdir. Marksizm'in tarihsel misyonla ilgili anlayışı, salt kimi seçilmiş olguların gözlemine dayanmamaktadır. Dolayısıyla, tarihsel pratikle de doğrulanmış olan bu anlayışa bilimsel bir biçimde karşı çıkabilmek ampirik tekil olguların ötesinde teorik analizlere dayanmalıdır (elbette bu tekil olguların da gerçeği bütünüyle temsil niteliğine sahip olduğu koşullarda). Bu yapılmadığı; yeni, bilimsel, kendi içinde tutarlı bir toplumsal gelişme modeli ve tarihsel maddecilik dışında bütünsel bir tarih anlayışı ortaya konulmadığı sürece, işçi sınıfının tarihsel misyonuyla ilgili olarak yeni söylenenler havada kalmaya mahkumdur.

Elbette pratik önemlidir. Teorilerin doğruluğunun denendiği alan pratiktir. Dolayısıyla eğer gerçekten tarihsel gelişme maddeci tarih anlayışına aykırı bir biçimde gerçekleşseydi, tarihsel maddeci anlayış, gözden geçirilmek zorunda olur-

du.Oysa bunun tam da tersi yaşanıyor: Marksizm'in ortaya konuluşundan bu yana toplumsal gelişmenin bütünsel bir analizi, tek tek olgulardan öte bütünsel doğrultusunun incelenişi tarihsel maddeciliği doğruluyor. Aynı şekilde, şimdiye dek gerçekleşen bütün sosyalist devrimler, Marksizm'in işçi sınıfının tarihsel misyonuna ilişkin anlayışının doğruluğuna tanıklık ediyor. Bu tanıklığı geçtiğimiz baharda ülkemizde yükselen işçi eylemleri de sürdürüyor.

Sonuç olarak, işçi sınıfının tarihsel misyonu, dün olduğu gibi bugün de, kapitalizmi devrimci yoldan aşıp yerine sosyalizmi kurmak ve giderek sınıfsız toplumu oluşturarak tüm sınıfları, bu arada bir sınıf olarak kendisini de ortadan kaldırmaktır.

Sınıf savaşımında strateji

Doğadaki ve toplumdaki her olgunun bir özü vardır. Bu öz, esas olarak, olguyu belirleyen, onun niteliğini dile getiren yandır. Aynı olgunun içeriği ise, özü kapsamakla birlikte, ondan daha geniştir ve olgunun taşıdığı tüm özelliklerden oluşur. Bu öz ve içerik, değişik koşullara bağlı olarak farklı biçimlerde kendini dışa vurabilir. Komünist partisinin stratejisi işçi sınıfının tarihsel misyonuna birebir bağlıdır. Bu stratejinin özü kapitalist ülkelerde kapitalizmin devrimci yoldan aşılarak sosyalizmin kurulması iken, sosyalist ülkelerde de sınıfsız toplumun maddi-teknik-insani temelinin oluşturulması ve klasik anlamıyla sınıfların varlığına son verilmesi yolunda ilerlemektir. Böylece dünya çapında bakıldığında, komünist partilerinin stratejilerinin özünde, işçi sınıfının tarihsel misyonu bütünsel olarak dile gelmektedir. Ben, burada ülkemiz somutluğuyla bağlı olarak komünistlerin kapitalist ülkelerde izleyeceği strateji üstünde duracağım.

Emperyalizm koşullarında komünist partisinin stratejik görevinin özü, emek ile sermaye arasındaki çelişkiden, bu çelişkiyi tümüyle ortadan kaldıracak sosyalist devrimin zaferine kadar azami ölçüde yararlanmaktır. Komünist partisinin stratejisi, sosyalist devrimle bağlı olarak içerik bakımından ise, birçok kavramı kapsar. Bunlar arasında belli başlı olarak komünist parti anlayışını, işçi sınıfının toplumsal mücadeledeki öncülüğü-hegemonyası kavramını, bağlaşıklıklar ve en önemlisi iktidar sorununu sayabiliriz. Stratejinin içeriğinin böylece kapsamlı bir biçimde kavranması, strateji tartışmalarında yukarıdaki konuların temel noktalar haline gelmesini de açıklar. Komünist partisinin stratejisinin belirli bir toplumda büründüğü biçim ise, doğal olarak çağın ve ülkenin özellikleri özgün olduğundan, daha önce görülen biçimlerden farklı olacaktır. Bir diğer deyişle, aynı öz ve içerik çeşitli toplumlarda farklı biçimlerde dışa vuracaktır. Bu dışa vurma biçimi de, en derli toplu ve somut olarak komünist partisinin programında ifadesini bulur. Parti programının stratejik bir belge olması anlayışının temeli de burada yatar. Her ülkede ve dönemde, işçi sınıfının stratejisi, o ülkede, o günün koşullarında sınıfların karşılıklı yer alımına, iktidarın yapısına göre belirlenir. Elbette bunda dünyadaki sınıf mücadelesinin ana gelişim doğrultuları ve koşulları da hesaba katılır. Bu bilimsel temelde, işçi sınıfının politik iktidarı ele geçirmek için kimlerle bağlaşıklık kuracağı saptanır. Buna bağlı olarak da, iktidarı ele geçiren güçlerin nasıl bir düzen kuracakları ortaya konur. İktidarın sınıfsal açıdan eldeğiştirmesi politik devrim demektir. Bu nedenle, belirli bir ülkedeki strateji tartışmalarının, işçi sınıfının o ülkede gerçekleştirmeyi hedeflediği devrimin niteliği üzerine tartışmalar şeklinde odaklaşması tümüyle haklı ve doğrudur.

Belli bir ülkede komünist partisinin stratejisi saptanırken, stratejinin içeriği daraltılırsa, o strateji işçi sınıfının statejisi olmaktan çıkar. Örneğin içinde bulunulan uğrakta, işçi sınıfının önündeki devrim aşamasında işçi sınıfının öncülüğü ve hegemonyası bir yana bırakılırsa, bu strateji artık işçi sınıfının stratejisi olamaz. Ya da strateji tesbitinde iktidar hedefi açık bir biçimde ortaya konulmazsa, işçi sınıfının stratejisinden sözedilemez; stratejik amaç, stratejik hedef gibi kavramlar da kof sözler olarak kalır.

Devrimci bir strateji ancak strateji kavramının özünü oluşturan devrimci bir yaklaşımla sağlanabilir. Daha önce de söylediğimiz gibi, işçi sınıfının stratejisinin özü kapitalizmin devrimci yoldan sosyalizme dönüştürülmesidir. Bu öz, strateji kavramına, yaklaşımda, hem evrimci, hem de kendiliğindenci anlayışı mahkum eder. Kapitalizm tarih sahnesinden kendiliğinden çekilmeyecektir. Bu noktada çözücü olan, işçi sınıfının politik örgütlenmesi aracılığıyla ve bağlaşıklarıyla birlikte gerçekleştireceği iradi müdahaledir. İşçi sınıfı, gelişmeyi diyalektik bir biçimde görür, yani her gelişmede evrim dönemleri olduğu gibi, devrim alanları da vardır. Devrim günleri, onlarca yılı kendinde taşıyan günlerdir. Komünist partisi, evrimcilerden farklı olarak, işte bu günleri de öngörüp yığınları bu günlere hazırlar.

Ancak strateji kavramının özü ve içeriği bu biçimde kavranınca, reform-devrim, güncel istemler-nihai amaç, kendiliğindenlik-bilinçli müdahele konularında doğru tavır alınabilir. Ancak o zaman proletaryanın stratejisinin belirli bir zamanda ve belirli bir ülkede ete kemiğe büründürülmesi sorunu ele alınabilir. Şimdi sıra biçimdedir. İçerik biçimi belirlerken, biçim de içeriği kendinde taşır, ifade eder. Stratejinin şekillenmesi,

Bir ülkede işçi sınıfının stratejisini oluştururken, o ülkede devrimçi durumun olup olmaması bir etken değildir. Devrimci durumun olup olmaması, stratejik belirlemeleri değil, mücadelenin araç ve yöntemlerini belirler. Öte yandan, sözkonusu ülkedeki yığınların toplumsal psikolojilerinin o günkü durumu da stratejinin saptanmasında etken değildir.

Sınıf savaşımında taktik kavramının özü, stratejik amacın gerçekleştirilmesini yakınlaştırmak için, gündelik savaşımı devrim hedefine bağlayabilmenin araç ve yöntemlerini bulabilmektir. İşçi sınıfının strateji ve taktiği, diyalektik bir bütünlük içinde tek bir sürecin iki yüzünü gösterir. Taktiğin seçimi açısından temel oluşturan koşullar arasında, ülkedeki çelişkilerin keskinliği, devrimci durumun olup olmaması, sınıf güçlerinin karşılıklı oranı, yığınların toplumsal psikolojisi, partinin gücü başlıcalarını oluşturur.

yukarıda söylediğimiz gibi, somut koşulların analizini temel alır: Uluslararası durum, ülkede iktidarın ve rejimin yapısı belirlenir; bağlaşıklar ve tarafsızlaştırılacaklar saptanır; yeni iktidarın ve düzenin niteliğinin ne olacağı ortaya konur. Böylece bir biçimlenme, temel sınıfsal çelişkinin, ülkenin sosyo-ekonomik yapısının, yani nesnel durumun temel alınmasını gerektirir. Bir ülkede işçi sınıfının stratejisini oluştururken, o ülkede devrimci durumun olup olmaması bir etken değildir. Devrimci durumun olup olmaması, stratejik belirlemeleri değil, mücadelenin araç ve yöntemlerini belirler.Hem evrim, hem de devrim dönemlerinde işçi sınıfının stratejik amacı aynıdır. Stratejiyi ifade eden programın uzun erimli bir belge olması ve tüm bir aşama boyunca geçerliliğini sürdürmesi bu noktadan temellenir. Öte yandan, sözkonusu ülkedeki yığınların toplumsal psikolojilerinin o günkü durumu da stratejinin saptanmasında etken değildir.Bizzat komünist partisinin görevi, yığınların bilincini, kararlılığını, toplumsal psikolojisini vb. dönüştürerek proletaryanın stratejisini gerçekleştirebilecek düzeye yükseltmektir. Yani evrim dönemlerindeki çalışmalarıyla yığınları devrim hedefine kazanmak, komünist partisinin ödevidir. Ancak, herşeyden önce yığınların kazanılacağı bir devrim hedefi olmalıdır.

Peki toplumsal bilincin geri olduğu ve devrimci durumda olmayan bir ülkede, yığınların günlük istemleri uğruna verdikleri mücadele devrim stratejisine bağlanabilir mi? Bu bağ somut olarak nasıl kurulabilir? İşte bu soruların yanıtları da işçi sınıfının devrimci mücadeledeki taktikleri kavramında yatmaktadır.

Sınıf savaşımında taktikler

Sınıf savaş ımında taktik kavramının özü, stratejik amacın gerçekleştirilmesini yakınlaştırmak için, gündelik savaşımı devrim hedefine bağlayabilmenin araç ve yöntemlerini bulabilmektir. Böylesi önemli bir işlevi yerine getiren taktikler, insiyatif, yaratıcılık, militanca yaklaşım, doğru kadro politikası, esneklik, yığınları kazanma çizgisi, vb gibi geniş bir içeriğe sahiptir. Ülkeden ülkeye, bir somut durumdan diğerine, hatta bugünden yarına büyük değişiklikler, çeşitlilikler gösterir. Bu çeşitliliğin daha alt düzeylerde de artarak varlığını sürdürmesi sonucu, genel olarak politik taktiklerin dışında, propaganda taktiklerinden, örgütlenme taktiklerinden vb sözedilebilir.

İşçi sınıfının strateji ve taktiği, diyalektik bir bütünlük içinde tek bir sürecin iki yüzünü gösterir. Strateji mücadelenin ana hedefini saptar, taktik ise, gündelik mücadeleyi, varolan durumu bu ana hedefe bağlar. Bu karşılıklı ilişki içinde belirleyici olan yan stratejidir; taktiğin seçimi stratejik saptamaya bağlıdır. Strateji daha uzun erimli ve kalıcı iken, taktik kısa erimli ve değişkendir. Devrimci bir strateji, genel olarak, devrimci taktiklere kaynaklık ederken, doğru seçilmiş taktikler de, stratejinin doğru saptanmış olduğuna parlak bir biçimde tanıklık eder. Proletaryanın taktikleri, ancak stratejik amaca uygun oldukları ve yığınların kendi deneyimleri ile öğrenmelerinin temel olduğu gerçeğini, komünist partisinin bilinç götürme işleviyle bağdaştırabildikleri oranda başarılı olurlar.

Taktiğin saptanmasında strateji yol göstericilik yaparken, varolan koşullar da taktiğin seçimine temel oluşturur. Taktiğin seçimi açısından temel oluşturan bu koşullar arasında, ülkedeki çelişkilerin keskinliği, devrimci durumun olup olmaması, sınıf güçlerinin karşılıklı oranı, yığınların toplumsal psikolojisi, partinin gücü başlıcalarını oluşturur. Varolan durumun doğru analizi, doğru taktiklerin saptanmasına olanak verir. Bağlaşıklık kavramının stratejik bir içeriğe sahip olmasına karşın güç ve eylem birlikleri, geçici işbirlikleri taktikler alanında yer alır.

Taktik kavramının özünü çarpıtmak, yani onu, günlük istemler için savaşımı devrime bağlama anlayışının dışında yorumlamak, o taktiği işçi sınıfının taktiği olmaktan çıkarır. Stratejinin yol göstericiliği bu noktada da önem kazanır. Devrimi ve iktidar değişikliğini hedeflemeyen bir 'strateji' hem gerçek anlamda bir strateji olamaz, hem de doğru taktikler saptanmasına olanak tanımaz. Aynı şekilde, gerekli esnekliğe, yaratıcılığa sahip olmayan, sorunlara militanca yaklaşmayan, doğru kadro politikasına dayanmayan, geniş yığınları kucaklamaya yönelmeyen taktikler de, poleter taktikler olarak adlandırılamaz.

Komünistlerin strateji ve taktiklerinin, işçi sınıfının tarihsel misyonuyla doğrudan bağlı bir biçimde ve yukarıda sözetmeye çalıştığım içerikle kavranması, gerek stratejik bağlaşıklıkların, gerekse de taktik işbirliklerinin oluşmasına katkıda bulunmanın yanısıra, komünist hareketin kendi birliğini sağlaması açısından da büyük önem taşıdığını düşünüyorum. Bu temelde ortak noktalara varılabilmesi, ülkemiz somutunda komünistlerin ortak bir devrimci program çevresinden biraraya gelmeleri yolunda önemli bir adım olacaktır.

Önümüzdeki sayılarda ülkemizde komünist partisinin stratejisinin bir ifadesi olacak program tartışmaları boyunca bu tartışma daha da somutlaşacaktır.

Sendikal harekette sorunlar ve yaklaşımlar

Kemal Savaş

Kemal Savaş, Türk-İş genel kuruluna yaklaştığımız bugünlerde, sendikal hareketin dünya ölçeğinde yüzyüze bulunduğu taarruzla bağlı olarak 12 Eylül 1980 ertesinde ülkemizde yaşanan süreci ve bunun sonuçlarını irdeliyor. Son dönemde sol kesimde ortaya çıkan sendikal anlayışları tartıştıktan sonra "Sorunun yakalanması gereken noktası neresi?" sorusunu ele alarak, kendi görüşlerini dile getiriyor. 10 Eylül Sendikal hareketle yeni yaklaşımların ve politikaların gündemde olduğu günümüzde K. Savaş'ın önerilerinin canlı tartışmalara katkıda bulunacağı kanısındadır.

Ülkemizin en büyük işçi kuruluşu Türk-İş'in genel kurulunun yapılacağı günlerde gündemin ağırlıklı maddesini yine delege hesapları, yönetim adayları oluşturuyor.

Ülkemiz sendikal yaşamındaki sorunlar, bunlara ilişkin çözüm önerileri, bu çözümlere ulaşmada izlenecek program ve politikalar yine ortada yok. Bu olumsuz durum, sendikal hareketin toplu sözleşme dönemleri dışında en canlı olduğu genel kurullar döneminde de olumlu bir atılım içine girememesine yol açıyor.

Kapitalist-emperyalist dünyada 1980'li yıllarla birlikte egemen olan yeni-tutucu politikanın ana doğrutularından birini sendikal hareketin etkisizleştirilmesi çabası oluşturdu. Böylece Batı Avrupa ülkeleri bakımından komünist ve sosyalist-sosyal demokrat partilerin geleneksel güç kaynaklarının kurutulması hedeflendi. Bilimsel-teknolojik devrimin yarattığı olanaklarla üretim sürecinde ortaya çıkan değişiklikler, kapitalist - emperyalist dünya ekonomik sistemin yeniden yapılandırılması sırasında oluşan yeni işbölümüyle değişik sektörlerde görülen akışkanlık, Batı Avrupa'da anti-sendikal yasalar adı verilen hukuk sistemiyle donatılırken, sendikalar da yeni değişiklikler karşısında politika saptamada yetersiz kaldılar. Dolayısıyla yeni-tutuculuğun anti-sendikal taarruzu biçiminde yoğunlaşan bu durumun ardında, bir yanda üretim sürecinde, bir diğer deyişle çalışanlar, ücretliler çerçevesinde ortaya çıkan nesnel değişiklik, öte yanda egemen burjuvazinin bu değişiklikten kendi çıkarları doğrultusunda hukuksal düzenlemelerle yararlanma girişimi ve nihayet işçi sendikalarının yeni koşullara uygun politikalar üretmede yetersizlikleri yatıyor. Gerçekten de, yeni-tutuculuğun bu politikasının başarıya ulaşmasında, Batı Avrupa'daki sendikalarının üretim sürecinde ağırlığını duyurmaya başlayan yeni ücretli kesimlerini kucaklamaya dönük yaklaşımları formüle edememesi önemli bir etken olmuştur. Yanısıra kimi sendikaların ekonomik kriz koşullarında toplumsal mutabakat anlayışlarıyla işverenlerle istihdamın azalmaması koşuluyla ücret artışı istemlerinden geri durmayı kabul etmeleri de, hem sendikalılar arasında hoşnutsuzluğa ve sendikalardan uzaklaşmaya hem de yeni ücretli kesimler bakımından sendikaların birer çekim merkezi haline gelememelerine yol açtı. Özetle, sendikal hareketin yaşamdaki değişiklikleri kavrayıp doğru politikalar üretememesi, egemen burjuvazinin anti-sendikal taarruzunu yasalarla da tahkim ederek uygulamasında belirleyici olmuştur.

Anti-sendikal taarruz ya da yagın kullanımıyla sendikasızlaştırma politikası, ülkemizde özel bir konjonktürle çakıştı. 12 Eylül faşist darbesiyle birlikte sendikal yaşam bütünüyle askıya alında ve başta DİSK yöneticileri ve bağlı sendika yönetici ve temsilcileri olmak üzere yurt ölçüsünde binlerce sendika aktivisti işkencelerden geçirildi, uzun süre cezaevlerinde tutuldu. Sendikalı olmak, hele sendika aktivisti olmak bir suçmuş gibi gösterildi. Geniş işçi kesimleri arasında sendikaya üye olmak konusunda bir korku ve tereddüt yaratılmaya çalışıldı. DİSK ve üyesi sendikalar hakkında açılan ve bitirilmeyen davalarla sendikal hareketimizde en örgütlü aktif kesimin izleyen sürece bütünsel-merkezi müdahalesinin olanakları kesildi.

Kapitalist-emperyalist dünyada 1980'li yıllarla birlikte egemen olan yeni-tutucu politikanın ana doğrultularından biri sendikal hareketi etkisizleştirme çabası oldu.



Türk-İş'e bağlı sendika yöneticilerinin sendikal haklar üzerindeki yasakların kaldırılması için TBMM'ye dilekçe verme girişimine izin verilmedi.

Yüksek Hakem Kurulu aracılığıyla toplu sözleşmelerde zorunlu tahkimin dayatılması, korkutma ve yıldırma politikasıyla da bütünleştiğinde, işçi sınıfımızın toplumsal psikolojisinde, dönemsel de olsa, sendikalılık konusunda olumsuz bir yaklaşımın doğmasında etken oldu. Aynı dönemde kamu-özel sektör ayrımı bir yana konarak işverenlerin ülke çapında tek çatı altında toplanması ve merkezi politikalar üretmesi gözetildi. Böylece kamu işyerlerinde bugüne dek alabildiğine farklı bir sendikal yaşam sürdürmüş olan geniş işçi kesimleri yepyeni bir taarruz karşısında hazırlıksız yakalandılar.

İlerici-devrimci çevrelerin «Türk-İş'te birlik olsun mu olmasın mı?» skolastik tartışması "sendikal politika" olarak yıllar alırken, sendikalar da "bu yasalarla toplu pazarlık yapılır mı, grev yapılır mı?" tartışmasını önlerine koydular.

12 Eylül yönetimince çıkartılan 2821 ve 2822 sayılı sendikal yasalar,sendikal hak ve özgürlüklerin tanınmasını değil, tanınmamasını gözeten yasalar olarak, gerek sendikal örgütlenmenin, gerek sendikal faaliyetin, gerekse özgür toplu pazarlık sürecinin gerçekleştirilmesi önünde önemli engeller olarak durdu, duruyor. Ancak bir bütün olarak ülkemizde üretim sürecinde yaşanan değişikliklerin analizi temelinde, işverenlerin ülke ölçeğinde birleşik politikalarını etkisizleştirmeye dönük yeni sendikal politika arayışlarına yönelmek yerine, sendikal hareketin salt yasaların sınırlayıcılığı çerçevesinde adeta yakınmalar biçiminde bir doğrultuyu benimsemesi de, ülkemizde yeni-tutucuların anti-sendikal politikalarının başarıya ulaşmasında rol oynadı.

İlerici-devrimci çevrelerin «Türk-İş'te birlik olsun mu olmasın mı?" skolastik tartışması "Sendikal Politika" olarak yıllar alırken,sendikalar da "bu yasalarla toplu pazarlık yapılır mı, grev yapılır mı?" tartışmasını önlerine koydular.1983 ortalarından 1987 başlarına dek süregiden bu tartışmalar boyunca, geçmişi DİSK üyesi işçilerin büyük çoğunluğu Türk-İş üyesi sendikalara katıldı ve sendikal harekette sınıf ve kitle sendikacılığının geleneklerinin taşıyıcısı olduklarını göstermeye başladılar. 1986 Aralığı'nda NETAŞ işçilerinin grevi, 1987 başlarında petrokimya ve deri işçilerinin sektör çapındaki grevleri, "bu yasalar"la da grev yapılabildiğini gösterdi. Bu kez tartışma gündemi «Türk-İş demokratikleştirilebilir mi?" ya da «Türk-İş nasıl demokratikleştirilebilir?" biçiminde belirlenirken, Türk-İş yönetimi de "grevlerle dayanışma mitingleri" düzenlemeye, bağımsız sendikaların sorunlarına sahip çıkmaya, ülke siyasal yaşamında referandum gibi, genel seçimler gibi ulusal çapta politik olaylarda aktif tutum almaya, İLO vb. uluslararası forumlarda sendikal hak gasplarının ortadan kaldırılması için çaba harcamaya girişti. Toplu pazarlık sürecinde bütünsel istemler formüle edip, kurullar oluşturmaya başladı. Ancak tüm bu çaba ve tutumlarında, geniş işçi kesimlerinin hareketliliğine dayanmak ve bunu yükseltmek yerine (özellikle Nisan 1989 eylemleri sürecinde) kapalı kapılar ardından uzlaşma yolunu sürdürdü.

1980'li yılların son günlerinde işverenler, kamu-özel sektör birlikteliğini sağlamış, toplu pazarlık bakımından sektörel bazda grup sözleşmesi ve işdeğerlendirmesi politikalarına sahip, ulusal düzeyde ücret artışı yüzdelerini hükümetin de dolaysız katkılarıyla belirleme yeteneğinde bir düzeye gelmiştir. Tekelci burjuvazinin bütününün çıkarları bakımından kimi kesimlerinin çıkarlarını feda edebilecek düzeye yükselen bu işverenler örgütlülüğü, toplu pazarlık sürecinin bütününde mutlak erke sahipmişçesine davranmaktadır. Varolan yasal çerçeveden de güç alarak toplu tensikat ve baskılar yoluyla bağımsız sendikaların varlığına son vermek, kapsamdışı personel sayısını sürekli artırarak sendika üyesi işçilerin üretim sürecinde belirleyiciliğini kırmak, sözleşmeli personel, taşaron işçilik vb. yollardan da yararlanarak sendikanın işlevini et-

kisizleştirmek gibi yöntemlerin yanısıra, pilot düzeyde de işlevini etkisizleştirmekg gibi yöntemlerin yanısıra, pilot düzeyde de olsa, "kalite çemberleri" vb. uygulamalarla işlerlerinde "çağdaş endüstriyel ilişkiler çerçevesinde iş barışı" söylemiyle ideolojik mücadelesini de yoğunlaştırmaktadır.

Bütün bunlar, ülkemiz sendikal hareketinde, sendikal örgütlenmeden toplu pazarlık politikalarına dek sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışına dayalı yepyeni yaklaşımları ortaya koymayı gerektirmektedir. Dahası 1980 sonrasının bozbulanık ortamında, en temel kavramların alt-üst olduğu günümüzde bu daha da zorunlu hale gelmektedir.

Gerçekten de bugün sendikal-harekette, sınıf uzlaşması sendikal anlayış ile sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışlarının aşıldığı, bugün "demokratik, çağdaş, güçlü sendika" anlayışının kendini dayattığı yaklaşımlarına rastlanmaktadır. En genelinde bugün sendika yönetimlerinin yapısana bakılarak ANAP-MÇP eğilimli sendikacılar dışında, değişik siyasal parti ve eğilimlerden sendikacıların birlikteliğinin sağlanması hedefi ortaya konmaktadır. Böylece sendikal mücadele anlayışlarının yerine siyasal eğilimler geçirilmeye çalışmaktadır. Bu yaklaşımın "demokratik, çağdaş, güçlü sendikacılık" olarak tanımlanması ve bir sendikal politikaymış gibi öne çıkarılması, ülkemizde yer etmiş sınıf ve kitle sendikacılığı ilkelerinin tasfiye edilme çabasına dönüşmektedir. Günümüzde "en demokratik" yönetimli sayılan ve Türk-İş içinde yönetime gelmesi için uğraş verilen sendikaların kendi iç işleyişlerinde, tüzüklerinde, örgütlenme, eğitim, basın-yayın ve toplu sözleşme politikalarında "demokratiklik" ten ne denli nasiplerini almamış olduklarını tartışmaya bile değmez. Dahası "demokratik, çağdaş, güçlü sendika" anlaşının afişlerle genel kurul salonlarında dile getirildiği kimi bağımsız sendikalarda, bu anlayış sahipleri yönetime kendi siyasal eğilimlerindekilern 6-0 gelmesi uğrunda mücadeleyi ve bunu başarıya ulaştırmayı yeni "sendikacılık" anlayışlarına uygun da bulabilmektedirler.

Öte yandan, sınıf ve kitle sendikacılığı adına varolan sendikal yapılanmaya alternatif, sendikal amaçlı "işyeri konseyleri" görüş ve girişimleri, 1980 öncesinde genellikle Troçkist eğilimli sınırlı sayıda sendikacının formüle ettikleri bu yaklaşımı bugün bayrak edinen Troçkist ve onun dışındaki kimi sol çevreler de, sendikal hareketteki sorunu doğru bir biçimde kavrayamadıklarını ortaya koyuyorlar. Bunlar, "sendikal hareket politik hareketin emir ve direktifleri doğrultusunda yürütülmelidir" diyen kimi çevrelerle birlikte, sendikal harekette gereksinim duyulan sağlıklı doğrultunun ortaya konup güçlendirilmesinde bir engel oluşturuyorlar.

Sorunun yakalanması gereken noktası neresi? Sendikal harekette aşağıdan yukarıya gelişen, tabanın söz ve karar sahibi olması ilkesine sahip çıkan, sendikaların demkratik bir işleyişe kavuşmasını savunan, işçi sınıfının hak ve çıkarlarını gözetmeyi temel alan bir sendikacılık anlayışını nüve halinde içinde taşıyan hareketi, bu hareket boyunca ortaya çıkan sendikal aktivistleri, doğal işçi önderlerini öncelikle sınıf ve kitle sendikacılığının günümüz gereklerine uygun politikalarıyla donatacak bir doğrultuyu benimsemek. Mühendislerin, teknik elemanların vb. üretim sürecindeki yerleri ve rolleri bakımından çalışanlar yığınına katılan ve sayılarıyla etkinlikleri gün günden artan kesimlerini sendikal faaliyet içine çekmeyi ve bunların sendikalaşmalarını hedeflemek. 1970'li yılların ikinci yarısında ülkemizde tekelleşmenin vardığı düzeyce gündeme getirilen ve işkollarında işçilerin bölünmüşlüğü koşullarında işverenlerce dayatıcı bir biçim halinde sunulan grup

Ülkemiz sendikal hareketinde, sendikal örgütlenmeden toplu pazarlık politikalarına dek sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışına dayalı yepyeni yaklaşımlar gerekmektedir.

Demir-Çelik işçilerinin greviyle dayanışma için Türk-İş Karabük'te miting düzenledi.



sözleşmesine karşı sektör bazında örgütlülüğü, sektörel eylem birliğini ve ortak savaşım bilincini yükselterek, grup sözleşmesini işçi sınıfının birlikli mücadelesiyle daha ileri haklar sağlanan bir toplu pazarlık kaldıracına dönüştürmek. Yani değişik düzeylerde (ulusal-işkolu-işyeri) toplu pazarlık yapılmasını olanaklı kılacak gerçekten özgür bir toplu pazarlık sistemi uğruna mücadele ederken, özellikle akçeli konular dışındaki toplu sözleşme maddelerinin, kapsam, kurullar, işçi sağlığı-iş güvenliği, haftalık çalışma saatleri vb. konularında sektörel düzeyde düzenleme yoluna giderek işkolunda bütünlüklü kazanımlara dönük bir toplu pazarlık yaklaşımını hakim kılarak grup sözleşmesini tersine işleyen bir silaha dönüştürmek.

Aynı biçimde işverenlerce değişik amaçlarla gündeme getirilen iş değerlendirmesi sistemine kabaca karşı çıkmak yerine, bunu özellikle üretim sürecine işçiler safında yeni katılan kesimlerin, mühendislerin, teknik elemanların vb. sendikalaşmaları bakımından bir araç olarak kullanıp, bir bütün olarak çalışanların hak ve çıkarlarını en temel ve asgari düzeyden başlayarak giderek genişleyen bir yelpaze içinde ve "herkese çalışmasına göre" ve "eşit işe eşit ücret" ilkelerini gözterek yaşama geçirmeye çaba harcamak. Bunu yaparken vasıfsız ve düşük vasıflı işlerde çalışanların temel gereksinimlerinin eksiksiz karşılanmasını sağlayacak bir ücret artışından kesinlikle taviz vermezken, vasıflı işçilerin giderek sendikalardan uzaklaşmasına yol açacak, onların hak ve çıkarlarını gözetmeyecek kaba eşitlikçi yaklaşımlardan da uzak durmak. Bütün bunlar için yürütülecek sistemli mücadeleyi ertelemeksizin ve onunla içiçe, sendikal hak ve özgürlükler üzerindeki yasak ve sınırlamaların kaldırılması için mücadeleyi örnek. Sendikal hak ve özgürlükler, yürütülecek çokyönlü ve bütünsel bir mücadelenin ürünü olabilir ve olacaktır. Kimse önce haklar verilsin sonra mücadele gelişir diye beklemesin. Mücadele etmeden hak alınamayacağı gerçeği, işçi sınıfımızın bilincine kazınmıştır. Bu bilinç, yürütülecek çokyönlü mücadelenin de güvencesini oluşturmaktadır.

Bu süreçte de sonucu belirleyici mücadele, sınıf uzlaşmacı sendikal anlayış ile sınıf ve kitle sendikacılığı anlayısı arasında süregidecek ve yaşamdaki değişikliklere, işçi sınıfının yeni yeni kesimlerin katılımıyla genişleyen yapısının gereklerine yanıt vermeyi öne koyan politikalar boyunca gerçekleşecektir



Nisan 1989 eylemleri, işçi sınıfımızın sendikal savaşımında yeni arayışların müjdecisi oldu.

Bu Türk-İş genel kurulunda sosyal-demokrat eğilimli sendikacıların (herbiri farklı sendikal mücadele anlayışlarına sahip olsalar da) bağımsız bir listeyle ya da karma bir listeyle yönetime gelmeleri ya da ağırlık kazanmaları, şu andaki delegasyona bakılırsa yüksek bir olasılıktır. Bu sonuçtan kimilleri Türk-İş'in demokratikleştirilmesi doğrultusunda önemli adımlar atıldığı sonucunu çıkarmaya son derece yatkındır. Bu yatkınlık, sendikal hareketteki sorunları kavrayamamak bir yana, temel sendikacılık anlayışlarını bir tarafa bırakmanın da tipik bir göstergesidir. Sendikal harekette demokratikleşme, sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışının aşağıdan yukarı yükselen ve yukarıdan aşağı da desteklenen bir hareketinin ağırlık kazanıp etkin olmasıyla sağlanacaktır. Bu etkinlik, kulislerde delege hesapları sürecinde değil, işçi sınıfımızın sendikal mücadelesi boyunca kazanılacaktır. 1987'den buyana grev hareketinde, kamu ve özel sektöre ait işyerlerindeki değişik direnişlerde ve çarpıcı bir biçimde Nisan 1989 eylemlerinde bunun filizleri kendini belli etmiştir. Sorun bu filizi yaşatıp büyütmek, bütün bir sendikal harekette baskın kılmaktır. Bu süreçte de sonucu belirleyici mücadele, sınıf uzlaşması sendikal anlayış ile sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışı arasında süregidecek ve yaşamdaki değişikliklere, işçi sınıfının yeni yeni kesimlerin katılımıyla genişleyen yapısının gereklerine yanıt vermeyi öne koyan politikalar boyunca gerçekleşecektir.

Türkiye'de insan hakları var mı?

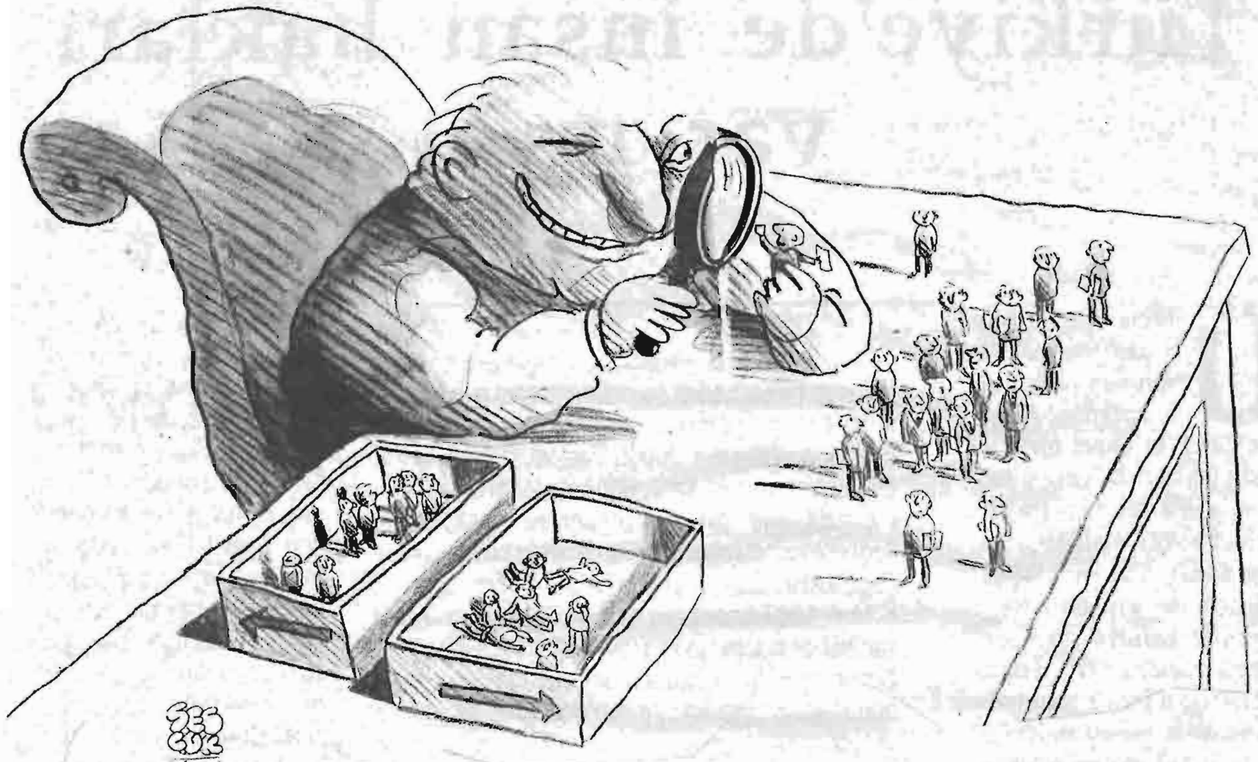
Av. Kamil Muti

Av. Kamil Muti, ülkemizde insan haklarının bulunup bulunmadığı sorusunun varlığının korkunç olduğu yargısıyla başladığı yazısında özellikle yaşama hakkı ve düşünce ve örgütlenme hak ve özgürlüğü konularını ayrıntılı biçimde ele alıyor. İnsanların hak ve özgürlüklerine sahip çıktıkları oranda bu hak ve özgürlükleri fiilen kullanabileceklerini vurgulayan K.Muti, 1982 Anayasası'nın bir bütün olarak insan haklarını tanımamayı temel aldığını belirtiyor. Sorunun köklü çözümünün bu anayasanın bütünüyle değiştirilmesinden geçtiği sonucuna varıyor.

Ülkemizde insan hakları var mı? Bu sorunun varlığı bile korkunç. Ancak ne yazık ki böyle bir korkunçluk içinde yaşıyoruz. Yaşıyoruz da, insanın en temel hakkı olan yaşama hakkımız var mı? 1982 Anayasası, yaşama hakkının *istisnalarını* sayıyor. Mahkemelerce verilen ölüm cezalarının yerine getirilmesi hali ile meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiillerini 17. maddesinde hukuka uygun duruma getirdi. Bunların, yani insanların yaşama hakkını devletin ortadan kaldırma durumlarının bir Anayasada yer alması bile, o Anayasayla kurulan düzen hakkında bir fikir sahibi olmak için yeterlidir. Hele ki bunlar ak kağıt üzerinde kara lekeler olarak kalmayıp bir de uygulanıyorsa. "Dur" emrinin "vur" emri olarak uygulandığını ülkemizde bilmeyen kaldı mı? Daha geçtiğimiz aylarda "olağanüstü hal" uygulamasıyla Silopi'de gencecik insanlarımız kurşuna dizilmedi mi? Tuzla'da bir araba içinde 4 gencin üzerine yüzlerce kurşun sıkılmadı mı? Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yüzlerce insanımızla ilgili idam cezası dosyaları dizi dizi durmuyor mu? Ya bizler, insanlar, yurttaşlar ne yapıyoruz? Eğer ben, biz, bizler, birey olarak, insan olarak, yurttaş olarak hak ve özgürlüklerimiz için davranmıyorsak; benim için, bizim için, bizler için insan hak ve özgürlükleri yoktur, olamaz. Bugün kurşun sıkılan Silopi'de gençler olur, yarın ben ya da biz oluruz.

İnsan hakları, herşeyden önce insandan kaynaklanır. İnsanın insanlığının bilincine vöarması ve ona uygun davranmasından kaynaklanır. İnsan haklarının gelişmişlik düzeyi, bu nedenle insanın bu bilinç ve davranışının gelişmişliğine dayanır ve onu yansıtır. Bu bilinç ve davranış, insanın yaşadığı toplumu kavrayışında ve onu dönüşüme uğratma çabasında da ilk hareket noktalarından biridir. Yaşama hakkına sahip çıkmayan bir insan gerçekte yaşama hakkına fiilen sahip değildir. İnsan hakları, gökten zembille inmemiştir, göz rengi, ten rengi gibi fizyolojik, biyolojik özelliklerden de doğmaz. İnsan hakları toplumsaldır, yani insanların toplum halinde ve bir devlet içinde örgütlenmeleriyle bağlıdır; daha doğrusu devlet ile insan, yurttaş arasındaki ilişkiyi düzenler. O yüzden insan hakları toplum içinde toplumsal mücadeleyle belirlenen haklardır. Ülkemizde eğer bugün hala idam cezası verilebiliyor ve uygulanabiliyorsa, yolda yürüyen ya da evinde oturan insan "yasal olarak" öldürülebiliyorsa, benim, bizim yaşama hakkımız yok demektir. O halde ne duruyoruz? Yaşama hakkımıza sahip çıkabilmenin yolu devletin öldürme yetkisine son vermekten geçer. Bugün Avrupa Konseyi üyesi devletler arasında idam cezasının varolduğu tek ülke Türkiye'dir. İnsan Hakları Derneği "Ölüm Cezasına Hayır!" kampanyası yürütüyor. Ben, biz niye bu kampanyada aktif yer almıyoruz? Neden yaşama hakkımızı savunmuyoruz?

Geçtiğimiz hafta *Cumhuriyet* gazetesinde bir haber yayımlandı. Türk Ceza Yasası'nın 141,142,163 maddeleri nedeniyle 12 Eylül 1980 sonrasında 85 bin kişi yargılanmış. En az o kadarı da soruşturmalardan, işkencelerden geçirilmiş. Şu anda cezaevlerinde bu maddelerden 3 bin kişi tutuklu ve hükümlü olarak bulunuyormuş. Nedir bu sihirli sayılar: 141-142-163. Artık Cumhurbaşkanından başlayarak herkes eşyayı adıyla çağırıyor: Düşünce suçları. Düşünce suçu olur mu? İnsan haklarının olmadığı yerde elbette



düşünce suçu olur. Dergiler toplatılır, yazarlar, çevirmenler, gazeteciler hapislere atılır. İnsanlar düşündüklerini ifade ettikleri, benzer düşünceleri taşıyanlar biraraya gelip örgüt kurdukları için işkencelerden geçirilir. Elbette hangi insanlar sorusu kaçınılmaz olarak kendini dayatıyor. Sınıflı toplumlarda egemen sınıfın düşünmesi ve örgütlenmesi suç oluşturmaz. Çünkü o sınıf egemendir ve egemenliği kendi hukuk sistemiyle korunur. Peki yasak kime getirilir? Kendi hak ve çıkarları bu sınıfın egemenliğinden zarar görenlere? Onların düşünmesi, bunun doğal sonucu olarak bu düşünceler etrafında örgütlenmesi yasaklanır? 141-142.maddelerle işçilere, çalışanlara kendi hak ve çıkarları doğrultsunda düşünme ve örgütlenme yasaklanmıştır. Onlar da insan ve yurttaştır, vergi verirler, askere giderler, devlete karşı yükümlülükleri vardır ancak kendi hak ve çıkarlarını savunma özgürlüğü yoktur. İşte bugün tüm kamuoyunda bu açık haksızlığa karşı öfke doğmuştur. Egemen güçler bu öfkeyi yatıştırmak için ağızlara bir parmak bal çalarak işi kapatmak istiyor. Ben, biz, işçiler, çalışanlar, onlardan yana bilimadamaları, aydınlar, bizler davranışa geçmezsek, düşünme ve örgütlenme özgürlüğümüz uğruna mücadele vermezsek, bizim bu hakkımız biraz hafifletilmiş de olsa yine bir suç olarak kalacak. O zaman yerimizden doğrulalım ve hakkımız uğruna mücadelemizi yoğunlaştıralım.

Bugün ülkemizde bir bütün olarak insan hakları yoktur. Çünkü 1982 Anayasası vardır. Hukuk diliyle söyleyecek olursak, 1982 Anayasa'sıyla, devlet ile bireyler ve toplum arasındaki ilişkileri düzenleyen hak ve özgürlükler, devlete ağırlık tanıyan ve devletin korunmasını amaçlayan bir mantıkla sınırlandırıldı ve temel hak ve özgürlüklerin güvencesi olan mekanizmalar etkisizleştirildi. 1982 Anayasası'nın temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması başlığını taşıyan 13. maddesiyle istisnasız bütün hak ve hürriyetlerin sınırlandırılabilmesi amaçlandı. Böylece 1982 Anayasası, nitelikleri gereği sınırlanamaz kabul edilen hak ve özgürlüklerin, içerikleri bakımından sınırlanabilmesinin yolunu açtı. Ayrıca temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması başlığını taşıyan 14. ve temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması başlığını taşıyan 15. maddelerinde bu yaklaşıma uygun düzenlemeler yapıldı. Kısaca 1982 Anayasası insan hak ve özgürlüklerinin nasıl ortadan kaldırılabileceğini ayrıntılandıran bir hukuk metni olarak duruyor.

Bugün ölüm cezalarına karşı yaşama hakkı için, düşünce ve örgütlenme hak ve özgürlüğü için mücadele somut ve güncedir. Bu mücadelenin başarıya ulaştırılması, bir bütün olarak insan hak ve özgürlüklerimizi sağlamak için 1982 Anayasası'nın kaldırılması için yürütülecek mücadele bakımından daha elverişli bir zemin yaratacaktır.O halde güçlerimizi bu istemler etrafında birleştirelim.

Ölüm cezasına hayır!

141-142'ye hayır!

İnsan hakları insani toplumun ürünü olacaktır.

Erden Akbulut

10 Aralık İnsan Hakları Günü, ülkemizde yaşama hakkı ve düşünce ve örgütlenme özgürlüğü gibi en temel iki hakkın doğrudan tehdit altında olduğu, diğer insan hakları adı verilen hakların ise Anayasa düzeyinde kısıtlandığı koşullarda kutlanıyor. Erden Akbulut, bu yazısında insan haklarının ne olduğunu, insanlık tarihinde ne zaman, hangi koşullarda gündeme geldiğini ele alırken, bu hakların ta baştan sınıfsal bir karakter taşıdığı vurgusunu getiriyor. Ülkemizde hemen hemen üzerinde hiç durulmayan sosyalist insan hakları konseptini de irdeleyen E. Akbulut, insanın çok yönlü gelişmesini sağlayacak, gerçekten insani hakların ancak insanlığın tarih öncesinin son bulup gerçek tarihinin başlayacağı koşullarda gerçekleşebileceğini belirtiyor.

Günümüzde bir yandan yeni-tutuculuk politikasından, öte yandan "yeni politik düşünce"den esen "kafaları bulandırma rüzgarı"ndan nasibini almayan kavram, kategori, konsept yok gibi. Bunların başında da "demokrasi" ve "insan hakları" geliyor. Rüzgarın her iki kaynağı da bu kavramları "sınıfsallık"tan aşırarak evrensel, genel-geçerli, hiç değişmez kurallar va'zediyor. Cumhurbaşkanlığına seçilişi konusunda TBMM'de teşekkür konuşması yapan T. Özal, "düşünce ve ifade hürriyetini, inanç ve vicdan hürriyetini, teşebbüs hürriyetini", hem de bir sıralamaya tabi tutarak üçlü birlik haline getiriyor. Diğer yanda "yeni politik düşünce"nin ülkemizdeki şampiyonu TBKP çevreleri, amaçlarının "demokrasi ve insan hakları"olduğunu ilan ediyor. Hangi demokrasi, hangi insan hakları soruları, artık bu çevrelerce "aşılmış" bulunuyor.

10 Aralık 1948'de Birleşmiş Milletler Örgütü'nce *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi* kabul edildi. Sosyalist ülkelerce esas olarak "özel mülkiyeti temel insan haklarından biri saydığı için" benimsenmeyen bu Bildirge'nin kabul tarihi, yine BMÖ kararınca 1949'dan başlayarak İnsan Hakları Günü olarak ilan edilip kutlanır oldu. Bu vesileyle, bu yazımda, gerek günümüzde taşıdığı önemi, gerekse muğlaklaştırılma girişimini gözönünde bulundurarak insan hakları konusunu ele alacağım.

Nedir insan hakları? İnsan hakları, her insanın en temel varlık ve gelişme koşullarının kabul edilmesini esas alan bağlayıcı haklar bütünüdür. Böylece insan haklarıyla insanların değişik toplumlardaki toplumsal konumu, özellikle de onların devletle ilişkileri düzenlenir. Bu nedenle insan hakları tarihsel - toplumsal, yani ülkeden ülkeye ve zaman içinde değişiklik gösteren ve sınıf mücadelesiyle bağlı bir kavramdır. Bir diğer deyişle, insan hakları da, her hak gibi, son tahlilde egemen olarak örgütlenmiş sınıfın, üretim ilişkilerince koşullanmış iradesinin bir ifadesidir.

Tüm insanların eşit hak ve özgürlüklerden yararlanması düşüncesi ve istemi, insanlık tarihinin oldukça geç bir ürünüdür. Bu düşünce ve istem, toplumların evriminde insanının insana birebir tabiyetinin aşılmasını gerektiren üretim ilişkilerinin serpilip gelişebilmesi bakımından burjuva aydınlanma hareketinin siyasal anlayışında biçimlenmiştir.

Bu siyasal anlayış, Rönesans dönemindeki hümanizma tarafından geliştirilen ve insani-olmayan toplum düzenine bir tepkiyi dile getiren "herkes için insan onuruna uygun varoluş biçimi" olarak, her insanın *eşitlik, mutluluk* ve *güvenlik* gibi doğal haklarını içeren bir teori olarak ortaya çıkmıştır. Ortaçağ'da Kilise adına köleciliği ve serfliği eşitsizliğin doğal biçimi olarak aklamak üzere Aquino'lu Thomas tarafından biçimlendirilen ve bugün de Katolik Kilisesi'nin resmi ideolojisini oluşturan klerikal toplum teorisinin karşısına çıkan burjuva aydınlanma hareketi, her insanın *doğal eşitliği* tezini geliştirmiş ve bu teze dayalı bir hukuk sistemi kurarak savunmuştur. Bu sistemde her insanın doğal eşitliği, doğaya, tanrı iradesine ya da akıla dayandırılmıştır.

İnsan hakları da, her hak gibi, son tahlilde egemen olarak örgütlenmiş sınıfının, üretim ilişkilerince koşullanmış iradesinin bir ifadesidir.

Tüm insanların doğal eşitliği görüşleri, nesnel kaynağını, bir yandan bas-



kı altında tutulan ve sömürülen halk yığınlarının toplumsal yaşam koşullarından, öte yandan feodal aristokrasi karşısında kendini kısıtlanmış gören burjuvazinin kapitalist yaşamının ve üretim biçiminin özgürce gelişmesinin önünde duran engellerden almıştır.

Her ne kadar insan haklarının tarihi Magna Carta'ya (1215) dek geri götürülürse de, bu belge aslında kralın erki ile feodal aristokrasi arasındaki ilişkiyi düzenler. Tıpkı Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Sened-i İttifak (1808) gibi, bu belge de tüm insanların haklarını ele alan bir belge değildir. Dolayısıyla bir insan hakkı belgesi olarak değerlendirilmesi oldukça tartışmalıdır. Belirgin önemi, tanrısal iradenin yeryüzündeki temsilcisi kabul edilen kral ya da halife-padişahın mutlak erkine sınırlama getirebilmesini göstermesinde yatar.

Tüm insanların doğal eşitliği görüşleri, nesnel kaynağını, bir yandan baskı altında tutulan ve sömürülen halk yığınlarının toplumsal yaşam koşullarından, öte yandan feodal aristokrasi karşısında kendini kısıtlanmış gören burjuvazinin kapitalist yaşamının ve üretim biçiminin özgürce gelişmesinin önünde duran engellerden almıştır.

Baskı altında tutulan ve sömürülen yığınların insan haklarına ilişkin hukuksal istemlerine ilk kez Alman köylülerinin *Köylüler Savaşı* (Bauernkrieg 1524-1526) adıyla tarihe geçen genel ayaklanmasında rastlanır. Feodal beylerin ve tefecilerin aşırı baskı ve sömürüsü altındaki Almanya ve Avusturya Alpleri köylülerinin bir yandan İncil konusunda özgürlük gibi dinsel istemleri, öte yandan serfliğin kaldırılması gibi siyasal istemleri içeren 12 maddelik programları, insan hakları uğrunda 100 bin köylünün kılıçtan geçirilmesiyle bastırılmıştır.

Burjuva aydınlanma hareketi içinde insan haklarının ilk sistemli dile getirilişini J. Locke'de görüyoruz. Ona göre, bireyin toplum içindeki haklarının kaynağı, kendi emeğini, insanlar ortak olarak verilmiş ancak şimdi kendi emeğiyle mülkiyetine sahip olduğu şeylere ortak etmesinden geçer. Birey, siyasal erkin, kendi mülkiyetini korumasını bekler. Kişi, istediği gibi düşünme, istediği dini seçme ve düşündüklerini ifade etme hakkına sahiptir. Topluluk içinde yaşayan kişi tek bir haktan, bir diğer kişiyi yargılama ve cezalandırma hakkından vazgeçer. Böylece birey kendi özgürlüğünü bulur. Toplumsal sözleşme teorilerinden birini biçimlendiren Locke, devlet öğretisiyle liberalizmin temellerini atarken, mülkiyet hakkını esas alır ve bu "en eski" hakka saygının her insanın ve devletin en üst yükümlülüğü olduğunu vurgular. Mülkiyet hakkından, yasa önünde eşitlik, haksız tutuklanmanın önlenmesi, yasalara uygun davranma, yasa temelinde vergilendirme, dilekçe hakkı gibi haklar türetilmiştir.

İngiliz ve Fransız aydınlanmacı düşünürlerince geliştirilen insan hakları istemleri, burjuva devrimlerinin ulusal ve toplumsal kurtuluş savaşımlarında *"eşitlik, özgürlük, kardeşlik"* biçiminde belgileşti. Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda utkuya ulaşılmasından sonra insan hakları ilk kez Virginia'da 1776'da *Bill of Rights* (Haklar Yasası) adlı bir yasayla düzenlendi. Aydınlanma hareketinin siyasal anlayışından etkilenen bu yasanın 1. maddesinde şöyle deniyordu: "Tüm insanlar doğal olarak eşit ölçüde özgür ve bağımsızdırlar ve toplum haline gelişten sonra da kendileri ve kendilerinden sonraki kuşaklar tarafından anlaşma ya da kaba kuvvetle alınamayacak haklara, yani yaşama hakkı, özgürlük hakkı, mülkiyet edinme ve elinde tutma hakkı gibi belirli, doğuştan kazanılmış haklara sahiptirler." 4 Temmuz 1776'da T. Jefferson tarafından 13 Birleşik Devlet adına açıklanan *Bağımsızlık Bildirgesi*'nde Amerika'daki sömürgelerin İngiltere'den bağımsızlaştığı ilan edildikten sonra şöyle deniyordu: "Biz tüm insanların doğuştan eşit olduğunu ve tanrı tarafından yaşama, özgür ve mutlu olma gibi vazgeçilmez haklarla donatıldığını kabul ediyoruz. Bütün erkin kaynağının bizzat halk olduğu düşüncesi ilk kez bu Bildirge'de dile getiriliyordu. Ancak bu haklar zencilere ve kızılderililere tanınmadı. Dahası Bildirge köleliği de kaldırmadı.

1789 Fransız Büyük Devrimi'nin hemen başlarında 26 Ağustos 1789'da Ulusal Meclis, *İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi* 'ni kabul etti. Avrupa burjuvazisinin bu en ünlü siyasal-hukuksal belgesi, Amerika'da kabul edilen Bill of Rights'tan, Montesquieu'nün erkler ayrılığı anlayışından ve Rousseau'nun halk egemenliği görüşlerinden esinlenerek kaleme alınmıştı. Bildirge'de, bir yandan kapitalizmin ekonomik zorunlulukları, öte yandan halkın daha çok ütopik umutları dile geliyordu. Bildirge'nin başlangıç bölümünde, insan haklarının bilinmemesi, unutulması, kötüye kullanılması ya da çiğnenmesi, kamusal felaketin tek nedeni olarak yer almakta, bu yüzden de "törensel bir açıklamayla doğasal, vazgeçilmez ve kutsal insan hakları"nın yazılmasının gerekli bulunduğu belirtilmektedir. Bildirge'de "özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnç gösterme", halk egemenliğine dayanan devletin sonul amacı olan dört devredilmez ve vazgeçilmez insan hakkı olarak açıklanmıştır. Bunu somutlaştırmak için Bildirge'de eşitlik, meşruiyet, devlet erkinde söz sahibi olma, fikir ve kanaat özgürlüğü ve mülkiyet özgürlüğü hakları (örgütlenme hakkı yer almamıştır) sıralanmıştır. *İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi,* ilk devrim anayasasının (1791) ayrılmaz bir parçası haline getirilmiştir. O tarihten bugüne dek de insan hakları İngiltere, Kanada ve Avustralya dışında bütün burjuva devletlerinin anayasalarının bir parçasını oluşturagelmiştir. 1793'te Jakobenler'in erki döneminde kabul edilen yeni anayasanın içerdiği insan hakları ise, demokratik tutarlılığı bakımından dikkat çekicidir. Bu anayasada temel insan hakları 35 madde halinde düzenlenmiştir. Bunlar arasında eşitlik, özgürlük, güvenlik ve mülkiyet, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü, devlet erkinde etkinlik gösterme, meşruiyet, serbest meslek özgürlüğü, çalışma hakkı, öğrenim hakkı ve devrim yapma hakkı yeralmıştır.

Burjuvazinin erke gelişiyle birlikte yaşam bulan insan hakları, burjuvazinin özel-sınıfsal çıkarlarını, tüm insanlığın çıkarları olarak ileriye sürme çabalarıdır. Çünkü bilindiği gibi, belli bir sınıf ancak toplumun genel hak ve çıkarları adına genel egemenliği kendine maledebilir. Nitekim egemen konuma gelen kapitalist sosyo-ekonomik formasyon içinde genişletilmiş kapitalist yeniden üretim, kendi kendilerinin kaderi hakkında karar verme hakkına sahip iç güçler gerektirmiştir: Hakları doğal durumlarından değil, bir burjuva toplumuna üye olmaktan ve bu üyeliği güvence altına alan devlete borçlu olan işgüçleri gerektirmiştir. İşte bu yüzden burjuva devrimleri, temel hakları, açıkça sınırlanmış sınıf ve katmanlar için değil, *yurttaş* olanlar için ileri sürmüştür. Öte yandan burjuvazinin çıkarı, iç ve dış pazarı fethetmektedir; çünkü burjuvazi, dış pazarda iç pazarın koşullarına uygun koşullarda sermayesini daha da değerlendirecek bir ortamı hazır bulmak istemektedir. Bu nedenle devlet yurttaşı olarak insanlık ailesinin bir grubunun üyelerini, aynı zamanda "doğal haklar"la donatmaktadır. İşte bu yüzden burjuva devrimleri temel hakları aynı zamanda tüm insanlar için, *insan* hakları olarak ileri sürmüştür. Böylece Fransız Büyük Devrimi'yle birlikte kabul edilen haklar, ta baştan *insan ve yurttaş hakları* olarak adlandırılmıştır. Nitekim bugün de burjuva devletlerin anayasalarında bu tanımlama önemini korumaktadır.

Oysa burjuvazinin erke gelişinde ilan ettiği ve rekabetçi kapitalizmin ebedi olma iddiası taşıyan siyasal sistemini kabul edilebilir kılmayı hedeflediği insan hakları, ne tüm insanlara, ne de tüm yurttaşlara tanınmıştır. Bir yandan tüm insanlara eşit haklar talep ederken, öte yandan kadınlar ve köleler eşit haklara sahip değildir ve belli yurttaşlık haklarının kullanımı servet durumuna bağlıdır; örneğin seçme ve seçilme hakkı. Bir yandan özgürlük en yüksek şey olarak nitelenirken, öte yandan özel mülkiyet kutsanmaktadır; herşeyden önce nüfusun çoğunluğunun içinde bulunduğu ekonomik zor durum ve devletin uygulamaları, emekçilerin, herkes için aynı ölçüde geçerli olduğu ileri sürülen haklardan burjuvaziyle aynı ölçüde yararlanmasını engellemektedir.

Karl Marks'a, *Yahudi Meselesi* adlı yapıtında *insan hakları*nın, söz anlamının karşıtı olarak *sınıf hakları* olduğunu ortaya koymuştur. Marks'a göre, siyasal kurtuluş elbette büyük bir ilerlemedir ama bu ilerleme, sömürüye dayalı toplumun sınırları içinde bir ilerlemedir; maddi ve manevi zenginlikleriyle insan değil, yalnızca mal sahibi insan özgürleşmiştir; insan haklarının hiçbiri, meta alan ve satanların dışına taşmamıştır. Bu nedenle insan hakları arasında büyük harflerle formüle edilmiş siyasal kurtuluş insanın kurtuluşu değildir.

K rl Marks, burjuva devriminin üçlü ana belgisini, "*mülkiyet, özgürlük ve eşitlik*" olarak şöyle değerlendirmiştir: "Çerçevesi içinde çalışma gücünün alım-satımının hareket ettiği dolaşım ya da meta alışverişi alanı, gerçekten de doğuştan gelen insan haklarının hakiki bir cennetiydi. Burada egemen olan yalnızca özgürlük, eşitlik, mülkiyet... Özgürlük! Bir metanın, örneğin çalışma gücünün alıcısı ve satıcısı yalnızca kendi özgür iradeleriyle belirlenmiştir... Eşitlik! Onlar meta sahipleri olarak birbirleriyle ilişki içindedirler ve eşdeğeri eşdeğeriyle mübadele ederler... Mülkiyet! Herkes yalnızca kendi mülkünü tasarruf eder."

Karl Marks insan haklarının, söz anlamının karşıtı olarak sınıf hakları olduğunu ortaya koymuştur. Marks'a göre, siyasal kurtuluş elbette büyük bir ilerlemedir ama bu ilerleme, sömürüye dayalı toplumun sınırları içinde bir ilerlemedir; maddi ve manevi zenginlikleriyle insan değil, yalnızca mal sahibi insan özgürleşmiştir.

Burjuvazinin erke gelip onu pekiştirmesinin ardından, kapitalizmin iç hareketiyle bağlı gelişmesine de koşut olarak, burjuva dev-

letlerin anayasalarında yeralan insan hakları da sınıf savaşımının zorlu alanlarından biri durumuna geldi. Başta işçi sınıfı ve emekçiler olmak üzere demokrasi güçleri, kazanılmış özgürlüklerin ve hakların korunması ve yeni yeni hak ve özgürlüklerle genişletilmesi yönünde savaşım yürüttü. Bunun sonucunda çalışma hakkı, örgütlenme ve gösteri hak ve özgürlüğü, kadınların eşitliği, işgününün yasal olarak sınırlanması ve zorla çalıştırmanın yasaklanması, grev hakkı vb. insan hakları arasına katıldı. Buna karşılık burjuvazinin erkini güvence altına aldığını hissetmesi ve halk yığınlarının desteğine artık açıkça gereksinim duymadığı kanısına varmasıyla birlikte, insan haklarına saldırısı, bunları kısıtlama yönündeki girişimleri yoğunlaştı. Daha 1848 devrimlerinin ardından burjuvazi, Anayasada yeralan insan haklarını kolayca değiştirilebilir yasalarla sınırlama yöntemine yöneldi. Giderek burjuva erkleri, insan haklarını bir bütün olarak askıya alan olağanüstü hal yönetimi, sıkıyönetim gibi yönetim tarzlarını meşrulaştırmaya girişti. Nitekim emperyalizm çağıyla birlikte, insan haklarının devlet erki yoluyla açık-gizli ortadan kaldırılması eğilimi güçlendi. Bir bütün olarak siyasal gericileşmeye denk düşen tekellerin egemenliği çağında, rekabetçi kapitalizmin gereksinim duyduğu ve onun siyasal rejimini meşrulaştırma ve burjuvazinin diktatörlüğünü gizleme aracı olmaya dönük insan hakları bir "lüks" haline geldi. Bunun en çarpıcı örneğine insanlık faşizmle birlikte tanık oldu. Nitekim Almanya'da Weimar Anayasası'nın 48. maddesinde cumhurbaşkanına tanınan insan haklarını kısmen ya da tamamen askıya alma "hakkı"nı kullanan Hitler, 28 Şubat 1933'te insan haklarını askıya almakta bir an olsun duraksamadı. Bu acı deneyim ertesinde, faşizmin yenilgiye uğratılmasının ardından, 1948'de Birleşmiş Milletler Örgütü'nce kabul edilen *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*' nin üzerinden daha 2 yıl geçmeden, 1950' de kabul edilen *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*' nde temel insan haklarına, bu kez sözleşme düzeyinde sınırlamalar getirildi ve ulusal devletlere geniş bir inisyatif alanı tanındı.

Emperyalizm çağıyla birlikte, insan haklarının devlet erki yoluyla açık-gizli ortadan kaldırılması eğilimi güçlendi. Bir bütün olarak siyasal gericileşmeye denk düşen tekellerin egemenliği çağında, rekabetçi kapitalizmin gereksinim duyduğu ve onun siyasal rejimini meşrulaştırma ve burjuvazinin diktatörlüğünü gizleme aracı olmaya dönük insan hakları bir "lüks" haline geldi.

Bütün bunlar, bugün işçi sınıfı ve emekçiler bakımından kazanılmış haklarını koruma uğruna savaşımın ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Sosyalist insan hakları anlayışı ise, işçi sınıfına kazanılması gereken gerçekten insani hakları göstermektedir.



Günümüzde ne gariptir ki insan hakları sınıf içeriklerinden kopartılarak sınıflar ve sistemler üstü hale getirilmeye çalışılmaktadır. Bu durum, egemen burjuvazi bakımından elbette garip değildir de, insan hakları savunucuları, kendilerine "sosyalist", "komünist" adını verenler bakımından son derece gariptir. Elbette burjuvazinin egemen olduğu devletlerde yoğun saldırı altında bulunan ve işçi sınıfı ve emekçileri mücadeleleriyle geliştirilmiş olan burjuva insan hakları uğruna savaşım büyük önem taşımaktadır. Ancak sosyalist insan hakları konseptinin varlığının yok sayılması ya da bilmezlikten gelinmesi, bu savaşımı daha baştan kötürümleştirmektedir. Bu nedenle sosyalist insan hakları konseptinin anlamını ve içeriğini daha yakından ele almak, özel-

likle sosyalist demokrasi, sosyalizmde insan tartışmalarının yoğunlaştığı günümüzde daha bir önem kazanmaktadır.

Sosyalist insan hakları anlayışı, insanlığın gelişiminin gerçek koşullarının bilimsel analizinden yola çıkar. Bu anlayışın temelleri, ilk kez K. Marks ve F. Engels tarafından *Alman İdeolojisi* adlı yapıtlarında ortaya konmuştur. Buna göre, toplumdaki güç ve olanakların uyumlu gelişmesi, özellikle de insanın en geniş anlamda kişiliğinin gelişmesi, ne burjuva insan hakları bildirgesi metninin eksiksiz gerçekleştirilmesiyle, ne de onun daha da geliştirilmesiyle sağlanabilir. Burjuva toplumunda, insan kişiliği ile, kökleri üretim tarzında olan yaşam koşullarının insan kişiliğine nüfuz etmesi arasında antagonist bir çelişki vardır. İnsan ile toplum arasındaki bu çelişki, kapitalist iş organizasyonundan kaynaklanır. Üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin sonucu olarak, insan kişiliğini biçimlendiren araç olan çalışma, aynı zamanda insanın sömürülmesinin de aracıdır. Önemli üretim araçlarını elinde bulunduran özel mülk sahipleri aynı zamanda manevi ve siyasal araçlara da sahiptirler, bu yüzden kapitalizmde insanın temelli yeri üç katlı (sömürü, aptallaştırma, baskı) yükte kendini belli eder. Kapitalizmin özünden kaynaklanan insan ile onun yaşam koşulları arasındaki çelişki, ancak tüm toplum köklü bir dönüşüme uğratıldığında ve bir kişilik düşmanı kapitalizmin yerini "içinde herbirinin özgürce gelişiminin, tümünün özgürce gelişmesinin koşulu olduğu bir birlik" olan sınıfsız toplum aldığında ortadan kaldırılabilir. Böylesi bir toplumda, "toplumsal çalışmanın üretici güçlerinin büyük bir atılımıyla, insanın çokyönlü gelişmesi güvence altına alınır". Bu bir ham hayal midir, yoksa gelişmenin nesnel eğilimi mi? Kapitalizmin ürünü olan modern sanayi, devraldığı işbölümünü nitelikçe dönüşüme uğratır ve insanın çokyanlı yetkinleştirilmesini, çalışmanın değişen gerekleri çerçevesinde yaşamsal bir sorun durumuna getirir. İşçilerin, bir makine parçasının uzantısı olmaktan çıkıp üretim sürecinin egemeni durumuna dönüşmesi, nesnel, kapitalizm tarafından yaratılmış ancak özel mülkiyetin sınırladığı toplumsal gelişimin bir türlü çözüme kavuşturamadığı gereksinimidir. Bu gereksinimin giderilmesi, kemikleşmiş işbölümünden kaynaklanan ve çokyönlü gelişimden uzak tutulan kısmi bireyin, yaşadığı varlık koşullarını kendi denetimi altına alan, bilgiyle onu örgütleyen ve ona egemen olmaya başlayan tam anlamıyla gelişmiş bir birey haline dönüşümünü sağlayacak gerçekçi hak istemlerinin maddi temelidir

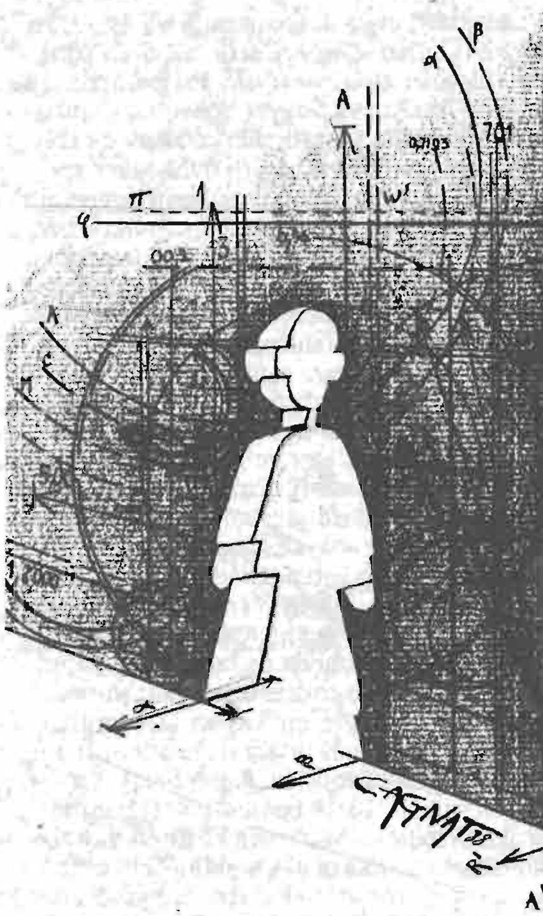
Bu süreçte belirleyici olan, kapitalizmi aşarak sosyalist bir toplum kurmayı olanaklı kılacak olan erk değişikliğidir. Erke gelen işçi sınıfı, önce kendisinin ve tüm emekçilerin egemen burjuvazi karşısında siyasal tabiyetini ortadan kaldırır ve daha sonra da insanın insan tarafından sömürülmesine ve aptallaştırılmasına son verme yoluna girer.

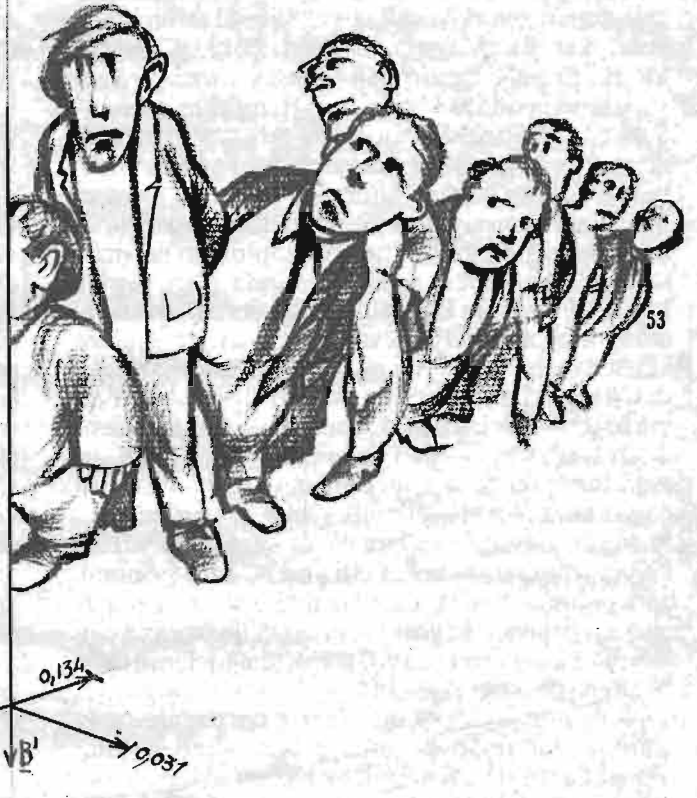
Somutlayacak olursak, ilk sosyalist insan hakları bütünü, taslağını Lenin'in hazırladığı ve 12 Ocak 1918'de onaylanan *Emekçilerin ve Sömürülen Halkların Hakları Bildirgesi*'dir. Bu bildirge, 10 Temmuz 1918'de Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Federasyonu'nun ilk anayasasına da konmuştur. Buna uygun olarak, işçi-köylü-asker sovyetinin erki ele geçirmesi, sömürücülerin direncinin bastırılması, toprak ve bankaların halk mülkiyetine geçirilmesi, ekonomide işçi denetimi (bu, fabrika ve işletmelerin işçi-köylü temsilcilerinin eline geçişinin ilk adımını oluşturur), herkese çalışma hak ve yükümlülüğü, işçilerin silahlandırılması, ulusların ve milliyetlerin eşit haklara sahip olması, dinin ve din karşıtlığının propaganda özgürlüğü, kanaat ve toplantı özgürlüğü, basımevlerinin işçilere ve köylülere devredilmesi, işçi ve yoksul köylülerin parasız eğitim hakkı, politik kanaatleri yüzünden kovuşturulan yabancılara sığınma hakkı hükme bağlanmıştır. Böylece sosyalist devrim, tüm yurttaşlarına kişiliklerini geliştirmede eşit haklar sağlamayı önüne koymuş, sosyalist üretim ilişkilerinin kurulması ve devlet içinde sınıf antagonizmalarının aşılması yoluyla da bunu sağlamanın maddi koşullarının doğrultusunu göstermiştir. "Bütün insanlar için öyle bir yaşam konumu yaratılsın ki, her insan kendi insani doğasını özgürce geliştirebilsin", Marksizmin bu temel hareket noktası, tarihte insanlığın ancak böylesi bir eşiği aşmasıyla olanaklı olabilir ve Marksizm bu doğrultuya bilimsel müdahalenin aracı olarak kendini belli eder.

Kuşkusuz sosyalist insan hakları, her yerde, her zaman için geçerli olan, tarihsel karakter taşımayan haklar değildir. Bu hakların özünde toplumların gelişmesine ilişkin bilimsel öngörü yatar. Bu anlayışla formüle edilen sosyalist insan hakları, içinde herkesin birlikte sahip olduğu, birlikte yönettiği ve böylece de kendisinin, işyerinin ve tüm toplumun ileriye doğru gelişmesinin koşulları üstünde karar sahibi olduğu bir toplumun biçimlendirilmesine yardım eder.

Sosyalist insan hakları anlayışı, insanlığın gelişiminin gerçek koşullarının bilimsel analizinden yola çıkar. Buna göre, toplumdaki güç ve olanakların uyumlu gelişmesi, özellikle de insanın en geniş anlamda kişiliğinin gelişmesi, ne burjuva insan hakları bildirgesi metninin eksiksiz gerçekleştirilmesiyle, ne de onun daha da geliştirilmesiyle sağlanabilir.

Sosyalist insan hakları, her tarihsel-somut uğrakta, yükselen bir hareket halinde kişi özgürlüğünü toplumsal zorunluluklara ve maddi olanaklara uygun bir tarzda ortaya koyar ve bunu yaparken tek tek herkesin toplumsal faaliyetin en önemli biçimlerine katılma hak ve yükümlülüğünü ve yine herkese toplumun göreceli bağımsız belli bir alanının ve kendinin gelişmesinde sorumluluk taşımasını getirir ve böyle bir faaliyetin önkoşullarını güvence altına alır.





Sosyalist toplumda tüm insan haklarının içeriği, ne herkesin özel iradesiyle hareket edeceği devletin olmadığı serbest bir alan tarafından, ne tek tek kişilerin merkezi bir karar mekanizmasına zincirlenmesi tarafından, ne de kişi gelişimi yolunda atılacak adımların önceden dikte edilmesi tarafından belirlenir. Sosyalist toplumda insan hakları ne birey ile toplum arasında bir engeldir, ne de tek tek her insanın bireyselliğini dışlar. Bu hakların temeli, sosyalist üretim tarzının utkusu sonucu toplumsal gereksinimler ile tek tek kişilerin çıkarlarının birbiriyle çakışmasıdır. Böylelikle insan hakları değişen maddi olanaklara uyum sağlar ve en önemli toplumsal itici güçleri etkili kılar.

Bu süreçte belirleyici olan, kapitalizmi aşarak sosyalist bir toplum kurmayı olanaklı kılacak olan erk değişikliğidir. Erke gelen işçi sınıfı, önce kendisinin ve tüm emekçilerin egemen burjuvazi karşısında siyasal tabiyetini ortadan kaldırır ve daha sonra da insanın insan tarafından sömürülmesine ve aptallaştırılmasına son verme yoluna girer.

Sosyalist insan haklarının amacı, ne toplum dışında tek tek duran yalnızlaşmış bireylerdir, ne de kişinin yığın içinde yokolmasıdır. Sosyalist insan hakları, çokyanlı uyumlu, gelişme gösteren kişilerden oluşmuş bir toplumun ortaya çıkmasını hedefler. Bu yüzden de, insan haklarının fiilen uygulanması ne tek tek kişilerin özel bir işidir, ne de devletin bir lütfudur. Temel haklar ve bunlarla çakışan temel yükümlülükler, aynı nesnel zorunluluğun hukuki ifadeleridir, yani herkesin ödev ve istemi, yükümlülük ve hakkını gerçekleştirmeye yardım etmek durumundadır.

Sosyalist insan hakları, bireyin birbirleriyle ilişkisi olmayan haklarının bir demeti değildir; bu haklar, tüm insanların en önemli gelişme koşullarının kabulü temelinde, bağlayıcı anayasal haklar bütünüdür. Böylece, bireyin özgürlüğü toplumun özgürlüğüyle bütünleşir. Ulusların kendi yazgılarını kendilerinin belirleme hakkı, tüm insan haklarının ilkidir ve yurttaşların temel hakları, tek tek kişilerde ifadesini bulan halk egemenliğidir.

Sosyalist insan hakları, ekonomik, kültürel, ideolojik ve politik hakları bütünleştirmiştir. Bu haklar, birbirlerini karşılıklı olarak belirler; çoğu kez içiçe geçmişlerdir ve bütünselliklerini sosyalist insan haklarında bulurlar: Şöyle ki;

A) Çalışma hakkı, yeteneğe uygun ve yaptığı kadar ücretlenmeye, sosyalist işletme ve ekonomi yönetiminde birlikte faaliyete denk düşen iş yerini özgürce seçme hakkından oluşur. Bu hak, kalifiye olma, boş zaman, izin, sağlık ve iş korunması, hastalıkta, sakatlıkta ve yaşlılıkta her türlü bakım, konut

ve kişisel mülkiyet haklarıyla tamamlanmıştır.

B) Eğitim hakkı, okul, kültürel ve bedensel gelişme, bilimsel, kültürel ve sportif kendi başına faal olma, fikir, basın, inanç özgürlükleri, halk eğitimi ve kültürünün yönetiminde etkili olma hakkından oluşur.

C) Yönetme hakkı, bütün erk organlarını seçme-seçilme ve denetim, devlet organlarına katılma, dernek kurma, örgüt kurma, toplanma, gösteri özgürlükleri, kendi cumhuriyetini fiilen savunma, tüm devlet eylemlerinin hukuka uygunluğunu isteme haklarından oluşur.

Bu temel insan hakları, nesnel, gelişen zorunlulukların bir ifadesidir ve bu nedenle de kendisi bir gelişme sürecine bağlıdır. Böylece sosyalist toplum, komünist hareketin ilk istemlerinden biri olan "yükümlülük olmadan hak olmaz, hak olmadan yükümlülük olmaz" istemini gerçekleştirir.

Sosyalist insan hakları, tüm toplum için genel olarak bağlayıcı olan hak ve yükümlülükleri kurallaştırır; bunlar, sosyalist toplumun her üyesinin vazgeçilmez haklardır. Bu hakların gerçekleştirilmesi, tüm bireylerin çokyanlı gelişiminin, sosyalist toplumun kurulmasına tüm güçleriyle, yaratıcı faaliyetleriyle katılması yoluyla çokyanlı gelişminin ana biçimidir. Çünkü sosyalist toplumda insan hakları, insanların gerçek çıkarlarının gözetilip dile getirilmesinin bir ifadesidir. Ancak bu ilkesel uyumluluk, tek tek çatışma durumlarını da dışlamaz. Bu çerçevede sosyalist toplumda insan haklarının toplumsal işlevi, diğer işlevlerinin yanısıra, işçi sınıfının öncülüğünde değişik toplum kesimlerinin kısmi çıkarları arasında doğan ve doğabilecek olan çelişkileri antagonizma noktasına varmadan çözümlemektir.

İnsan hakları gibi çokyanlı ve geniş bir konuyu, tarihsel ve sınıfsal boyutuyla, daha çok tanımlayıcı-betimleyici bir yazıda sunmaya çalıştım. Sınıf savaşımının ekonomik, politik, ideolojik düzeyde ulusal ve uluslararası ölçekte odak noktalarından birini oluşturan insan hakları konusunda, sınıf pusulasını kaybedip, toplumsal gelişme ve zorunluluklardan kopartılmış "saf insan hakları" anlayışının bir yanılsama olduğunu özellikle vurgulamak istedim. Burjuva insan hakları anlayışı ile sosyalist insan hakları anlayışı arasındaki niteliksel farkı ortaya koymayı gözettim. Çok değil, son 10 yıl içinde burjuva insan hakları arasında yeralan en temel hakların açıkça çiğnendiği ve çiğnenmesinin anayasa ve yasalarla kurumsallaştırıldığı bir ülkede, bu ayrım ve vurguların kimi zaman silikleşmesi anlaşılabilir, ancak bunun teorileştirilmesi asla kabul edilemez. Sosyalist insan haklarını, temel anlayış ve olması gereken noktasında ele aldığımın farkındayım. Asolan pratikteki kimi ihlallerden hareketle sorunun özünün kaçırılmaması, bu teorik anlayış temelinde kavranması gerektiği kanısındayım. Yazımı Marksizm'in birey-topluluk ilişkisi, yani insan hakları konusuna temel yaklaşımıyla noktalamak istiyorum: Tek tek kişilerin kişiliklerinin gelişmesi toplumun ileriye doğru hareketinin temelli öğesidir; tek tek kişiler sosyalist topluluk içinde toplulukla birlikte yönetip yönlendirdikleri ölçüde kendi çokyönlü gelişimlerinin koşullarını biçimlendireceklerdir.

Sosyalist insan haklarının amacı, ne toplum dışında tek tek duran yalnızlaşmış bireylerdir, ne de kişinin yığın içinde yokolmasıdır. Sosyalist insan hakları, çokyanlı uyumlu, gelişme gösteren kişilerden oluşmuş bir toplumun ortaya çıkmasını hedefler. Bu yüzden de, insan haklarının fiilen uygulanması ne tek tek kişilerin özel bir işidir, ne de devletin bir lütfudur.



Bilimsel-teknolojik devrim işçi sınıfının rolünü azaltıyor mu?

Timur Timofeyef
Çev: İsmail Kaplan

Timur Timofeyef, SSCB Bilimler Akademisi Dünya İşçi Sınıfı Hareketi Enstitüsü Müdürü. Timofeyef'in bu makalesini, Dünya Sendikalar Federasyonu'nun (DSF) aylık yayın organı Dünya Sendikal Hareketi'nin Şubat 1989 tarihli sayısından aktarıyoruz. Timofeyef, bilimsel-teknolojik devrimin son on yılda köklü toplumsal ve ekonomik dönüşümlere yolaçtığı saptamasını yaptıktan sonra, kapitalist dünya ekonomisini sarsan çelişmelerin süregen ve kalıcı etkenlerden kaynaklandığına işaret ediyor. Bilimsel-teknolojik devrimin işin niteliğinde de köklü dönüşümlere yolaçtığını belirten yazar, bunun işçi sınıfının bileşimini değiştirirken, ücretlilerin sayısını da görülmedik ölçüde artırdığını vurguluyor. Bu süreçte hem "beyaz yakalı"ların bir bölümünün proleterleşmesine, hem de dünyanın bütününde işçi sınıfının sayısal düzeyde artışına tanık olunduğunu belirtiyor. Dikkat çeken nokta, özellikle Asya ve Pasifik'teki "yeni sanayileşmiş" ülkelerde işçi sınıfının sayıca önemli ölçüde artması diyor yazar. Timofeyef, sonuç olarak, işçi sınıfının kaçınılmaz "küçülmesi" konusundaki iddiaların ve yakında "yok olacağı"na ilişkin öngörülerin geçersizliğini ortaya koyuyor. İşçi sınıfına özgü örgütlenme ve mücadele biçimlerinin diğer ücretli kesimler ve yeni ortaya çıkan mesleklerde çalışanlar tarafından kullanıldığını belirterek, mücadele sürüyor yargısına varıyor.

Bilimsel ve teknolojik devrimin başarılarının artan bir hızla ve geniş ölçüde uygulama alanına girmesiyle son on yılda dünyada meydana gelen köklü ekonomik ve sosyal değişimler, insanlığı, gelecek yıllarda çözülmesi gereken birçok sorunla karşı karşıya bırakıyor.

İkibinli yıllarda dünyanın gelişimini derin bir biçimde etkileyebilecek bu sorunlar konusunda çeşitli görüşler öne sürülüyor.

Birçok siyasi lider ve çeşitli uluslararası kuruluşlar, örneğin yatırımların ve üretimin gün geçtikçe daha da uluslararasılaşması ve uluslararası maliye ve para sisteminin istikrarsızlığı nedeniyle sanayileşmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki çelişmelerin derinleşmesi konusuna çok büyük önem veriyorlar.

Kimileri ise, yeni teknolojilerin uygulanmasına bağlı olarak çalışanların önemli kesimlerinin sosyo-ekonomik kutuplaşmasını ve "proleterleşmesi"ni, kapitalist sistemi daha da istikrarsızlaştıran bir etken olarak dağerlendiriyorlar.

Kimileri de, çevre kirliliğinin yoğunlaşması ve ulusal kaynakların azalmasının dünya ekonominin gelişimini tehlikeye sokacağı korkusunu taşıyorlar. Ayrıca, henüz çözüme kavusturulmamış sosyal ve ekonomik sorunlara kaynak ayırabilmek için silahlanma yarışını durdurmak gerektiğini kavrayan insanların sayısı gün geçtikçe artıyor.

Yeni bir büyük bunalıma doğru mu?

1970'lerden 1980'lere geçerken sanayileşmiş kapitalist ülkelerin hemen hepsinde sermayenin yeniden üretimi sürecinde kimi yeni olgulara tanık olduk; örneğin yıllık büyüme hızları düştü, bunalım devrelerinin arası kısaldı vb. Bu yeni olgular, esas olarak, bilimsel-teknolojik devrimin o aşamasında ve kapitalist ekonomide meydana gelen köklü yapısal değişimlerin sonucuydu.

1980'lerin başındaki devresel bunalımdan sonra kapitalist ülkelerin çoğunda kısa süreli bir ekonomik canlanma yaşandı. Ama (ABD ve Japonya hariç) bu ülkelerin çoğunda yıllık ortalama büyüme hızı, önceki bunalımların ardından gelen canlanma dönemlerine göre düşük kaldı.

1987 sonbaharında borsalarda

meydana gelen çöküntülerden bu yana, birçok Batılı uzman, ABD'nin ekonomik ve mali bir gerileme dönemine girmekte olduğunu, biriken borçların hacmi nedeniyle bu gerilemenin, kolayca, dünya kapitalist ekonomisinin bütününü kapsayacak bir bunalıma dönüşebileceğini savunuyor.

-Günümüzde dünya kapitalist ekonomisini sarsan çelişmeler devresel etkenlerden çok süregen ve kalıcı etkenlerden kaynaklanıyor. Birçok kapitalist ülkede (emek üretkenliğini önemli ölçüde artıran yeni teknolojiler ve esnek üretim sistemleri kullanıldığı halde) ekonomik büyümenin yavaşlaması, istihdam ve yaşam koşullarını doğrudan doğruya etkiledi.

Günümüzün işçi sınıfı 19. yüzyıldaki işçi sınıfı değildir

Yeni teknolojilerin uygulanmasıyla istihdamın yapısında ve işçilerin durumunda meydana gelen değişimleri inceleyen kimi Batılı iktisatçılar, ekonomide yaygın biçimde bilgisayar ve robot kullanıldığını, bunların el becerisinden çok zihinsel yetenek gerektirdiğini, dolayısıyla işçi sınıfının toplumdaki rolünün gün geçtikçe azalacağını öne sürüyorlar.

Söylenenlerin doğru olup olmadığını anlamak için bu olayları ayrıntılı biçimde incelemeden önce, "işçi sınıfı" kavramı üzerinde durmalıyız.

"İşçi sınıfının sayıca ve tarihsel olarak çözüldüğünü" kanıtlamaya heveslenen Batılı iktisatçıların en gözde yöntemi, işçi sınıfı kavramıyla, orta sınıfı kapsamayan, salt kol işçilerinden oluşan 19. yüzyıl proletaryasını özdeşleştirmektir.

Herkesin bildiği gibi, son yıllarda (özellikle yeni mesleklerin ortaya çıkmasından sonra) işçi sınıfının bileşimi önemli oranda değişti ve ücretlilerin sayısı görülmedik biçimde arttı. Bu, bilimsel ve teknolojik devrimin işin niteliğinde yarattığı köklü değişmelerden kaynaklanıyor. 19. yüzyılda ücretli olmak, pratikte, işçi sınıfının üyesi olmak anlamına geliyordu. Günümüzde ise, ücretli çalışmanın muazzam biçimde yaygınlaşması nedeniyle, iktisaden faal nüfus içerisinde sanayi işçilerinin oranı düşme eğilimi gösteriyor.

"Mavi yakalı" işçilerle "beyaz yakalı" işçiler biraraya geliyor

Ücretlilerin birçok kesimini sözcüğün geleneksel anlamıyla işçi saymak mümkün değilse de, çoğu kez, bu kesimlerin toplumsal statüsü, çalışma ve yaşama koşulları nedeniyle işçi sınıfının toplumsal statüsüyle karşılaştırılabilir.

Dahası var. Bu durum, kimi Batılı iktisatçıları "beyaz yakalı" işçilerin belirli kesimlerini "proleterleşmesi"nden söz etmek zorunda bıraktı. Gerçekten de, bürolarda mikrobilgisayarların yaygınlaşmasıyla, büro elemanlarının birçok kesimi (işin monotonluğu ve küçücük işlemlere bölünmesiyle) montaj hattında çalışanlara benzer bir iş yapar duruma düştüler.

Bu gelişme nesnel olarak "mavi yakalı" sanayi işçileriyle "beyaz yakalı" işçilerin (büro elemanlarının) çıkarlarını birleştiriyor ve ortak çıkarlar için birlikte mücadele etmelerine yol açıyor.

Şunu da belirtelim: İşçi sınıfının tarihsel olarak çöktüğünü veya toplumun ileriye doğru dönüşümünde hiçbir rol üstlenmeyeceğini "kanıtlamak" için kaleme sarılan "sanayi ötesi", "teknokratik" toplum savunucularının unuttuğu bir nokta var. Şu anda kapitalist dünyanın bütününde işçi sınıfının sayısal düzeyinde bir azalma olmadığı gibi (eşitsiz biçimde de olsa) belirli bir artış bile görülüyor.

Gelişmekte olan ülkelere kayma eğilimi

Uluslarötesi şirketlerin kimi emek-yoğun sanayileri (tekstil,elektronik vb.) ücretlerin çok düşük olduğu gelişmekte olan ülkelere kaydırması, özellikle Asya ve Pasifik teki "yeni sanayileşmiş" ülkelerde işçi sınıfının sayıca önemli ölçüde artmasına neden oldu.

Böylece, kapitalist dünyanın üç ana ekonomik merkezinde (ABD, Batı Avrupa ve Japonya) işçi sınıfının sayıca azalmasının, gelişmekte olan ülkelerde işçi sayısının artmasıyla dünya düzeyinde dengelendiğini söyleyebiliriz. İşçi sınıfının bir bölümünün kapitalist dünyanın merkezinden "kenar bölgeler"e doğru kayması, gelişmekte olan birçok ülkenin toplumsal yapısında niceliksel ve niteliksel önemli değişiklikler doğurmuştur.Bütün bunlar, kimi Batılı iktisatçıların, işçi sınıfının kaçınılmaz "küçülmesi" konusundaki iddialarının ve yakında "yok olacağına" ilişkin öngörülerinin geçersizliğini ortaya koyuyor. Bir nokta daha var. Şu son yıllarda ileri sanayi ülkelerinde toplam çalışan nüfus içerisinde sanayi işçilerinin oranı azaldıysa da, bu işçiler hak nücadelesinde çok önemli bir rol oynamaya devam ettiler. Köklü bir sınıf mücadelesi geleneğine sahip olan bu kesimler, sendikal mücadelenin biçimlerini güçlü biçimde etkilemeye devam ediyorlar.

Mücadele geleneği sürüyor

İşçi sınıfına özgü örgütlenme ve mücadele biçimleri, günümüzde, diğer ücretli kesimler ve yeni ortaya çıkan mesleklerde çalışanlar tarafından kullanılmaktadır. Bilimsel-teknolojik devrimin bu aşaması bu kesimleri, özellikle çalışma koşulları açısından "proleterleştirmiş" bulunuyor.Bu aşamanın ayırdedici özelliği, işin entellektüel düzeyinin yükselmesi, böylece kafa ve kol işçilerinin çıkarlarının nesnel olarak yakınlaşmasıdır.Bu yakınlaşma, sendikalara, en farklı işçi kesimlerini, alternatif programlar çevresinde,bütün ücretlilerin çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirme amacını ortaya koyan programlar çevresinde birleştirme olanağını veriyor.

Çağdaş Amerikan kapitalizmi ve işçi sınıfı

Victor Perlo
Çev: Cumhur Pekyiğit

Bu çeviri ABD Komünist Partisi Merkez Komitesi üyesi Victor Perlo'nun 1989'da yayımlanan "Aşırı Karlar ve Bunalımlar; Çağdaş ABD Kapitalizmi" adlı kitabından derlenmiştir. Perlo, bilimsel-teknolojik devrimle de bağlı olarak işçi sınıfı kavramını, yapısındaki değişiklikleri Marksist kavram ve kategoriler çerçevesinde ele almaktadır.

Dünya, Marx ve Engels'in hatta Lenin'in çağından bu yana birçok bakımdan değişti. Onların eserleri, geçen son yarım yüzyılda başarılı sosyalist devrimler gerçekleştiren işçiler ve onların yandaşları için en temel kılavuzlar oldular. Onlar bugünkü kapitalist ülkelerdeki toplumsal yaşamı dönüştürme yollarını arayan insanlara da ilham vermeye devam etmektedir. Ancak özgül hedefler, onları başarıya götüren yollar ve gelecekteki sosyalist toplumun özgün nitelikleri, her bir ülkenin halkı tarafından kendi geleneği, tarihi, ekonomik ve politik koşullarına dayalı olarak ortaya konmalıdır.

ABD kapitalizmininin tahlilinde emperyalist çağın başlarında yaşayan İda Tarbel ve John Moody gibi araştırmacılarla Marx ve Lenin'den etkilenen daha yakın dönemdeki eleştiricilerin büyük katkısı olmuştur. Bunların en önemlileri Robert W.Dunn, Anna Rochester, James S.Allen, W.E.B. Du Bois, Hyman Lumer, William Domhoff, Shirley Ceresoto ve Gabriel Kolko'nun yanı sıra Eugene Victor Debs, William Z.Foster, Henry Winston ve Gus Hall gibi komünist ve sosyalist siyasi liderlerdi. Kuşkusuz çağdaş Sovyet ekonomistlerinin, emperyalizmin İngiliz eleştiricilerinin ve diğerlerinin de bu konuda önemli katkıları olmuştur.

Ekonomik, sosyal ve politik yaşam, 20. yüzyılda geçen beş yüzyılın toplamına oranla daha fazla değiştiği gibi, bu değişim hızı yükselmeye de devam etmektedir. Ancak tüm dinamik değişimlere karşın, emek halâ değerin kaynağı olarak kalmakta ve her geçen gün artan emek sömürüsü de halâ kapitalizmin amacı, çok büyük kârlarının kaynağı, artan zalimliğinin, saldırılarının ve askeri hazırlıklarının dürtüsü olmaya devam etmektedir.

Nüfusun sınıfsal dağılımı

Çalışma Dairesi'nce 1986 yılında 8 milyon işsizle birlikte işgücünde 119.5 milyon insanın bulunduğu kaydedilmiştir. 119.5 milyonun kabaca dağılımı şöyledir:

- 108 milyon kişi işçi sınıfının üyesiydi.

-10 milyon kişi orta durumda bulunanlardan oluşuyordu; bunlar küçük kapitalistler, küçük memur, yönetici ve bürokratlar ile küçük mülk sahipleri ve çiftçiler ile kendi işyerlerinde çalışan esnaflardı.

- 1.5 milyon kişi kapitalistti (tam anlamıyla kapitalist sınıf özelliği taşıyordu.) (1)

Yani nüfusun %90'ı işçi sınıfı, %9'u orta sınıflar ve %1'in biraz üstü kapitalist sınıf olarak sayılmıştır. Ama bu %1 ülke ekonomisini kontrol etmektedir.

Yıllar geçtikçe, işçi sınıfının hacmi-toplam nüfus içerisindeki payı-düzenli olarak genişlemiştir. Orta sınıfın görece payı ise azalmıştır. Kapitalistlerin sayısı artmıştır, ancak zenginlik ve güç birikiminin çoğu sadece birkaçının elindedir.

Sanayi İşçileri

Meta üreten işçiler, özellikle sanayi işçileri, işçi sınıfının çekirdeğini oluştururlar. 1985'te işçi sınıfının üçtebirini sanayi işçileri oluşturuyordu. Hizmet işçilerinin oranı yükselirken sanayi işçilerinin oranı düşmüştür. Bununla birlikte, sömürüye karşı verilen savaşımlarda olduğu kadar, sendikal örgütlenme ve antikapitalist politik partilerin kurulmasında da her zaman öncülük edenler sanayi işçileri olmuştur.

Teknolojinin ilerlemesi ve ekonomik işletmelerin dev büyüklükteki birimlerde yoğunlaşması nedeniyle metaüreten işçilerle hizmet-üreten işçiler arasındaki ayrımlar azalmaktadır. Hizmet işçileri işçi hareketlerine daha çok katılır olmuş ve sanayi işçileri ile olan ittifakları büyük önem kazanmıştır.

Üretici işçi kategorisi meta-üreten işçi kategorisinden önemli öl-

çüde daha kapsamlıdır ve artı-değer üretenlerle üretmeyenler arasındaki bu ayrım, kapitalist ekonominin işleyişini tümüyle anlamak için gereklidir.

Üretici ve üretici olmayan emek

Satış amacıyla meta üreten işçiler artı değer yaratırlar. İşçi sınıfının hemen hemen yarısı bu tanıma uymasa da, artı değer yaratmayan bu işçiler de, meta-üreten sektörde yaratılan artı değerden pay alan işverenleri tarafından sömürülürler.

Örneğin, bir oto işçisi araba başına 5000 dolarlık artı değer yaratıyorsa, bu değerin 2500 doları oto imalatçısı (sanayi sahibi) tarafından alıkonur, diğer 2500 dolar ise malın perakendeci payıdır ki, bu da bayi ile onun buyruğunda çalışan maaşlılar arasında bölüşülür. Artı değer tümüyle fabrika bünyesinde yaratılıyorsa da bayi ile bayiin maaşlıları arasındaki sınıf savaşımı da en az fabrika işçisiyle işvereni arasındaki savaşım kadar gerçektir.

Artı değer üretmeyen birçok işçi kategorisi vardır. Kamu hizmetlileri çok yararlı hizmetlerde bulunabilirler-yol yapımı, halk kütüphaneleri idaresi, posta servisini işletmek gibi-ancak birkaç istisna hariç ticari mal üretmedikleri için, değişim değeri yaratmazlar.

Evlerde çalışan hizmetçiler işverenlerine yararlı değerler sunarlar ama değişim değeri yaratmazlar. Buna karşılık borsa firmalarında çalışan memurlar değişim değeri yaratırlar-işverenleri aracılığıyla alınan komisyonlar biçiminde-ancak kullanım değeri üretmezler. Çünkü bir mal sahibinden diğerine yapılan hisse senedi satışının ülke sermayesine ya da tüketim eşyası stokuna hiçbir katkısı olmaz. Aynı durum banka memurları için de geçerlidir. Onların en temel hizmeti faizin, yani üretim sanayindeki işçilerin yarattığı artı değerin toplanmasını kolaylaştırmaktır. Marksist ölçütlere göre, şirketlerde çalışan geniş memur kategorileri-yapılan işi kaydeden ve faturaları yollayan görevliler ve özellikle de parazit başkan yardımcıları ile diğer yetkililerden oluşan gereksiz fazlalık-üretici değildirler. Ama Marx, satıcı olarak, çalışanlardan ziyade, malların depolanması,taşınması ya da teslim edilmesi gibi işlerde çalışan ticaret işçilerini üretici sayar. Ayrıca mühendisler, aylıklı teknisyenler ve üretimi fiilen organize eden yöneticiler de değer üreticisidirler.

Sınırı belirgin olmayan birçok özgül kategori konusunda elbette farklı görüşler öne sürülebilir. Örneğin; yeni ve gelişmiş ürünler keşfetmek amacıyla kurulmuş araştırma kurumlarında çalışan bilim ve teknik bölüm görevlilerini ele alalım. Bu kişiler daha kullanışlı eşyaların daha da verimli biçimde üretilmesini sağlayacak makinaları üretenler gibi sermaye üreticileri olarak mı değerlendirilecekler?

Bir de askeri araç-gereç üreticilerine bakalım. Bu üreticilerin imal ettikleri ürünlerin kuşkusuz değişim değeri vardır. Ama bunların amacı -öldürmek- kelimenin gerçek anlamıyla yararlı mıdır? Çünkü yararlılık kavramı hem insan gereksinimlerinin doğrudan doğruya giderilmesini, hem de insan gereksinimlerini karşılayacak eşyaların imalatına katkıda bulunan malzeme, yapı ve donanımın üretilmesini kapsar. Biz onları üretken olmayan işçi kategorisinde görüyoruz.

Bir de modern süpermarketlerde çalışan çoğu kadın kasa elemanlarının durumunu ele alalım. Bilgisayarlı araçlarla hızlı, verimli ve büyük ölçüde hatasız çalışan bu kişiler, gülünç bir ücret karşılığında, iki işi birden yaparak hem müşterinin ödeyeceği parayı hesaplarlar, hem de aldığı malları paketlerler. Titiz bir ayrım yapacak olursak, bu işlerin birincisi üretici değildir, ikincisi ise üretici olarak sınıflandırılır. Montaj hattı tarzındaki bu süpermarketlerle, dükkan sahibinin müşterilere hizmet ettiği geleneksel küçük esnaf teşebbüsü arasında çok az benzerlik vardır.

Finans kapital tarafından el koyulan artı değer payı ile banka, sigorta ve borsa firmalarında çalışan memur sayısındaki hızlı artışta görülen müthiş genişleme, tekelci kapitalizmin çağdaş döneminde özellikle belirginlik kazanmıştır. Marx, geniş ölçekli çağdaş finansman kuruluşları henüz mevcut olmadığı için banka memurları sorununa doğrudan doğruya değinmemesine karşın, bu etkinliğin üretici sayılamayacağını açıkça vurgulamıştır.

Üretici ve üretici olmayan işçiler arasındaki ayırım,ne kol işçisi ile kafa işçisi arasındaki ayrımla, ne de hizmet üreticileri ile eşya üreticileri arasındaki ayrım ile özdeştir.

Kol işçilerinin çoğu üreticidir. Artı değerin gerçekleştirilmesi, kaybedilmesi ya da kimi durumlarda toplanmasının kolaylaştırılması gibi işlerde çalışan kafa işçilerinin büyük bir kesimi üretici değildir. Ancak değerli eşya ve hizmet üretimine doğrudan doğruya katkıda bulunan kafa işçileri üreticidirler.

Mal üreten işçilerin çoğu üreticidir. Hizmetleri, pazara da satılmadığı (devlet hizmetleri gibi) ya da malın yararlığına bir ilave yapmaksızın (reklam gibi) değerlerin paraya dönüştürülmesi amacıyla kullanıldığı sürece hizmet sunan işçilerin çoğu üretici değildir. Ancak, piyasa için yararlı hizmetler ortaya koymakla görevli işçiler belirgin biçimde üreticidirler (örneğin, gezi ücretini ödeyen bir yolcuyu taşıyan otobüs şoförü).

Meslek sahibi işçilerin çoğu (öğretmenler,doktorlar, hemşireler, sanatçılar, oyuncular) kullanım değeri yaratırlar; ancak sadece hizmetleri pazarda satılmak üzere özel olarak çalıştırılanlar artı değer üretirler.

Marx'ın yapıtlarını çarpıtan ve küçümseyen birçok eleştiricinin tersine, Kanadalı ekonomist David Leadbetter'ın "The Consistency of Marx's Categories of Productive and Unproductive Labor-Marx'da

Üretici ve Üretici Olmayan Emek Kategorilerinin Tutarlılığı" adlı yapıtında gösterildiği gibi Marx bu yaklaşımı benimsemiştir.

20. yüzyılda emperyalizm çağında kapitalizmde üretici olmayan işçilerin oranı geniş ölçüde yükselmiş ve çok önemli sosyal ve ekonomik sonuçlara yol açmıştır. Leadbetter, Kanada gerçeklerine dayanarak yaptığı incelemede 1920 lerin başında üçte-bir olan üretici olmayan işçi oranının 1950'lerde % 40'ı aştığını, 1968'de % 50'yi geçip, 1982'de %55'e ulaştığını saptadı. 1980'de Birleşik Devletler için %51.1 olarak hesaplanan üretici olmayan işçi yüzdesini Leadbetter'de %53.8 olarak hesaplamıştı.

Amerikalı sosyolog David Eisenhower da, Amerikalı işçileri üretici ve üretici olmayan kesimlere ayırırken benzer ölçütler kullanmıştır, ancak buna ücretli ve maaşlı işçiler kadar kendi işyerlerinde çalışanları da dahil etmiştir.

Marksist ölçütlere göre,1980'de Birleşik Devletler'de 90 milyon ücretli ve maaşlı işçinin 44 milyonu üretici, 46 milyonu üretici değildir. Hesaplardaki geniş yanılma payı dikkate alınırsa bunun önemsiz bir fark olduğu görülür. Ancak üretici olmayan işçi oranı yükseldiği için 1980'lerin sonuna gelindiğinde, üretici olmayan işçilerin oranı %50'yi önemli ölçüde aşmıştır. Yani, bu durumda, bütün çalışanların yarısından azı hem bütün kapitalist kâr biçimleriyle devlete ödenen vergileri, hem de kendileri için artı değer üretmeyen emekçi çoğunluğunun ücret ve maaşlarını karşılayacak geliri sağlıyorlar.

Sermayeye karşı üretici ve üretici olmayan emek

"Üretici" ve "üretici olmayan" iş terimleri yararlılık ya da yararsızlık anlamı taşımazlar, sadece çeşitli iş türlerinin farklı ekonomik nesnel etkisine gönderme yaparlar. Üretici ve üretici olmayan emek arasındaki ayrımın, her şeyden önce, kapitalist ekonomik ilişkilerle onun iç işleyişinin titiz bir analizini elde edebilmek için gerekli olduğunu kavramak çok önemlidir. Üretici ve üretici olmayan işçiler arasında önemli bir *sınıf farkı* yoktur.

Genellikle üretici olmayan işçiler de üretici işçiler gibi işverenler tarafından sömürülürler ve üretici işçiler kadar onlar da çoğu kez daha iyi koşullar için savaşım verirler.

Marx'da üretici ve üretici olmayan emek

Marx, bu konuda çok açıktır: "Sanayi kapitalinin, karşılığında eşdeğer herhangi bir şey ödemediği halde cisimleştirilip metaya dönüştürülen emeğin satışından kâr sağlaması gibi; tüccar kapitali de metalardaki ödenmemiş emeğin tümü için üretici kapitaline, değerin tamamını ödemeyerek... ve satış esnasında metalardaki hala ödenmemiş emek payı için de ödeme talep ederek kâr sağlar."(2)

Eşdeyişle, oto işçisi ya da ilaç fabrikalarındaki işçiler tarafından üretilen araba üzerine konulan %20 lik, ilaç üzerine konulan % 50'lik tüccar payı, ürünlerin pazarlanması amacıyla tüccarın yatırımları için gerekli bir ödeme olarak kapitalist sanayici tarafından tüccara bırakılan artı değer payını gösterir. Ancak, tüccar bu artı değer payını, sadece arabaların ve ilaçların işlemlerini ve satışını fiilen yapan kendi işçilerine ödemek zorunda kalmadığı sürece elinde tutar. Marx bunu şöyle açıklar: "Tüccar kapitali, yeniden üretim sürecinde yalnızca değerleri gerçekleştirme fonksiyonuyla kapital vazifesini görür dolayısıyla da toplam kapital tarafından üretilen artı değerden pay alır. Tüccarın bireysel kâr kütlesi bu sürece katabildiği kapital kütlesine bağlıdır; yanında çalışan elemanların ödenmemiş emeği arttıkça alım satım sürecine daha fazla kapital katabilir. Tüccar parasını kapitale dönüştüren bu fonksiyon büyük ölçüde tüccarın emekçileri aracılığıyla gerçek-leştirilir. Bu emekçilerin ödenme-miş emeği, artı değer yaratmadığı halde, tüccarın eline artı değer geçmesini sağlar ki bu aslında tüccarın kapitali açısından aynı anlama gelir."(3)

Böylelikle, en az fabrika sahibi kadar süpermarket sahibi de işçinin sırtından mümkün olduğunca az ücret karşılığında çok şey elde etmeye, işçilerin haklarını yemeye ve onların sendika kurma girişimlerine karşı savaşmaya, kısacası, işçileri aynı yollarla ve acımasızca sömürmeye ve bu yolda giderek hızını arttırmaya çalışır. Tüccar kapital girişimlerinin ölçeği genişledikçe, ticaretteki ve mali sektördeki üretici olmayan işçiler de ekonominin üretici kesimindede bulunan işçilerinkiyle özdeş olan sınıf çıkarlarını korumak amacıyla giderek örgütlenmeye zorlanırlar.

Kapitalizm yanlısı ekonomistler üretici ve üretici olmayan emek arasında herhangi bir ayrım yapmazlar. Onlar emek değer teorisine karşı çıkarak işçinin ürettiği "değer"i meslek ya da sanayi olgusunu dikkate almadan ona ödenen aylık ya da ücretine eşit sayarlar.

Resmi istatistiklere göre gayrı safi milli hasıla (GSMH) aslında, ekonomide ödenmiş gelirler toplamına eşittir. İşçinin kendi ücretine eşit bir miktar "ürettiği" varsayıldığı gibi kapitalistin de kendi kârına (hangi yolla dağıtılmışsa) eşit bir miktar "ürettiği" iddia edilir. Teorik yanlışlığı yanında, müteşebbisin beyan edilmeyen kârları, kârdan yapılan uydurma kesintiler, beyan edilmeyen kiralar ve faizler vb. ve "gider hesapları" adı altında kapitalistler tarafından el konulan çok büyük gelirlerin resmi istatistiklerde hesaba katılmamasından doğan müthiş çarpıtma da bu yaklaşımı geçersiz kılar.

Sosyalist toplumlarda da değer üreten işçilerin emeği ekonomik bir artık yaratmak zorundadır. Bu

artığın bir kısmı değer üretmeyenlerin emeğinin karşılığını ödemek amacıyla kullanılır. Bununla birlikte ekonomik artığın hiçbir bölümü sömürülen sınıflara büyük gelirler sağlamak amacıyla kullanılmaz.

Üretici ve üretici olmayan emek ayrımı, yalnız emek sömürüsü ya da artı değer oranının hesaplanması açısından değil aynı zamanda emek üretkenliğindeki eğilimlerin saptanması bakımından da önem taşır. Emek üretkenliğindeki eğilimler üzerine yapılan resmi analizler, yalnızca üretimde rol oynayan insan-saat sayısını hesaplarken değil, aynı zamanda ve daha da önemlisi, "gerçek" üretim değerinin saptanmasında da bu ayrımı gözardı ederek kaba biçimde çarpıtılırlar.

"Orta Sınıf" işçiler

Kapitalistlerin elindeki önemli bir silah da, işçi sınıfını bölmek amacıyla "işçi sınıfı" tanımını adeta yok etme girişimidir. Kurulu düzenin belgelerinde işçiler "alt sınıf" ve "orta sınıf" olarak iki kategoriye ayrılırlar. Bunlardan birincisi, yoksulluk seviyesinde bir ücrete ya da daha azına çalışan on milyonlarca insanı ve aralarında hiç mesleği olmamış gençlerin de bulunduğu uzun süreli işsizleri kapsar. Ancak bu kişilerin, biraz daha iyi ücret alanlarla birlikte, işçi sınıfının önemli ve büyük bir kesimi oldukları tartışılmaz bir gerçektir.

"Orta sınıf" işçilere gelelim. Bu işçilerin ücretli işçiler olarak tarihsel statülerinin çok düzeldiği ve böylece asıl işçi sınıfı saflarından çıkıp "orta sınıf" saflarına katıldıkları iddia edilir. Bu tanım genel olarak sanayi işçilerine, inşaat, taşımacılık ve enerji, su gibi dallarda çalışan işçilere uygulanır. Bu işçilerin kapitalizmin varlığından doğrudan doğruya çıkar sağladıkları öne sürülür, kâr payı planlarına katılım veya hisse senedi sahipliği bu durumun kanıtı olarak sunulur.

"Üretici" ve "üretici olmayan" iş terimleri yararlılık ya da yararsızlık anlamı taşımazlar, sadece çeşitli iş türlerinin farklı ekonomik nesnel etkisine gönderme yaparlar. Üretici ve üretici olmayan emek arasındaki ayrımın, her şeyden önce, kapitalist ekonomik ilişkilerle onun iç işleyişinin titiz bir analizini elde edebilmek için gerekli olduğunu kavramak çok önemlidir. Üretici ve üretici olmayan işçiler arasında önemli bir sınıf farkı yoktur.

İşverenler de bu eğilimi, işçilerine iskontolu hisse senedi satarak, sendikalara da işçi ücretlerini arttırmak yerine kâr-paylaşım düzenini benimsemeleri konusunda baskı yaparak teşvik ederler. Emek-idare "ortaklığı" sloganları göklere çıkarılır. Nitekim bu sloganlar, Birleşik Devletler'de yatırım yapan Japon şirketleri tarafından sanat düzeyine yükseltilmiştir.

Orta sınıf gelirleriyle kıyaslanabilecek ücretler alabilen görece sayıda bir avuç işçinin birçoğu 1980'lerin emek düşmanı saldırısında en ağır darbeye uğrayan kesim olmuştur. Maaşları 75.000 dolardan 25.000 dolara düşürülen uçak pilotları, bir gecede "orta sınıf" yaşam standartlarını yitirdikleri gibi grevlerinden anlaşıldığı kadarıyla orta sınıf hayallerini de bir yana bıraktılar.

İmalat, maden, taşımacılık ve enerji, su, gaz sektörlerinde çalışanlar ise-düşük ücretli ticaret ve hizmet işçilerini hiç saymıyoruz-gelirlerinin orta sınıf ölçüsünden uzak olması ve sosyal statüleri bakımından kesinlikle işçi sınıfı üyesidirler. Yaşam standartları ve yaşam biçimleri bakımından işçilerin elle tutulur hiçbir kesimi hiçbir ölçüte göre "orta sınıf" olarak sınıflandırılamaz.

"İşçi Aristokrasisi" kavramı geçersizdir:

I. Dünya Savaşı'ndan önce İngiltere'de ve geniş sömürge imparatorlukları olan bazı ülkelerde, sömürgelerin yağmalanmasıyla ele geçen büyük kârların bir kısmı İngiliz, Fransız vb. işçi sınıflarının kayırılan kesimlerine fena sayılmayacak koşullar sağlamak amacıyla kullanıldı. Lenin, bu "işçi aristokrasisi"nin işçi sınıfının birliğini kırarak ve onu politik olarak zayıflatarak emperyalist politikayı nasıl desteklediğini göstermiştir.

Bugün Birleşik Devletler'deki bazı aşırı sol gruplar, Amerikalı beyaz işçilerin çoğunluğunu, böylesi bir "işçi aristokrasisi" oluşturmakla suçlamaktadırlar. Bu görüş, öğrenci ve meslek sahibi çevreler arasında bir ölçüde taraftar bulmuştur. Ancak, bu, çağdaş Amerikan koşullarına uygulandığında tümüyle yanlıştır. Bu teori, Amerikan işçilerinin gelişmekte olan ülkelerdeki işçilerle birliğini engellediği gibi, ırkçılığa karşı (diğer alanlarda olduğu gibi) verilen savaşımda siyah işçilerle birleşme gereğinin beyaz işçiler tarafından anlaşılmasını da zayıflatır.

Yabancı yatırımlardan sağlanan kârlardan rüşvet almak şöyle dursun, Amerikan İşçileri kârların toplam tutarından daha fazlasını vergi olarak ödemektedir. Bu vergi, uluslar ötesi şirketlerin yurtdışındaki yatırımlarını "koruyan" ABD ordusuna gitmektedir. Üstelik sermaye emeğe karşı genel saldırısında en yüksek ücretli mesleklerde çalışanların gerçek ücretlerini en yüksek oranda kıstığı gibi, bu alanlarda çalışanların sayısını da azaltmıştır.

"Orta sınıf" ile "alt sınıf" işçiler ayırımını kimi sendikacıların da yaptığı doğru ise de, bu tür ifadeler sendikaların gerçek politikalarını ya da bir bütün olarak işçi sınıfının bakış açısını yansıtmazlar.

1980'lerdeki gelişmeler Amerikan sendikal hareketine şu gerçeği göstermiştir: Gelişmekte olan ülke

işçilerinin aleyhindeki ücret farkları ABD kökenli uluslarötesi şirketler tarafından Amerikan işçilerine karşı düşük gerçek ücretleri, yüksek orandaki işsizliği ve sendikal hakların kaybını onların kabul ettirmek amacıyla güçlü bir silah olarak kullanılmaktadır. Aynı biçimde, ABD içerisinde Siyahlar, Hispanikler (İspanyol kökenliler) aleyhindeki ücret farkları beyaz işçiler de dahil tüm Amerikan işçilerine karşı gerçek ücretleri düşürmek, yedek işsizler ordusunu genişletmek amacıyla kullanılmaktadır. Önceleri, Güney'deki pamuk tarlalarından getirilen siyah işçiler Kuzeyli beyaz işçilerin yerini aldılar; hatta grev kırıcı olarak kullanıldılar; ve bu uygulamayla beyaz işçiler arasında ırkçılık körüklendi. Ancak bu uygulama çok gerilerde kaldı. Bugün siyah işçiler ve artan oranda da Hispanik işçiler, bütün yurt çapında işçi sınıfının ayrılmaz bir parçası durumundadırlar. Aşırı biçimde sömürüldükleri için en militan kesimler arasında bulunan bu işçiler bütün işçilerin durumunu güçlendiriyorlar. Siyahların, Hispaniklerin ve diğer beyaz olmayan işçilerin sayısı arttıkça azınlıklar aleyhindeki ücret farkları beyaz işçilerin ücretlerini ve durumlarını yıpratmak amacıyla bir silah olarak kullanılır.

Ciddi istisnalara rağmen birçok sendika bu gerçeği kavrıyor ve ücret farklarını giderecek olumlu eylemleri sözlü olarak destekliyor; ancak alınan yetersiz sonuçlar bu noktadaki vurgunun yetersiz kaldığı izlenimini uyandırıyor. Afrika asıllı Amerikalılara karşı uygulanan ayrımın, beyaz işçiler üzerindeki baskı ve sömürüyü hiçbir bakımından azaltmadığını kavramak gerekir. Yoksulluk çeken insanların çoğunluğu beyazdır. İşsizlerin, sendikal örgütlenme hakları kısıtlanan işçilerin çoğunluğu da beyazdır.

Sınıf savaşımı

Emek ile sermaye arasındaki sınıf savaşımının kökeninde emek sömürüsü vardır. İşçiler yaptıkları iş karşılığında adil bir ücret alamadıklarının bilincindedirler. Onlar tehlikeli ve kötü çalışma koşullarında, işverenlerin keyfi uygulamalarına ve uzun çalışma saatlerine karşı çıkarlar. İşverenler de kârlarının işçileri elden geldiğince sıkmaya bağlı olduğunun bilincindedirler. Kalıcı bir sınıfsal uyum yaratma girişimlerinin hepsi başarısızlığa uğramıştır ve kapitalist sömürü süregittikçe de başarısızlığa uğramak zorunda kalacaktır; çünkü kapitalizm emek sömürüsü olmadan varlığını sürdüremez.

Sınıf savaşımının temel bir ifadesi grev, yani işçilerin istekleri karşılanana kadar işveren için çalışmayı reddettikleri toplu eylemdir. 1930'lardan beri ABD'de hemen her yıl milyonlarca işçiyi kapsayan binlerce grev yapılmıştır. Uzun sürede yükselen bir eğri çizen bu eğilim, 1970'lere gelindiğinde 10 yılda 23 milyon işçinin gerçekleştirdiği 52.000'den fazla grev ile en yüksek noktasına ulaşmıştı.(4)

Ancak, çalışma koşullarının daha da kötüleşmesine karşın, grev eylemleri 1970'lerin sonunda ve özellikle 1980'lerde keskin bir azalış gösterdi. Yapısal bunalımdan kaynaklanan yoğun işsizlik; tekellerin fabrikaları kapatıp düşük ücretli ülkelere taşınma olanağına sahip olması; Washington yönetimlerinin emek düşmanı saldırıları ve işçi sendikalarının zayıflaması gibi etmenlerin hepsi birçok grevin yenilgiyle sonuçlanmasına yol açmıştır.

Militan savaşım tarihinde Amerikan işçi sınıfının seçkin bir yeri vardır. Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, Japonya, Fransa, İtalya ve İngiltere gibi diğer ülkelerde de çoğunlukla 1970'lerde zirveye.ulaşan etkin grev eylemleri yapılmıştır. Emek ile sermaye arasında gittikçe artan çelişkiler grev eylemlerinin bu dönemde tekrar yenilenmesi olasılığını yükseltiyor. Ancak, sermayenin uluslararasılaşması ve ekonomide devlet müdahalesinin artması, emeğin sermayeye karşı ulusal ve mümkün olduğu oranda uluslararası düzeyde politik eyleme girişmesi gereğini ortaya koymuştur.

Gelişmekte olan bazı ülkelerde sanayi ilerledikçe, örgütlü emek de hızla büyümüş, 1980'lerde Güney Kore, Güney Afrika ve Brezilya gibi ülkelerde grevler ve diğer savaşım biçimleri gerçekleştirilmiştir. Irkçılık sistemine ve işverenlere karşı temel insan hakları savaşımı veren Güney Afrika işçilerine ABD ve diğer ülkelerin sendikaları tarafından verilen destek, uluslararası işçi dayanışması bağlamında çok çarpıcı bir örnektir.Sınıf savaşımının en yüksek biçimi, kapitalist iktidarın yerine işçi sınıfının iktidarını geçirerek sonunda kapitalizmin yerine sosyalizmi kurmayı hedefleyen devrimci eylemdir.

---

(1) Bu hesaplar, Current Population Survey of the U.S. Department of Labor'un *Employment and Earnings* başlıklı bölümündeki verilere göre yapılmıştır. (Ocak 1987) Orta tabakalar, kendi işyerlerinde çalışanlar ile ister serbest ister maaşlı olarak yönetim, idare ve işletme kadrolarında çalışan işçilerden oluşur. Ancak bu kategoridekilerin ortalama kazançları 25.000 Doların çok az üstündedir, yani bunların çoğunluğunu tam kapitalist olarak nitelendirmek çok güçtür. Aralarında kendilerini işçi olarak değerlendirenler de vardırbunların 900.000'den fazlası sendika üyesidir ve şüphesiz daha fazlası da üye olmak yanlısıdır. Çoğunluk nesnel olarak işçi ile kapitalist olma arasında orta pozisyondadır. Ama politik bakımdan kapitalist sınıfla özdeşleşme eğilimleri çok güçlüdür. Ancak kapitalizmde bunalımlar derinleştikçe bu kesimler gün geçtikçe belirli konularda işçilerle birleşeceklerdir. İş gücünün bu kesimler dışındaki bölümü işçidir.

(2) Karl Marx, Kapital, Cilt III Sayfa: 294-295

(3) Karl Marx, Kapital, Cilt III Sayfa: 294-295

(4) BLS, Handbook of Labor Statistics, Washington 1983, Sayfa: 444-447 Tablo: 147

Yeniden yapılanma ve işçi sınıfı

Joyce Kolko

Çev: İsmail Kaplan

Amerikalı araştırmacı Joyce Kolko bu yazısında çağdaş işçi sınıfı çözümlemeleri için teorik bir çerçeve sunuyor. İşçi sınıfının kapitalist sistem içerisindeki durumunu belirleyen sürekli etkenlerin altını çizen yazar, dünya ekonomisindeki son gelişmelerin, geçici etkenlerin abartılmasına dayanan yüzeysel yaklaşımları ve moda sonuçları çürüttüğü yargısına varıyor. İşçi sınıfı kavramının sanayi proletaryasıyla sınırlandırılamayacağını belirten araştırmacı, proletaryanın ücretli emek olarak sahip olduğu toplumsal konumun belirleyiciliğini vurguluyor.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında hem sanayileşmiş ülkelerde, hem de azgelişmiş ülkelerde işçi sınıfının niteliğine ilişkin spekülasyon ve genellemelerin çoğaldığını görüyoruz. Ama bunlar temel analitik sorunları çözmeyi genellikle başaramamışlardır. Bununla birlikte, işçi sınıfının "yeniden yapılanması" konusunu tartışırken herşeyden önce bir sınıf olarak emeğin tanımını vermek zorundayız. Böylesi bir tanımlamada, tıpkı sermaye ve devlet konusunda olduğu gibi, sistemsel özelliklerle yapısal özellikleri birbirinden ayırmalıyız. Çünkü "yeni" işçi sınıfı konusunda yapılan genellemelerin çoğu da, diğer alanlarda görüldüğü üzere, geçici yapısal koşullara dayandırılmıştır.

Yapılan işin niteliği nedir, sanayi işi mi, hizmet işi mi? İşçiler büroda yazıcı olarak mı, yoksa maden ocağında madenci olarak mı çalıştırılıyor? Ulaşım işçisi mi, inşaat işçisi mi? Usta işçi mi, düz işçi mi? Örgütlü mü, örgütsüz mü? Yüksek ücret mi alıyor, yoksa asgari ücretli mi? Azınlık kökenli mi, yerli kökenli mi? Ya da göçmen mi? İşsiz mi yoksa? Bütün bunlar incelenmesi gereken önemli *yapısal* etkenlerdir. Bu yapısal özellikler değişime uğrar ve yeniden yapılandırılır. Ama bunların hepsi kapitalist sistemde işçi sınıfının niteliğini her yerde ve her zaman, hem bunalım hem "refah" dönemlerinde belirleyen *sistemsel* öğelere tabidirler. Emeğin üretim sürecinde bir meta olması; yoksullaşma tehdidi altında bulunması; sömürü; ve sınıf mücadelesi (nesnel ve/veya öznel) sistemsel özellikler arasındadır. İşçilerin üreticiler olarak oynadıkları rolün yanı sıra, her an kullanılıp atılabilecek bir meta durumunda bulunması en önemli etkenlerden birisidir.

Kimi araştırmacılar üretici işçilerle üretici olmayan işçiler arasındaki ayırımı vurgulamışlardır. Ne var ki işçiler üretimlerini değil, emek güçlerini satarak yaşamak zorundadırlar. Ve onu da bir ay fabrika veya lokantada, öbür ay hizmetçi olarak bir evde çalışarak satabilirler. Tek tek olayların ve işlerin ötesine geçen sınıf, aile ve topluluk ilişkilerinin bütünsel örgüsü daha önemlidir.

Ayrı ayrı sınıflardan iki insan aynı meslekte, sözgelimi büro işçiliğinde yanyana gelebilirler. Kimi bireyler kendilerini kendi sınıflarından daha başka bir sınıfla öznel olarak özdeşleştirebilirler. Ama herkesi tek tek ele almak gerekli değildir. Önemli olan ve kurumlarla tutumları belirleyen şey geniş yapılardır. Harry Braverman'ın bu konudaki saptaması yerindedir: "Aslında 'işçi sınıfı' teriminin belli bir insan topluluğunun sınırlarını kesin olarak çizmekten çok sürüp gitmekte olan bir toplumsal süreci dile getirdiği açıktır" (1) Kesin bir tanım vermekten kaçınan Braverman, işçi sınıfı konusunda yaptığı kapsamlı incelemenin bütün sonuçlarıyla birlikte aslında bir tanım olarak ele alınabileceğini belirtiyor. Özellikle son yirmi otuz yılda sınıf tanımı üzerinde kopan anlaşılmaz tartışmalar göz önüne alındığında bu yaklaşımın yerinde olduğu söylenebilir. Yine de ben bir tanım vermeye çalışırken işçi sınıfının sabit özelliklerini belirtmekte yarar görüyorum.

Kapitalist sistemde işçi sınıfının niteliğini her yerde ve her zaman, hem bunalım hem "refah" dönemlerinde sistemsel öğeler belirler. Emeğin üretim sürecinde bir meta olması; yoksullaşma tehdidi altında bulunması; sömürü; ve sınıf mücadelesi (nesnel ve/veya öznel) bu sistemsel özellikler arasındadır.

Çünkü diğer kategorilerde olduğu gibi, yapısal özellikleri genelleştirerek bunların ileride de geçerli olacaklarını varsayma eğiliminden böylelikle kaçınabiliriz. Sözünü ettiğim sabit özellikleri vurgulamak bugün yakın geçmişte olduğu kadar yakıcı bir önem taşımıyor, çünkü uzatmalı ekonomik bunalım koşullarında toplumsal gerçeklik kendisini tüm katılığıyla ortaya koyuyor. Bu yüzden günümüzde, refah görünümü ve bu refahın değişen bir işçi sınıfnı nasıl etkileyebileceği konusunda yüzeysel yorumlar yapma eğilimine daha az rastlanıyor.

İşçi sınıfı, bir meslek kategorisi olan ve 1980'lerde ücretlilerin yarısından daha azını oluşturan sanayi proletaryasından çok daha geniş bir kapsama sahiptir. Paul Mattick'in haklı olarak vurguladığı gibi "öyleyse proletaryanın ayırdedici özelliği *mesleki kimliği* değil, ücretli emek olarak sahip olduğu *toplumsal konumu*dur. Sınai işçi sınıfının küçülmesi, ne tür bir işte çalıştığından (ya da işsiz oluşundan) bağımsız olarak işçi sınıfının büyümesi sonucunu verir. "(2) İşçi sınıfının esas özelliği, üretici olsun-olmasın emek gücünün ücret karşılığında satılmasıdır.

Tarım toplumlarında köylülük, kapitalist üretim biçiminin günden güne yerleşmesiyle birlikte ayrışıyor. Geleneksel olarak hem üretim araçlarına sahip, hem de ürünlerini satan bir sınıf olan köylülük, üretim araçları - toprak, donanım - sahipleri ile emek gücünden başka satacak birşeyi olmayan kesim olarak ikiye bölünüyor.

İşçi sınıfı, bir meslek kategorisi olan ve 1980'lerde ücretlilerin yarısından daha azını oluşturan sanayi proletaryasından çok daha geniş bir kapsama sahiptir. Proletaryanın ayırdedici özelliği mesleki kimliği değil, ücretli emek olarak sahip olduğu toplumsal konumudur.

İşçi sınıfı ile "yoksullar" arasında da bir ayırım yapılmalıdır.



Bilgisayar günümüz üretim sürecinde hem tasarım hem uygulama aşamalarında gitgide daha yaygın kullanılıyor.

Son yirmi-otuz yılda birçok yazar, dikkatini yoksullar üzerinde yoğunlaştırmıştır. Burjuva araştırmacıları yoksulları ekonomik ölçütlerle değil, sosyolojik ölçütlerle tanımladılar. Kimi solcular da, işçi sınıfının yerine getiremediği devrimci rolü yoksullardan beklediler. Ne var ki, yoksulluk *kendi başına*, insanları değişim için harekete geçiren bir güç değildir. Militanlığın ve sınıf mücadelesinin yeniden dirilişi olarak adlandırılan olay 1960'ların sonunda bir bunalım döneminde ve yoksullar arasında değil, bir refah döneminde ve yaşam düzeyleri genellikle yükselen işçiler arasında patlak verdi. Bununla birlikte uzayan bir ekonomik bunalım döneminde yoksulluk işçi sınıfının çoğunluğunun kaderi olur.

Dolayısıyla sınıf tanımı gelire değil, ücret olsun-mülkiyet olsun gelirin kaynağına dayanır ve üretim ilişkilerine bağlıdır. Toplumun hemen hemen tamamını "orta sınıf" olarak tanımlamak; *üst*, *orta* ve *alt* terimlerini, gelir dağılımını belirtmek için değil, *kapitalist sınıf* ve *işçi sınıfı* veya *burjuvazi* ve *proletarya* terimlerine yer vermemek için kullanmak Amerika'da ideolojinin bir parçası olmuştur. Böylece bu ideologlar, genellikle birden çok kişinin çalıştığı ailelerde gelirin belli bir düzeyi aşmasından yola çıkarak işçi sınıfının bir kesimini "orta sınıf" haline getirdiler. Son zamanlarda birkaç iktisatçı, ekonominin yeniden yapılanması sonucunda orta sınıfın küçüldüğü, üst kesimde gelirler artarken alt kesimlerdekilerin sayıca çoğaldığı sonucuna vardılar. Bu saptama birçok çevrede gerçek bir şaşkınlık ve korku uyandırdı.

Hiç kuşkusuz gelir dağılımı sınıf kavramının önemli bir yönüdür ve rakamlar bir toplumun eksik tüketim bunalımına düşme eğilimi konusunda epeyce bilgi verir. Amerikan kapitalizminin daha adaletli bir gelir dağılımı sağladığı yaygın biçimde iddia edildiği sıralarda bile ampirik olgular tam tersini gösteriyordu. Gabriel Kolko, yaptığı araştırmayla bu yanılsamayı, iktisatçılar ve diğer kesimler arasında dorukta olduğu bir sırada, 1962'de çürüttü. (3) Üstelik tam istihdam ve artan enflasyon dönemlerinde belirli bir tüketim düzeyinin korunması, ailede birden çok kişinin çalışmasını

ve kredi kullanımını gün geçtikçe daha çok gerektiriyordu.

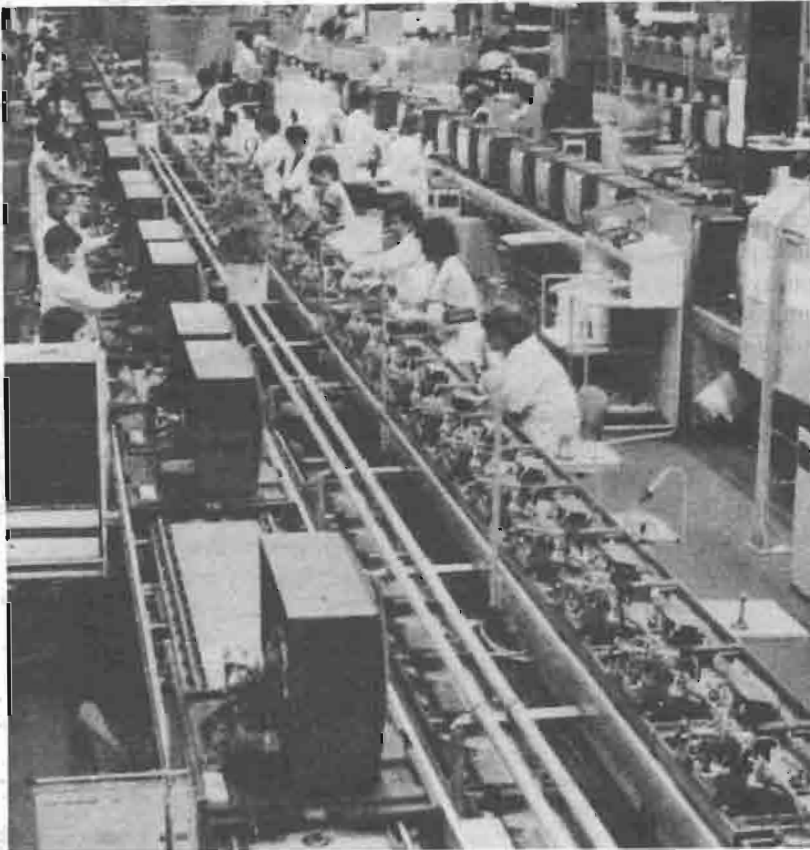
İşçi sınıfının eşya ve ev sahibi olarak veya yüksek bir nominal ücrete kavuşarak "burjuvalaştığını"; ya da burjuvaziden gelme öğelerin iş koşulları değişip işsizlik tehlikesiyle karşılaşınca "proleterleştiğini" öne süren birçok yazarın bu görüşleri son derece de yüzeyseldi. Sınıfsal kimlik, salt gelir düzeyiyle - bu gelirin bir kuşaktan diğerine aktarıldığı kalıcı bir durum söz konusu değilse- ölçülemeyecek birçok yönü kapsar. İşçilerin gelirlerinin artması onların sömürü ilişkilerini veya bir meta olarak korunmasızlıklarını değiştirmez. İşçilerin döngüsel refah dönemlerinde artan -ve 1960'ların sonlarında Fransa ve İtalya'da olduğu gibi tam istihdama yaklaşan- pazarlık güçleri bunalım dönemlerinde çöküntüye uğrar. Burjuvaların inişe geçmesi onları genellikle işçi sınıfıyla dayanışmaya değil acı duygulara iter: Bu tür kişiler sınıflarının kültürel ve ideolojik yükünü muhafaza ederler. İşçi sınıfı kimliği, bireyin sadece geliri ya da mesleğiyle değil, yaşamındaki bütün ilişkiler dizgesiyle belirlenir. İşçilerin kapitalist sistemde her an kullanılıp atılabilecek bir meta durumunda oluşunu, bu önemli sistemsel etkeni vurgulamak zorunludur. İşçinin orta sınıf yaşam standardı hiçbir zaman güven altında olmamıştır.

İşçi sınıfının refah düzeyinin durmadan yükseleceğine ve bir işçi aristokrasisinin oluşumuna ilişkin kavramsal efsane bir çok genellemeye kaynaklık etmiştir. Dünya ekonomisindeki son gelişmelerle paramparça olan bu efsane, aynı zamanda, kapitalizmin sistemsel etkenlerini esas almak yerine şimdiki yapısal koşulların ileride de geçerli olacağını sanma eğiliminin bir örneğiydi. Güvenceden yoksun olmak, kolayca harcanmak ve günden güne gereksiz bir fazlalık haline gelmek emeğin her zamanki gerçekliği olmuştur. Ve bu bağlamda Uluslararası Çalışma Örgütü yirminci yüzyılın son yirmi yılında (yani istihdamın dünya çapında daraldığı bir sırada) iş gücüne katılan insan sayısının 1950-1975 yıllarıyla (yani istihdamın genişlediği yıllarda) karşılaştırıldığında her yıl üçte bir oranında artacağını tahmin ediyor.(4)

OECD'nin 1979 yılı raporu *Interfutures* şunları söylüyor: "Bir bütün olarak bakıldığında Batı uygarlığı (genişleyen bir orta sınıfla özdeşleştirdiği) iç proletaryasını kendisiyle bütünleştirmeyi başarmıştır. Ne var ki bu uygarlık şu anda dış proletaryasının yarattığı sorunla karşı karşıyadır." (5)

Kimi solcular işçi sınıfının yerine getiremediği devrimci rolü yoksullardan beklediler. Yoksulluk, kendi başına, insanları değişim için harekete geçiren bir güç değildir.

OECD üyesi bu ülkelerin "iç proletaryaları" ile "bütünsüzleşme" süreci içerisinde oldukları gerçeğini bir yana bırakıyorum. Az gelişmiş kapitalist ülkelerde toplumların yeniden yapılanması sürecinin yükünü taşımak zorunda bırakılan emekçi sınıfların yapısal koşulları hızla kötüye gidiyor ve böylece Batı'nın sözü geçen özel "dış proletarya sorunu" ciddi biçimde ağırlaşıyor.



(1) Harry Braverman, *Labor and Monopoly Capital* (New York, 1974), 24

(2) Paul Mattick, *Marxism: Last Refuge of the Bourgeoisie*, ed. Paul Mattick, Jr. (Armonk, N.Y.,1983), 117-18. Bu önemli kitap değerli bir marksistin son çalışmasıdır. Paul Mattick'in diğer eserleri gibi bu kitap da, çağdaş kapitalist sistemi incelemek isteyen herkes için kalıcı bir değere sahiptir.

(3) Gabriel Kolko, *Wealth and Power in America: An Analysis of Social Class and Income Distribution* (New York, 1962). Ayrıca bkz. Gabriel Kolko, "Working Wives: Their Effects on the Structure of the Working Class", *Science and Society* 42 (Güz 1978): 257-77; Katherine Bradbury, "The Shrinking Middle Class", *New England Economic Review*, Eylül/Ekim 1986,41-55; Robert Kuttner, "The Declining Middle", *Atlantic*, Temmuz 1983,60-72; Barry Bluestone and Bennett Harrison, *The Great American Job Machine* (Study prepared for the Joint Economic Committee, U.S. Congress) Washington, 1986; Mary Jackman and Robert Jackman, *Class Awareness in the United States* (Berkeley, 1983)

(4) Aktaran Richard Barnet, *The Lean Years* (New York, 1980), 258. Ayrıca bkz. *OECD Observer*, Nisan-Mayıs 1987,14. Bu kaynağa göre yalnızca azgelişmiş ülkelerde nüfusa yılda 60 milyon kişi katılıyor.

(5) OECD, *Interfutures*, 8.

Çözüm özelleştirme değil, kendi teknolojimizi üretme

Mehmet Uğur

Mehmet Uğur, Özal hükümetleriyle uygulamaya konan Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin (KİT) özelleştirilmesi sorununu KİT'lerin ülkemizde oluşumu ve gelişimi süreci içinde ele alarak bugün varılan noktada "özelleştirme" girişiminin nasıl bir sınıfsal tercihe dayandığını ortaya koyuyor. Özelleştirme politikasıyla çokuluslu tekellerde işbirlikçi tekelci burjuvazinin ekonomik entegrasyonunda yeni bir boyuta sıçranacağını vurguluyor. Alternatifin ne olması gerektiği konusuna da değinen M. Uğur, sanayileşme sorununun günümüz Türkiyesi'nde artık kendi teknolojisini üretir sanayileşme biçimini aldığı yargısını getiriyor.

Devletin ekonomiden, politikanın da toplumdan uzaklaştırılması gerek.".

"İşgüçlerinin istendiğinde işe alınıp, istendiğinde işten çıkarılmalarını sağlayacak mekanizmalar yaratılmalıdır.". Bu görüşler, serbest piyasa ekonomisi düşüncesinin çağdaş savunucularının en ünlülerinden biri olan Friedman'a ait. IMF ve Dünya Bankası gibi emperyalist finans odaklarının tüm azgelişmiş ülkelere önerdiği reçetelerin ana ilkeleri de, 24 Ocak kararlarında da olduğu gibi bu görüşlere dayanıyor.

9 Kasım 1989'da ülkemizdeki işbirlikçi tekelci sermayenin has örgütü TÜSİAD Yüksek İstişare Kurulu'nda, TÜSİAD Başkanı Cem Boyner bunu açıkça ifade ediyordu : "Son 10 yılda dünyayı kasıp kavuran serbest piyasa ekonomisi fırtınasından (...) ne mutlu ki Türkiye de nasibini aldı, almak zorundaydı. Ancak bu, bir kişi ya da kuruluşun Türkiye'ye getirdiği muazzam bir değişiklik değildir (...) Serbest piyasa ekonomisi kuralları, hele İMF ve Dünya Bankası'nın nefesi ensemizdeyken Türkiye'de de uygulanmak zorundaydı."

Sanayileşmek için de ülke gerçeğine ve bilimsel-teknolojik devrimin ulaştığı düzeye uygun teknoloji üretir olmak başta gelen yeri tutmaktadır. Bir diğer deyişle, Türkiye'nin gündemindeki sanayileşme sorunu, kullandığı teknolojiyi kendisinin üretmesi sorunudur.

Bu konuşma, 24 Ocak kararlarının ve dokuz yıldır işçi sınıfı ve emekçi kitlelerinin yakından bildiği uygulamasının sınıfsal niteliğini açıkça gözler önüne sermektedir. 24 Ocak kararlarının dolaysız sonuçlarından biri olan özelleştirme konusuna ve son günlerde yoğun olarak tartışılan ve kamuoyunun haklı tepkileriyle karşılaşan PETKİM ve ERDEMİR'in özelleştirilmesi olayına geçmeden önce Cumhuriyet döneminde kısaca KİT adı verilen Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin doğuşuna ve gelişimine kısaca bir göz atmakta yarar var.

Bilindiği gibi Cumhuriyet'in kuruluş döneminde izleyeceği ekonomi politikası 1923 İzmir Kongresi'nde çizildi. Kongre'de benimsenen yaklaşıma göre devlete düşen görev, özel teşebbüsü desteklemek, korumak ve yol göstermekti. Tüccar kesiminin ağırlığıyla alınan kararlarda liberal ve yabancı sermayeye açık bir ekonomi politikası benimsendi. Devletin ekonomiye katılımı, özel teşebbüsün başaramayacağı işleri üstlenmekle sınırladı.

Nitekim 1924'te kabul edilen ve 1927'de genişletilen Teşviki Sanayi yasası özel tüşebbüsü desteklemek için çıkarılmıştı. Ancak özel teşebbüsü sağlanan tüm ayrıcalıklara rağmen sanayileşme yolunda adım atılamadı. İşte böylesi bir ortamda dünya kapitalist ekonomisi 1929 Büyük Bunalımı'na düştü. 1929 Bunalımı'yla birlikte serbest piyasa mekanizmasının düzenleyiciliğine duyulan güven dünya ölçüsünde sarsılırken, devletin ekonomiye müdahale gerekliliği çokyönlü olarak kendini hissettirdi. Sanayileşmiş kapitalist ülkelerin bunalımından yararlanarak hızlı bir kalkınmanın gerçekleştirilebileceği inancı da, devletin öncülüğü düşüncesini pekiştirdi. Ayrıca aynı süreçte Sovyetler Birliği'nde uygulanan planlı ekonomi sonucu bu ülkenin hızla sanayileşmesi ve dünya kapitalist ekonomisinin bunalımından etkilenmemesi de devletçilik yoluyla ulusal sanayi kuruluşuna yönelmeyi özendirdi. Bu koşullarda siyasal bağımsızlığın temelinin ekonomik bağımsızlık olduğu düşüncesi daha bir ağırlık kazandı. Böylesi bir düşünsel ortamda, ülke üretimindeki ve gelirlerindeki düşüş, işsizlikte ise artış yeni bir yola girilmesinin maddi temelini oluşturdu. Spekülasyon yoluyla büyük gelir sağlayan özel teşebbüsün sanayileşmeye yönel-

meyeceği anlaşıldı. İşte bu koşullarda sanayiin devlet eliyle kurulmasına girişildi. 1. Beşyıllık Sanayi Planı hazırlandı ve Sovyetler Birliği'nin maddi katkılarıyla uygulamaya kondu. İşte KİT'ler de ilk kez ulusal sanayiye dayalı olarak bu dönemde oluşturulmaya başlandı. Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 1950 yılına dek Sümerbank ve Etibank'a bağlı işletmeler yanında, şeker fabrikaları, yağ ve sabun fabrikaları, devlet çiftlikleri, şarap fabrikaları, tarım araçları fabrikaları, orman işletmeleri, demir-çelik fabrikası, askeri araç ve gereç ve uçak montaj fabrikaları, tütün ve sigara fabrikaları, tuz, kibrit ve bira fabrikaları kuruldu. Toprak Mahsulleri Ofisi, Devlet Demiryolları İşletmesi, Petrol Ofisi, Türkiye Şeker İşletmeleri, 1950'ye dek kurulan KİT'lerdi.

1950'de iktidara gelen Demokrat Parti, devlet sektörünü olabildiğince daraltmayı ve özel sektörün alanını genişletmeyi programına koymuş olmasına karşın özel sermayedarların spekülasyon ve karaborsa alanından sanayiye geçmekte fazla istekli olmaması sonucu, eskilerini yeniden örgütleyerek ve yenilerini kurarak KİT'lerin sayısını artırmaktan geri durmadı. Etibank ve Sümerbank bünyesinde Türkiye Demir-Çelik İşletmeleri, Türkiye Çimento Sanayii A.Ş. ve Türkiye Kömür İşletmeleri kuruldu. Türkiye Azot Sanayii, Et-Balık Kurumu ve Devlet Malzeme Ofisi bağımsız kurumlar olarak oluşturuldu. Devlet Demiryolları, Devlet Denizyolları ve Limanları, Posta ve Telgraf Genel Müdürlüğü gibi kuruluşlar KİT haline dönüştürüldü. Böylece 1960 yılına gelindiğinde KİT'lerin sayısı 150'ye ulaştı ve bunların, bağlı kuruluşlarıyla birlikte istihdam ettikleri insan sayısı 101 bini memur, 193 bini işçi olmak üzere 294 bini buldu. Böylece KİT'lerin ulusal gelir, istihdam, üretim ve yatırım bakımından önemleri arttı. 1963'te yeniden planlı dönemin başlamasıyla birlikte KİT'lerin ulusal ekonomi içindeki yerleri de kendini açıkça ortaya koydu. 1967-1977 arasında KİT'lerin Gayrı Safi Yurtiçi Hasıla'ya katkıları 1968 fiyatlarıyla ve % olarak tabloda görülmektedir.

Gerçekte bu paylar daha büyüktür; çünkü özel teşebbüse kaynak aktarımı yapma anlayışı uyarınca KİT'lerin önemli bir bölümünün ürünlerinin fiyatı düşük tutulmuş ve kâr payı eklenmemiştir. İşte kamu kesiminden özel kesime, özel sermayedarlara kaynak aktarımına dayalı bu anlayış izleyen süreçte KİT problemi gibi bir problemin doğuşuna da kaynaklık etmiştir. Gerçekten de KİT'ler esas olarak hammadde ve ara malları gibi temel sanayi malları alanınında büyük bir ağırlığa sahiptirler. 1960 sonrası girilen planlı dönemin başlangıcında, 1971 yılına dek yine de KİT'ler çoğu kez kâr etmişlerdir. Bu dönemde sigortalı işçilerin %20 ye yakınını istihdam eden KİT'ler 1971 sonrasında zarar etmeye ve bu zarar giderek büyük boyutlar almaya başladı. Yanısıra KİT'lerin finansman sorunları da giderek büyüdüğü için, olağan kamu gelirleriyle karşılanamaz duruma geldi. İşte Merkez Bankası ve Hazine kaynaklarına başvurulması ve KİT'lerin enflasyonun kaynağı olarak gösterilmesi de böylece başladı.

Yavuz hırsız misali, hem KİT ürünlerini değerlerinin altında alarak kârlarına kâr katan tekelci burjuvazi, kendi ekonomik bunalımının kaynağını bu kez KİT'lere fatura etmeye yöneldi. 1970'lerin ortasında dünya kapitalist ekonomisinin içine düştüğü bunalımla eklemlenen Türkiye kapitalizminin bunalımı koşullarında emperyalist finans odakları, İMF, Dünya Bankası vb. kuruluşlar ülkemize dayattıkları ekonomik reçetelerin tümünde birinci sırayı KİT'lerin finansman açıklarına, bunun için yapılması gerekli yüksek oranlı zamlara ve istihdamın kısılarak işçi atılmasına verdiler. 24 Ocak kararları gibi İMF reçetelerini kabul etmelerine karşın hiçbir sivil yönetim, bu kararları eksiksiz uygulamayı toplumsal muhalefet nedeniyle başaramadı. 12 Eylül 1980 darbesini yapanlar ise, daha ilk günden bu kararların eksiksiz uygulanacağını açıkladılar ve serbest piyasa ekonomisine geçiş söylemiyle KİT'lere yönelik çokyönlü taarruz başlatıldı. Öncelikle KİT ürünlerine büyük boyutlarda zam yapma yoluna gidildi. Böylece halkın temel ihtiyaçlarını gidermeye dönük ürünlerin fiyatları da muazzam ölçülerde arttı. Tekelci burjuvazi ise, KİT ürünlerine yapılan zamları bahane ederek, bu zamları da aşan oranlarda ve dilediklerince zam yapma yoluna giderek KİT lerden aktarmaya alışkın oldukları kaynakları korumayı başardı. Böylece kârlı duruma getirilen KİT lere yönelik ikinci saldırı ise, Özal Hükümetleri döneminde özelleştirme biçiminde başlatıldı. Yeni-

KİT'lerin Gayrı Safi Yurtiçi Hasıla'ya katkıları
(1968 fiyatlarıyla, % olarak)

Kesimler	1967	1971	1975	1977
Sanayi	26	25	24	31
Madencilik	98	86	71	92
Enerji	28	44	36	49
Ulaştırma ve Haberleşme	33	39	22	24
Mali Kurumlar	40	34	27	46

tutucu politikanın dünya ölçüsünde başlattığı ve bayraktarlığını İngiliz Başbakanı Thatcher'ın yaptığı özelleştirme kampanyası, ülkemizde de başlatılarak ulusal sanayiin temel direkleri, yerli ve yabancı tekellere son derece elverişli koşullarda peşkeş çekilmeye girişildi. Böylece tekelci burjuvazinin uluslarötesi tekellerle yeni bir entegrasyonunda güçlü bir kaldıraç saplanmaya yönelindi. Bir zamanlar tekelci burjuvaziyi palazlandırmak için ucuz hammadde sağlayan KİT'ler, bu kez tekelci sermayeye daha üst düzeyde hizmet sunma işleviyle donatıldılar

Ancak KİT'ler içinde en kârlı kuruluşlar arasında yeralan PETKİM ve ERDEMİR'in özelleştirilmesinin gündeme getirilmesiyle birlikte işçi sendikalarından, meslek kuruluşlarına, bilimadamlarından sokaktaki vatandaşa dek ciddi bir tepki yükseldi. Artık açıkça ortaya çıkmıştır ki, KİT'lerin özelleştirilmesi konusunda söylenenlerin tümü gerçek dışıdır ve esas amaç, ülkenin ulusal sanayiden yoksun bırakılması ve geniş kesimlerin işsizliğe sürüklenmesi pahasına tekelci sermayenin sınıfsal çıkarlarının korunmasıdır. Özelleştirmenin gerekçesi olarak öne sürülen, örneğin PETKİM'in rantabl çalışmadığı ve teknolojisinin geri olduğu, tümüyle birer aldatmacadır.PETKİM, şu andaki bilgi ve teknoloji birikimiyle yeni PETKİM'ler kurabilecek teknik işgücüne sahiptir.

Her ekonomik program son çözümlemede belirli bir politik tercihin sonucudur. Her politik tercih de belirli toplumsal sınıf ve katmanların çıkarlarına dayanmak ve bunları yansıtmak zorundadır. Marksist-Leninistler, halkımızın mutlak olarak yoksulluğa mahkum edilmesini ve ülkemizin geleceğinin ortadan kaldırılmasına yönelik bu politikalara karşı çıkmak ve kendi alternatiflerin ortaya koymak görev ve sorumluluğuyla yüzyüzedirler.

Prof. Dr. Gülten Kazgan, 10 Eylül 1989 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde şunları yazmaktadır : "...Bir kere Petkim'in dahil olduğu sanayi dalına çok bilinçli bir biçimde grev yasağı getirilmiştir. Böylece işçilerin grev baskısıyla ücretlerini artırma olanakları ortadan kaldırılmıştır. (...) ikincisi çokuluslu tekellerin 'transfer fiyatlandırması' yoluyla kârlarını en uygun gördükleri ülkede topladığı bilinmektedir... ve bu yolla ithal girdi fiyatlarını yüksek, ihraç fiyatlarını düşük göstererek Türkiye'de kârlı gözükmemeyi tercih edecektir." Bu tümüyle bilimsel ve haklı bir saptamadır. Öte yandan emperyalist-kapitalist ülkelerin günümüzdeki politikasının temel bileşenlerinden biri, emek-yoğun sanayilerin yanısıra enerji-yoğun, fazla yer kaplayan ve çevre kirlenmesine yolaçan kimi sanayilerin de azgelişmiş ülkelere kaydırılmasıdır. Nitekim şu anda PETKİM'e talip olan uluslar ötesi UNİON CARBİDE firması, bu politikanın önde gelen uygulayıcılarından biridir ve adı daha geçtiğimiz yıllarda Hindistan'da 2500 kişinin ölümüne yol açan geri teknolojili kimya fabrikasıyla herkesin belleklerinde yer etmiştir. Nitekim KİT'lerin geri teknoloji nedeniyle satıldığı gerekçesi de tümüyle gerçekdışıdır, çünkü bu kuruluşları satınalan uluslarötesi tekeller ya da yerli tekeller ileri teknolojinin taşıyıcısı ve ülkemize getiricisi değillerdir. Zaten bu politikayı ülkemize taşıyan T. Özalda bunun bilincindendir ve 1985'te 10. Uluslararası Tekstil Konferansı'nda yaptığı konuşmada bunu şöyle dile getirmiştir: "... kendi ülkenizde demode olmuş, artık ekonomik olmayan fabrikalarınızı Türkiye'ye kaydırın, burada işçilik ucuz; eğer o fabrikalar Türkiye'de de rasyonel olmaktan çıkarsa daha az gelişmiş ülkelere kaydırırsınız.". Böylece Özal da yabancı sermayenin, uluslarötesi tekellerin ileri teknoloji getirmeyeceğini itiraf etmektedir.

Her ekonomik program son çözümlemede belirli bir politik tercihin sonucudur. Her politik tercih de belirli toplumsal sınıf ve katmanların çıkarlarına dayanmak ve bunları yansıtmak zorundadır. T. Özal ve onun alternatifsiz olarak sunduğu yeni-tutucu politikanın sonuçları, işçi sınıfının, tüm çalışanların açlığa mahkum edilmesi, tüm ekonominin ve kaynakların işbirlikçi tekelci burjuvazinin çıkarları doğrultusunda kullanılmasıdır. Bu nokta, yapılması gerekeni de ortaya çıkarmaktadır. İşçi sınıfı ve tüm çalışanların hak ve çıkarlarını politik düzlemde savunmak ve temsil etmekte yükümlü Marksist-Leninistler, halkımızın mutlak olarak yoksulluğa mahkum edilmesini ve ülkemizin geleceğinin ortadan kaldırılmasına yönelik bu politikalara karşı çıkmak, bunların sınıfsal özünü açığa çıkartmak ve kendi alternatiflerini ortaya koymak görev ve sorumluluğuyla yüzyüzedirler.

Bu alternatifin odağında en temel üretim araçlarının toplumsallaştırılması ve planlı bir biçimde yönlendirilmesiyle ülkenin sanayileşmesinin sağlanması yatmaktadır. Ancak böyle bir sanayileşme ile işçilerin ve tüm çalışanların en temel, giderek en çeşitli gereksinimleri karşılanabilir. Sanayileşmek için de ülke gerçeğine ve bilimsel-teknolojik devrimin ulaştığı düzeye uygun teknoloji üretir olmak başta gelen yeri tutmaktadır. Bir diğer deyişle, Türkiye'nin gündemindeki sanayileşme sorunu, kullandığı teknolojiyi kendisinin üretmesi sorunudur.Emperyalizm ve işbirlikçi tekelci sermaye kendi tercihini ortaya koymuş ve bunu uygulamaktadır. Sorun bir yandan buna karşı çıkarken, öte yandan işçi sınıfının ve geniş emekçi kesimlerin tercihlerini ortaya koy ma ve bunları gerçekleştirme savaşımına yoğunluk kazandır ma sorunudur. Özelleştirme konusu da bu tercihte ağırlıklı bir yer tuttuğu için sürekli dikkat odağında tutulmalıdır.

1990'lara girerken ülkemiz kadın hareketi ve görevler (II)

Emel Aslan-Hülya Gülbahar

Emel Aslan ve Hülya Gülbahar, bu ikinci yazılarında kadın örgütlenmesinde aşağıdan yukarı yükselen bir hareketlilik içinden doğacak bir örgüt ve program demokrasisinin temel alınması gereğine işaret ederek bundan ne anlamak gerektiğini ortaya koyuyorlar. Geçmiş kadın örgütlenmelerinin deneyimlerinden bu konuda çıkardıkları derslere de yer veren E. Aslan ve H. Gülbahar'ın bu çalışmalarının kadın hareketinin ötesinde her türden demokratik hareket ve örgütlenme bakımından önemli saptamalar getirdiği gözardı edilmemelidir.

Türkiye'de kadın olmak, toplumsal konumlara, yaş, meslek ve ulusal özelliklere göre çeşitli biçim ve yoğunluk farklılıkları gösterse de, yaşamın tüm alanlarına yansıyan bir ayrımcılıkla karşı karşıya olmak demek. Yüzlerce yıldır süregelen çağdışı feodal gelenek ve göreneklerin, dinsel bağnazlığın ve erkek egemen değer yargılarının yaşamı çekilmez kılan baskılarıyla boğuşmak demek. Sistemin her gün yeniden ve yeniden ürettiği; ülkede yaşanan ekonomik, toplumsal ve politik bunalımın daha da katmerlendirdiği bir ayrımcılıkla yüzyüze olmak demek. Kısacası Türkiye'de kadın olmak demek, ezilmek, sömürülmek, baskı altında tutulmak, aşağılanmak demek. Hem de her alanda; işte-evde, sokakta-yatakta. Ve çoğu kez, hem emekgücüyle, hem cinsel kimliğiyle, hem de kişiliğiyle birlikte katmerli bir biçimde...

Bütün bu sorunlar kadınları ve erkekleri ile tüm toplumu ilgilendirmekle birlikte; sorunun çözümü, öncelikle, bu sorunları bizzat yaşayanların, yani kadınların ortak mücadelesini gerekli kılıyor. Sorunu ne yalnızca biyolojik, ne yalnızca ekonomik sınırlara hapseden bir mücadeleyi... Ne yalnızca bireysel, ne de yalnızca toplumsal bir mücadeleyi... Sorunun tüm bu boyutlarının içiçe olduğunu kavrayan; hiçbirini ihmal etmeyen; ekonomik, toplumsal,siyasal,hukuksal,kültürel,ideolojik bağlamlarını gözden kaçırmayan bir mücadeleyi... Köklerinin uzandığı uzun geçmiş; bugün toplumsal ve kişisel yaşamda tuttuğu yer ve mücadelenin bu çok yönlü ve çok zorlu yapısına uygun olarak kalıcı ve uzun erimli bir mücadeleyi öne koymak gerekiyor.

İşte bu nedenle, önde duran ilk görev, en geniş kadın yığınlarının kendi istemleri için hareketlendirilmesini ve bu gidişe müdahale eden dönüştürücü bir güç olabilmesini sağlayacak bir örgütlülüğün oluşturulması. *10 Eylül* Dergisi'nin 3. sayısında yayınlanan *"1990'lara girerken ülkemiz kadın hareketi ve görevler"* konulu ilk yazı; böylesi bir hareketliliğin yöneleceği örgüt biçimi olarak *Demokratik Kadın Örgütü*' nü öneriyor. Kadınların kadın olmaktan kaynaklanan ortak ve özgül sorunlarına karşı mücadele edecek, tüm kadınları kucaklayabilecek bir örgütün program ve örgüt ilkelerini özetliyor. Demokratik kadın örgütü için *aşağıdan yukarıya* yükselen bir hareketlilik içinden doğacak bir "örgüt ve program demokrasisi"ni temel alıyor. Demokratik bir kitle örgütünün "demokratikliği" ve "kitleselliği" için tek güvenceyi, bu demokratik kuruluş ve işleyiş sürecinde görüyor.

Kitle örgütlerinde demokratiklik nereden başlar?

Ülkemizde kitle hareketleri alanında, teorik ve pratik mirasıyla, olumlu ve olumsuz yanlarıyla önemli dersler taşıyan geçmiş demokratik kitle örgütlerinin (bundan sonra DKÖ olarak alınacaktır) deneyimleri hala belirleyici bir etkiye sahip görünüyor. İster, geçmiş pratiklerde taşıdığı eksiklik ve zaaflar nedeniyle toptan bir red düzeyinde ele alınsın; isterse de kimi ufak tefek tadilatlar dışında aynen savunulsun değişik kitle hareketleri anlayışları kendilerini DKÖ lere göre tanımlamayı sürdürüyor.

Demokratik kadın örgütü için aşağıdan yukarıya yükselen bir hareketlilik içinden doğacak bir "örgüt ve program demokrasisi" temeldir.

DKÖ'ler konusunda bugüne dek

yürütülen tartışmaların, DKÖ'lerin kendi özel alanlarına, amaçlarına ilişkin çalışmalara daha fazla eğilmesi, üye tabanını ve taleplerini bu doğrultuda genişletmesi ve bir iç işleyiş normu olarak demokratik merkeziyetçiliği değil, demokratik bir iç işleyişi esas alması gerekliliği üzerinde yoğunlaştığı görülüyor. Oysa sorun çok daha derinlerde ve özellikle, ülke çapında kendi istemleri doğrultusunda hareketlenmiş yığınların bizzat kendi girişimleriyle aşağıdan yukarıya oluşmayan kitle örgütlerinin, ne kitleyi, ne de hareketi temsil etmemesi noktasında düğümlenmektedir.

Kitle örgütlerinin en temel özelliği, kendine özgü sorunları ve hedefleri, bu hedefler etrafında birleşecek farklı toplumsal statülerden oluşan geniş bir üye bileşimi ile başlı başına bir *amaç* olmasıdır. Oysa geçmiş deneyimlerin de gösterdiği gibi, yığınsal bir kitle hareketinden doğmayan DKÖ'ler, daha oluşum sürecinde, ortak çıkarlar temelinde biraraya gelen farklı görüş ve düşünceleri kapsayan geniş bir siyasal-toplumsal çerçeveye yayılmış bir kitleselliği kucaklayamamıştır. Özellikle sol siyasi yapıların, kitle hareketleri ve DKÖ'ler konusundaki hatalı tutumları ile daha da pekiştirilen bu eksiklik, kitle örgütlerini, hem alanın değişik yapılardaki üye kitlesine, hem de alanın özgül sorunlarına kapatmıştır. Kendi dışındaki görüş ve düşüncelere en küçük bir yaşam hakkı tanımamaya varan anlayışlar sonucunda kitle örgütlerine tek bir siyasi çizgi egemen olmuştur. Farklı görüşlerin kitle örgütündeki çalışmaları ve çalışmaları alanın özgün sorunlarına ilişkin farklı görüş ve önerilerin tartışılmasında

Yığınsal bir kitle hareketinden doğmayan DKÖ'ler, da-ha oluşum sürecinde, ortak çıkarlar temelinde biraraya gelen farklı gö-rüş ve düşünceleri kapsayan geniş bir siyasal-toplumsal çerçeveye ya-yılmış bir kitleselliği kucaklayamaz



değil; örgüt yönetimlerinde kendi "siyasi" görüşleri ve kadrolarının temsil edilmesi amacında odaklanmıştır. Siyasi nitelikli tasfiyeler ve bölünmelerin sonucunda herbir siyasi görüşün çeşitli alanlarda kendine ait birer "kitle" örgütü yaratılmış; bu örgütlerin "farklı" görüşlerde olanlara "kaptırılmaması" için de, demokratik kitle örgütlerinin doğasına ters düşen antidemokratik işleyiş mekanizmaları icad edilmiştir. Böylece DKÖ'ler, yalnızca devrimi çabuklaştıracak, ona devrimcileştirilmiş yedek güçler sağlayacak bir *araç* haline getirilmiştir.

Sonuç olarak kitle örgütleri, ne alanın sorunlarını bizzat yaşayanlarca sahiplenilmiş; ne aynı alandaki diğer örgütlerin, ne de alanın dışındaki değişik toplumsal örgütlerin aktif dayanışması sağlanabilmiştir. Bu nedenle, mücadelenin kendisinden de yeterli sonuçlar alınamamıştır. Bütün bunlara, "sosyalist sol" dışında ciddi bir toplumsal muhalefetin olmaması da eklenince, kitle hareketleri alanında DKÖ'ler dışında değişik yapı ve anlayışlarda, yeni eylem ve örgütlenme biçimleri de ortaya çıkmamıştır.

Yinelemek pahasına da olsa vurgulamak gerekir ki, bu olumsuz süreçteki temel etkenlerden biri, DKÖ'lerin özgül sorunları ve ortak çıkarları temelinde hareketlenen siyasi görüş ve toplumsal konum bakımından heterojen bir yığın girişimi içinden doğmaması ve örgüt yönetimlerinin bu zaafı giderme yerine, sürdürme ve hatta daha da pekiştirme yönündeki politikalarıdır. Bu nedenle dar bir kesimle sınırlı kalınması, taleplerin darlaştırılması ve anti-demokratik iç işleyişlerin ortaya çıkması sadece birer sonuçtur.

Ya kadın hareketi?...

Aynı sorunlar, şu da da bu düzeyde 1980 öncesi kadın hareketinde de yaşanmıştır. 1980 öncesi kadın hareketi, her biri kendi kanallarında akan çokparçalı bir görünümdeydi. Bu çokparçalılık, iki ana öbek olarak ele alınırsa, bir yanda, çeşitli yardımseverler dernekleri içinde etkinlik gösteren kadınlar, Türk Kadınlar Birliği, Üniversiteli Kadınlar Derneği vb. kadın dernekleri ve CHP, AP gibi siyasal partilerin kadın kolları vardı. Az-çok değişik siyasi tonlar taşımak ve değişik bakış açıları

sergilemekle birlikte bu çevrelerin hemen hemen tümünde görülen ortak anlayış; ekonomik ve toplumsal sisteme ilişmeksizin, erkek egemen anlayışı hedef almaksızın eğitim ve sağlık hizmetleri vb. yoluyla kadınların durumunun iyileştirilmesi, sorunların hafifletilmesiydi. En ilericisinin bile gösterdiği tek hedef, kadınlar üzerindeki baskı, sömürü ve aşağılanmanın süregideceği gelişkin bir kapitalist toplum modeliydi,

Diğer grupta ise, değişik sosyalist kadın örgütlenmeleri vardı. Herbiri DKÖ adını taşımak ve kitle örgütleri olarak tüm kadınlara seslenmekle birlikte, ağırlıklı olarak sosyalist kadın örgütü niteliği taşıyor ve sadece sosyalist ya da sosyalizme yakın kadınlar arasında örgütleniyorlardı. Herbiri değişik parti ve grupların siyasi çizgisini izlediğinden sosyalist kadın potansiyeli bile bölünmüş bir biçimde örgütleniyor ve mücadele yürütüyordu. İlk gruptaki kadın örgütlenmelerinin siyasi görüşleri ne olursa olsun, istemleri için harekeltenmiş, biraraya gelmiş aktif bir kadın yığınsallığı yaratmak kaygısı zaten yoktu. Sosyalist çizgiler taşıyan kadın örgütleri ise, özellikle 1980'e yakın süreçte yükseltilen "birleşik, yığınsal" bir kadın hareketi belgisine karşın varolan bölünmüşlüklerini aşamamışlardı. aşmaya yetmemişti. Çünkü bölünmüşlük ve dağınıklık, daha DKÖ'ler olarak yola çıkarken, *yukarıdan aşağıya* kuruluş aşamasında başlamış; örgütler bu hatalı kavrayışla biçimlenmiş, kadrolar ve çalışma biçimlerine bu anlayış damgasını vurmuştu. Böylece, değil farklı siyasi görüşlere sahip kadın toplumsallıklarıyla birlikte örgütlenmek ya da en azından mücadele içinde birlikte hareket etmeyi sağlamak; sosyalist kadın gruplarının bile bu yolda kimi girişimler olmakla birlikte kalıcı adımlar atabilmesi başarılamadı.

Sonuçta, siyasi hareketlere bağımlı yapılar olarak, aynı siyasi programı savunan kadınlara dayalı olarak kurulan kadın örgütleri, siyasi hareketlerde kadın sorununun yeterince kavranamamış olması zaafını kadın örgütüne de taşıdılar. Kadınların mücadele alanının özgüllüğü, sorunun değişik yoğunluk ve biçimlerde de olsa tüm toplumsal sınıf ve katmanlardaki kadınları etkilemesi gerçeği gözden kaçırıldı. Mücadele alanı, talepler ve üye bileşimi daraltıldı. Bu darlığa denk düşen iç işleyiş mekanizmaları ve çalışma anlayışları yerleşti. Örneğin, kadınların kurtuluşunun sadece ekonomik sistemle bağlı yanları öne çıkartılarak konunun üstyapı kurumlarıyla olan ilişkisi, erkek egemen anlayışın kişisel ve toplumsal yaşamın tüm alanlarına uzanan kökleri yeterli düzeyde ele alınamadı. Buna bağlı olarak da, sorunun çözümünü sınıfsal çelişkilerin aşılmasına erteleyen bir yaklaşım öne çıktı. Bu çerçevede dikkatler, işçi ve emekçi kadınların çalışma yaşamıyla ilgili istemleri konusunda yoğunlaştırılırken, aynı kadınların başta aile içi bağımlılıkları olmak üzere, diğer alanlarda yaşadığı sorunlar gözden kaçırıldı. Aynı şekilde, kadın olmanın sorunlarını değişik düzeylerde yaşayan çeşitli toplumsal kesimlerden kadınlar ve istemleri ihmal edilerek; kadınların -mutlaka önemli ama dar- bir kesimiyle sınırlı kalındı.

1980 öncesi kadın örgütlerinin etkinlikleri sonucu, ülkemizde ilk kez çok sayıda kadın, örgütlü mücadeleye katıldı. Bilinçli ve kalıcı bir mücadele geleneği yaratıldı.

Ancak tüm bu olumsuzluklara karşın, bu kadın örgütlerinin etkinlikleri sonucu, ülkemizde ilk kez çok sayıda kadın, örgütlü mücadeleye katıldı. Bilinçli ve kalıcı bir mücadele geleneği yaratıldı. Özellikle "eşit işe eşit ücret", "analık toplumsal bir işlevdir", "her işyerine, her mahalleye kreş" gibi konularda açılan kampanyalarla etkili bir kamuoyu oluşturuldu. Bugüne ışık tutması açısından önemli bir örgütsel deneyim ve hakları uğruna mücadele edecek aktif bir kadın potansiyeli oluşturuldu. Bugün farklı görüş ve düşüncelerle de olsa, kadın sorunu etrafında mücadele eden çeşitli çevreler, bu sosyalist ve komünist kadınların yıllar boyu tek başlarına sürdürdükleri gece-gündüz, dere-tepe tanımaz özverili mücadelenin bir ürünü olarak doğdu. Kadının kurtuluşu için gerekli



ilke ve önerileri bugüne dek tek başlarına üreten ve öneren komünistlerin ve sosyalistlerin ardıcıl çabaları sayesinde, sınırlı da olsa; genel taleplerle özgül taleplerin içiçe geçtiği bilinci, özgül talepler uğruna bağımsız bir mücadelenin gerekliliği bilinci, eşitlik özgürlük ve kurtuluş bilinci, değişik kesimlerin "ortak bilinci" haline geldi. Tek başına bu bile, hiç de anımsanmayacak, reddedilemeyecek bir kazanım.



Önümüzde duran görev

Bugün ülkemizde, 1980 sonrası koşullarında yeni yeni biçimlenmeye başlamış bir kadın hareketi var. 1980 öncesi örgütlü kadın mücadelesinin ilk dolaysız ürünlerinden biri; henüz önemli bir kitleselliğe, yeterli bir aktiviteye kavuşamamış olsa da, değişik programatik zeminlerde biraraya gelen çeşitli kadın çevrelerinin doğması. Ancak ister demokratik kadın derneği adını alsın, ister kadın kültürevleri, dergi çevreleri olarak biraraya gelsin, varolan kadın çevrelerinin hemen hemen tümü, farklı siyasi programlar ya da bakış açıları çerçevesinde ayrı ayrı örgütlenmiş bulunuyor. 1980 öncesi kadın örgütlenmelerinin bu zaafı, feminist ya da sosyalist, varolan kadın çevrelerinde bir kez daha yineleniyor. Ortak kabul gören anlayış, örgütlenme konusunda bugün yaratılmış olan bölünmüşlüğü nesnellik olarak algılamak, bu nesnellik içinde kendi çevrelerinin etkisini artırmaya çabalamak ve değişik çevreler olarak da olsa, birlikte iş yapmayı kendiliğinden gelişecek süreçlere bırakmak

Kuşkusuz kadın hareketi içinde birbirinden çeşitli konularda ayrışan ve bu ayrışma nedeniyle ayrı bir çevre, grup, örgüt, vs, olarak varolmayı seçecek yapılar olacaktır. Önemli olan, bu ayrışmanın alanın nesnelliğinden, kadınların "doğasından" değil, öznel yaklaşım ve kaygılardan kaynaklandığının görülmesidir. (Kaldı ki, bu öznel tutumlar da saygıyla karşılanmalıdır. Asıl sorun, varolan çevreler arasındaki teorik ve pratik farklılıkların bu yaklaşımla tartışılması; birlikte iş üretmeyi engellemeyecek bir üslup yaratılmasıdır. Kadının kurtuluşu yolunda ortak bir kavrayış birliği, ortak bir mücadele zemini ancak bu yolla yaratılabilir. Tersi durumda, 8 Mart eyleminde, Kadın Kurultayı'nda somut olarak yaşandığı gibi, her yeni uğrakta yeni bir kadın toplumsallığı ile yollar ayrılır. Kadın hareketini oluşturan farklı yapılar da, değil hepbirlikte ortak kampanyalar üretmek, her uğrakta "birbirine değmemek" üzere baştan koşullanmış yeni yeni çevrelere bölünerek çoğalır.)

1980 öncesinde bu süreç yaşanmıştır. Aynı sorunları bir kez daha yaşamak istemeyen çevrelerin önünde duran görev bellidir: Ayrılık noktalarını değil, birliği öne çıkarmak. Siyasi, felsefi, dini görüşleri, toplumsal konumları, işleri, yaşları ne olursa olsun, kadın oldukları için, "ayrımcılığa uğrayan cins" oldukları için ortak sorunları, ortak çıkarları olan tüm kadınları kucaklayacak bir örgüt yaratmak.

Ayrılık noktalarını değil, birliği öne çıkarmak. Siyasi, felsefi, dini görüşleri, toplumsal konumları, işleri, yaşları ne olursa olsun, kadın oldukları için, "ayrımcılığa uğrayan cins" oldukları için ortak sorunları, ortak çıkarları olan tüm kadınları kucaklayacak bir örgüt yaratmak.

Kadın haretinde bu nesnel çıkar birliği vardır. Katmanlara ve bunlara özgü fikirlere ilişkin özgül çıkarların varlığı bu birliğin içinde bir çeşitlilik olarak değerendirilmelidir. Kitle örgütlerine ilişkin yenilenmesi gereken bakış açısı; varolan kitle içindeki katmanların ve fikirlerin elenmesi ile örgütün tabanının daraltılması değil; aynı örgütün içinde, ortak çıkarların dayattığı birliğin sürdürülmesi isteği ve kaygısıyla gerçek bir kitle örgütü anlayışının bilince çıkarılmasıdır.

Çeşitli yönleriyle farklı, ama kadınlık çıkarları aynı olan herkese seslenecek bir örgüt de ancak demokratik bir kuruluş süreci ve bu süreci biçimlendirecek alabildiğine demokratik bir iç işleyiş projesiyle gerçekleşebilir. Geçmiş DKÖ deneyimlerinin de gösterdiği gibi, alanın gerçek kitleselliğini temsil edecek bir demokratikliğin yaratılması; örgütlerin aşağıdan yukarıya, yerel aktiviteler üzerinden yükselmesi ve bu süreçlere ivme

kazandıracak olan yukarıdan etkinin gerçek bir "program ve örgüt demokrasisi"ni ilke edinmesi ile olanaklıdır. Bu iki yandan birindeki, yani aşağıdan yukarıya kuruluş ve yukarıdan etkinin bu kuruluş sürecindeki rolünden herhangi birindeki eksik ya da hatalı kavrayış, örgütün oluşumunda ciddi zaaflar barındırılması sonucunu verecektir.

Aşağıdan yukarıya kuruluş süreci, örgüte en geniş demokratik niteliği sağlayacak olan; amaçların, bu amaçları olanaklı kılacak örgütlenme biçimleri ve çalışma yöntemlerinin, bu etkinliğe katılacak tüm kadınlarla birlikte tartışılıp, birlikte belirlenmesidir. Programın ve örgütün demokratikliğini niteleyecek olan bu süreç, ancak belirli bir aktivitenin ve kitleselliğin üzerinde yükselebilir. Günümüz koşullarında bu, pratik olarak yerel aktivitelerden geçmektedir. Yerel düzeylerde asgari ölçüde de olsa belirli bir aktivite gösterebilecek yapılar oluşturmak, merkezi örgütlenmelerin sağlıklı temeller üzerinde yükselebilmesi için zorunludur. Sözkonusu yerel aktiviteler, mahalleler, semtler, işyerleri, okullar vb. düzeyinde biraraya gelecek kadınların oluşturacağı geçici yerel platformlar, bu çerçevede örgütlenecek çeşitli yerel etkinlikler, kampanyalar gibi somut etkinliklerle sağlanabilir. Yerel düzeylerde somut, gerçekçi, net hedefler doğrultusunda sürdürülen aktif bir mücadelenin sonucu olarak bütün bu etkinlikler kendi kitlesini yaracaktır. Bu kitleselliğin en önemli niteliği, etkinliklere katılan kadınların sayısal çokluğu değil, harekette yaracakları nitel yükseliştir. Demokratik bir kadın örgütünün en önemli gücü ve güvencesi, pratik hareketlilik içinden doğacak bu aktif kitleyi oluşturan kadınların bilinci ve eylemliliğe dönüşmüş mücadele kapasiteleri olacaktır.

Böylesi bir yerel hareketlilik içinden başlayacak bir örgütlenme süreci, daha en başta örgütün birçok somut özelliğine damgasını vuracaktır:

* Yerel aktivitelerin alanlarına bağlı olarak, işçiler, evkadınları, sanatçılar, öğrenciler vb. arasında başlatılan bir hareketlilik, örgütün kitle tabanının geniş bir toplumsal yelpazeye oturmasını sağlayacaktır. Kadın kitlesinin, sınıf, ulus, yaş, din, farklı düşünce ve deneyim düzeyleri, değişik yaşam biçimleri temelinde sahip olduğu çok renkliliği, daha kuruluş aşamasında örgüte yansıyacaktır.



* Ortak istemler için biraraya gelen bu çok renkli kadın toplumsallığının başlatacağı yerel çalışmalar ve yanısıra ortak program ve örgütlenme tartışmaları; amaçları aynı, bileşimleri farklı kadınların ortak mücadelesini güvenceye alacak olan demokratik bir çalışma ortamının yaratılmasına katkıda bulunacaktır. Yerel düzeyde yaratılacak olan bu demokratik çalışma üslubu, örgütün merkezinin de demokratik olmasının önkoşulu ve somut yaşam içindeki karşılığı olacaktır. Demokrasinin tüzüksel bir işleyiş normu olarak kalmayıp örgüt yaşamına damgasını vurması, demokratik çalışma geleneklerinin oluşması böylece daha ilk adımda sağlanacaktır. Örgütte tek bir görüşü egemen kılma, muhaliflerini tasfiye etme girişimlerinin önündeki doğal set, aşağıdan yukarıya yerleşecek olan bu demokratiklik olacaktır.

Aşağıdan yukarıya kuruluş süreci, örgüte en geniş demokratik niteliği sağlayacak olan; amaçların, bu amaçları olanaklı kılacak örgütlenme biçimleri ve çalışma yöntemlerinin, bu etkinliğe katılacak tüm kadınlarla birlikte tartışılıp, birlikte belirlenmesidir. Programın ve örgütün demokratikliğini niteleyecek olan bu süreç, ancak belirli bir aktivitenin ve kitleselliğin üzerinde yükselebilir.

* Bu aşağıdan yukarı yapılanma ve demokratik işleyiş süreci içinde örgütün programı ve çalışma ilkelerini hep birlikte belirleyip yaşama geçiren kadınlar, kendileri ile ilgili politikaların oluşumuna bizzat katılacaklardır. Dolayısıyla örgütün tabanını, kendi kendine harekete geçme yeteneğini kazanmış, kadın talepleri alanında eylem içinde olan, kendi çalışma biçimlerini geliştirmeye, kendi deneyimlerini biriktirmeye başlamış insiyatifli kadınlar oluşturacaktır. Böylece her

gün daha çok sayıda kadının, örgütün kuruluşu ve işleyişi boyunca karar alma ve uygulama süreçlerine katılımı hız kazanacaktır.

* Daha kuruluş aşamasından başlayarak, kadın kitlesinin kendi doğal önderlerini yaratması olanaklı olacak; gerçek aktivitesi politik ya da sendikal mücadele vb. gibi alanlarda değil, öncelikle kadın alanında yoğunlaşmış bir kadın kitlesi bu süreçte yaratılacaktır. Aynı şekilde, örgütün, seçkin, bilgili, yetenekli bir avuç üye ve yöneticiden oluşan bir kapalı devreye dönüşmemesini de sağlayacak olan, kadınları bulundukları yer ve konumda kavrayıp, kurtuluşları için kendi örgütünü oluşturma bilincini yükseltecek bir aşağıdan yukarıya kuruluş sürecidir.



Açıktır ki, ülkemizde kitlelerin kendiliğinden örgütlenme gelenekleri yoktur. Bu gelenek eksikliği, 1980 sonrası koşullarda uygulanan depolitizasyon ve örgütsüzleştirme politikalarıyla da birleştiğinde ülkeye genel bir durgunluk ve örgütsüzlük egemen olmuştur. Henüz kitlelerin kendilerini çeşitli yapılar içerisinde ifade etmelerini teşvik edecek toplumsal bir hareketlilik de yoktur. Demokratik hak ve özgürlüklerin alabildiğine kısıtlı, sınıf savaşımının potansiyellerinin çok gerisinde seyrettiği, örgütlenme bilincinin son derece geriletilmiş olduğu bir toplumsal çerçeve içinde, hemen bugün, ülkeyi sarsacak bir kadın toplumsal muhalefeti, kitlesel bir kadın hareketi yaratılabileceğini beklemek hayalciliktir. Üstelik kadın hareketi açısından bugün ülkemizde, dünya deneylerinde olduğu gibi, 1900'lerdeki "oy hakkı",1970'lerden beri gündemde olan "kürtaj hakkı" gibi geniş kadın yığınlarını toparlayıp seferber edebilecek somut istemler de henüz olgunlaştırılamamıştır. Ülkemizde bugün koşulları yeterince olgunlaşamamış olan böylesi büyük çaplı, yığınsal aktiviteler de, ancak bizlerin yaratacağı durumlardan, belki de aylar, yıllar sürecek gündelik çalışmalardan doğacaktır.

Bugün toplam kadın kitlesinin, kendi kişisel ve toplumsal yaşamına daha aktif müdahale etme bilinci ve aktivitesi gözönünde bulundurulduğunda kitle; belli bir yerde, o yerin özgül koşullarıyla bağlı olarak kadın alanıyla ilgili hareketliliği temsil eden kaç kadın varsa odur.

İstemleri için harekctlenmiş bir kadın kitleselliğini kucaklayacak bir kadın örgütü yaratma hedefini öne koyarken bütün bu koşullar hesaba katılmak zorundadır. Kaldı ki, "kitle" kavramı da nesnel koşullar tarafından belirlenir. Bir tarihsel-toplumsal uğrakta kitle, ortak hedeflere yürüyen yüzbinlerle ifade edilir; bir başka uğrakta ise birkaç bir kişiyle. Bugün toplam kadın kitlesinin, kendi kişisel ve toplumsal yaşamına daha aktif müdahale etme bilinci ve aktivitesi gözönünde bulundurulduğunda kitle; belli bir yerde, o yerin özgül koşullarıyla bağlı olarak kadın alanıyla ilgili hareketliliği temsil eden kaç kadın varsa odur. Bu alan özelinde, kadınların tek tek evlere bölünmüşlüğü; erkek egemen değer yargılarının içselleştirildiği kişilikleri; bastırılmış, edilgen bırakılmış kimlikleri; gelenek ve göreneklerin, tutucu dinsel inançların üzerlerindeki baskısı; siyaset, bilim, sanat, spor gibi toplumsal yaşamın bütün alanlarından dışlanmışlığı; genel olarak eğitimsiz, mesleksiz, işsiz bırakılmışlığına karşın, toplumsal üretime katkıda bulunduğunda bile evişleri ve çocuk bakımını tek başına üstlenmek zorunda kaldıkları koşullarda "kitle" değerlendirilmesi yapılırsa, bu sayının binlerle ifade edilemeyeceği açıktır.

İşte, aşağıdan yukarıya bir işleyiş içinde harekete geçirilecek ilk "kitle" budur: Haklarını ve taleplerini bilince çıkarmış, kadınlar olarak örgütlenmenin gereğine inanan ya da sadece kendi konumunu sorgulayan, soru soran, yanıtlarını arayan kadınlar... İlk hedef, bu kadınların kendi yerelliği içinde değişik kadın gruplarıyla ve birbirleriyle temasa gelmesi ve bu nesnelliği dönüştürmek üzere ilk adımları atmasıdır. Kuşkusuz böyle bir dönüşüm, yukarıdan bir etki olmaksızın olanaksızdır. Bütün sorun, bu yukarıdan etkinin somut işlevi ve sınırlarının belirlenmesidir.

Yukarıdan etki, adı ("Başlatıcı Platform", "Geçici Merkez Platformu", "Girişim Komitesi" vb.) ne

olursa olsun-bu belirleyici değil- kadın örgütünün aşağıdan yukarıya biçimlenişi için örgüt öncesi hareketliliğin devamlılığını ve örgüte yükselmesini sağlayacak geçici bir platform tarafından sağlanabilir. Böylece, verilecek ilk ivmelerden sonra oluşacak yerel aktivitelerin birbiriyle iletişimi ve ülke çapında ortak adımlar atabilmeleri olanaklı kılınabilir. Bu süreç, programsız, belirsiz bir geleceğe ertelenmiş, önsüz-sonsuz bir kendiliğinden gidiş yerine, belirli bir ön örgütlülük sürecinin adım adım ülke çapında örgüte geçişi olacaktır.

Böylesi bir platform, siyasi ya da felsefi görüşleri, ulusu, dini ne olursa olsun, Türkiye'de kadınların kurtuluşu yolunda örgütlü bir mücadele verilmesi gereğine inanan tüm kadınlara açık olmalıdır.

Bir anlamda, ülke düzeyinde birleşik örgüte uzanan bir kaldıraç olacak merkezi platformun yerine getirebileceği *ilk işlev*, hemen ulaşılabilecek il, semt, mahalle, işyerleri ya da öğrenim kurumlarındaki kadınların kendi kadın toplumsallıkları içinde yanyana gelmelerini sağlamaktır. Aynı süreç, sendikalar, meslek odaları, Barolar, Eğit-Der gibi mesleki kuruluşlar ve yerel yönetimlerle kurulacak merkezi ve yerel ilişkiler için de sözkonusudur. Bu yanyana geliş sürecindeki ana amaç, kadınların bizzat içinde bulundukları somut koşullarla bağlı kadınlık sorunları konusunda hemen bugünden harekete geçmelerini hızlandırmaktır.

İkincisi, ilk hareketlilikle başlayacak yerel çalışmaların ülke çapındaki demokratik bir örgütün ana ilkeleri olan, "tüm kadınlara açıklık", "birleşiklik", "bağımsızlık", "demokratiklik" temelinde sürdürülmesini sağlamaktır. Kısacası, ülke çapındaki örgütün yerel bir modelinin yaşama geçmesi için çaba harcamaktır.

Üçüncüsü, merkezi bir örgüt için sözkonusu olan program ve örgütsel işleyişle ilgili tartışmaların yerel düzeylerde başlatılmasıdır.

Dördüncüsü, bütün bu çalışmaların eşgüdümünün kurulabilmesi için, sürece aktif olarak katılan tüm kadınların ortak katkılarıyla oluşacak ülke çapında bir "yayın organı"nın çıkarılmasını; paneller, tartışmalı toplantılar gibi çeşitli etkinliklerin düzenlenmesini sağlamaktır.

Üzerinde önemle durulması gereken bir konu da, süreci mekanik aşamalara bölmeksizin, tüm etkinlikleri, programlı ve merkezi örgüte adım adım yaklaştırarak yönlendirmektir.

İlk adımı atarken...

Ülke düzeyinde merkezi bir örgütün aşağıdan yukarıya en geniş bir demokratik süreç ile yaratılması kuşkusuz güç bir iştir. Böylesi bir örgüt bir anda yaratılamayacaktır. Bu uğurda oldukça yoğun ve yaratıcı bir kollektif çaba gereklidir. Ancak, Türkiye'de bu süreç başlamıştır ve "başlamak" en önemli adımdır.

Şimdi, hemen bugünden, tüm Türkiye'de; tüm bölge merkezlerinde, başta İstanbul, Diyarbakır, Ankara, İzmir, Adana, Samsun, Bursa olmak üzere değişik illerdeki kendi örgütünü yaratmak isteyen tüm kadınlar yan yana gelmeyi, tanışıp kaynaşmayı öne koyalım.

Evimizdeki, işyerimizdeki, okulumuzdaki, mahallemizdeki kadınlara ulaşmaya; onları kurtuluşumuz için seferber etmeye çalışalım. Hep birlikte, ülke düzeyinde, birleşik, bağımsız, demokratik, yığınsal bir örgütün araç, yol ve yöntemlerini yaratalım. Karşılıklı deney alışverişini, bilgi değiştokuşunu sağlayalım. Birlikte, ortak taleplerimizi üretelim ve işe koyulalım.



Ver elini - kuşlar insanların omuzlarına konup
En sonunda o kızoğlankız umudun
Uzak denizden yaklaşmakta olduğunu şakıyarak
Herkese duyurmadan
Gel birlikte gidelim, dostum, varsın taşlasınlar bizi
Varsın suçlasınlar başlarımız bulutlarda yürüyoruz diye
Onlar ki hiç anlamamışlardır,
Bizim hangi demir, hangi taş, hangi kan ve hangi ateşle
Yapılar ve düşler kurup türküler söylediğimizi.

Odisseus Elitis
Çev.: Cevat Çapan

Hangi taşlar, hangi kan, hangi demir

Hangi taşlar, hangi kan, hangi demir
Ve hangi ateşten yaratılmışız biz
Salt sis gibi görünsek de
Bizi taşa tutsalar ve başlarımız bulutlarda
Yürüyoruz diye suçlasalar da
Bir Tanrı bilir
Nasıl geçer günlerimiz gecelerimiz

Gece ürpertici acını depreştirdiğinde, dostum,
Görüyorum nasıl açtırıyor sana kollarını yüreğin ağacı

Senin çağırdığın
Ama yıllar boyunca
Bir türlü yükseklerden inmeyen
Soylu bir düşünce önünde
O yükseklerde, sen aşağıda, burada

Ama özlemin gözleriyle uyanır bir gün ten
Ve bir zamanlar tek yalnızlığın ışıdığı yerde
Düşlediğin güzel bir kent gülümser
Neredeyse görüyorsundur, seni beklemektedir
Ver elini, gidelim birlikte, şafakta zafer naraları
Her yeri uğultuya boğmadan

İstanbul'da Komünist ve Amele Harekâtı; Ethem Nejat Yoldaş'ın Nutku

Bu sayımızda "Tarihten" bölümünde TKP'nin 10 Eylül 1920'de Bakû'da toplanan I. Kongresi'nde Ethem Nejat'ın "İstanbul'da Komünist ve Amele Harekatı" üzerine yaptığı konuşmayı ve Ethem Nejat ile Hilmi oğlu Hakkı'nın "Türkiye'de Komünist Teşkilatların Birleşmesi Hakkında Teklif"ini sunuyoruz. 1920'de Bakû'de Türkiye Komünist Fırkası Neşriyatı arasında yayımlanan bu belgeyi Doç. Dr. Mete Tunçay'ın Belge Yayınları'ndan çıkan "Eski Sol Üzerine Yeni Bilgiler" adlı kitabının 121-126 ve 130. sayfalarından aktarıyoruz. Köşeli parantez arasındaki sınırlı sayıdaki Türkçeleştirmeler bize aittir.

Yoldaşlar! Proletarya öteden beri dünya kapitalistlerinin esiri olan Türkiye'nin Harb-i Umumide sermayedarlığının yeni ve büyük bir soygununa hedef oldu. Harp içeride başlayan ve yeni bir sermayedarlık tesis ve hayat pahalılığını ihdas eden cereyan,harpten sonra da devam etti. Mütareke senelerinde bunu İngiliz, Fransız, Amerika ve sair kapitalistler idame ettiler. Bir taraftan takım takım garp kapitalist vekilleri İstanbul'a geldi; diğer taraftan İstanbul'da öteden beri Avrupa kapitalistlerinin merhametsiz ajanları olan Rum, Ermeni, Yahudi, Levanten ve Türk burjuvazisi fakir sınıfı soymaya başladı: Hayat çekilmez hale geldi.

Harp içinde iddihar-ı servet eden, [servet biriktiren] sermayedar mevkiine geçen Türk burjuvazisinin ekserisi ellerindeki paraları sefihâne sarf etmeye başladılar. Şoven olan garp kapitalistleri Türk sermayedarlığına, mutavassıtlarına, [aracılarına] iş vermiyor; onların siyasetlerini kabul etmiyorlardı.

Harp zenginleri öteden beri iradla tufeyli bir hayat-ı sefahat süren sınıf-ı mümtaz, lükse ait eşyalar almak ve sefahat yapmakla büyük israf yapıyorlardı. Bunun için memlekete binlerce balya çikolata, içki, itriyât, ipekliler, tuhafiye eşyası, çorap vesaire geliyordu. Bu suretle proletaryanın alınteri ile kazan(ıl)mış servet-i cemiyet sefih burjuvaların zevk, eğlence, hava ve hevesi için Avrupa kapitalistlerinin eline akıyor: Buna mukabil, garbe vâki olan ihracaat onda biri bile tutmuyor ve bu suretle Türkiye halkının sermayesi Avrupa sermayedarlarının eline giriyordu. Vakıa, İstanbul'da icra-yı muamele eden yerli ve Avrupa burjuvaları amelenin yevmiyesini pek yükselmeğe sebep olduklarını ve ameleye refah verdiklerini söylüyorlardı. Harpten evvel yevmiye yirmi kuruş alan amelenin yevmiyesi vasati yüz kuruşa çıkmıştır. Bu terfi ile işçi aldatılmak, avutulmak istendi. Fakat hakikatte bu terfi değil, burjuvalar menfaat kârına bir tenzil idi. Burjuvalar bu muğfil [kandırıcı] (siyaseti ?) ortaya koyarak proleterlerin sâyinden [emeğinden] daha çok sirkat ediyorlardı. Çünkü, yerli ve ecnebi sermayedarların yaptıkları inhisar ve ihtikâr hayati maişet-i sabıkaya nazaran, yüzde bin beşyüzden iki bine kadar terakki eylemişti. Avrupa sermayedarlarının Türkiye'de soygun vekili olan Düyûn'u Umumiye'nin yaptığı istatistik, umumi pahalılığın yüzde bin beşyüzelli, bin yediyüz olduğunu gösterdi.

İstanbul'un proleter ve yarım proleter sınıfları, kapitalizmin ve kapitalislerin, menfaatine hizmet eden hükümetin bariz soyguncuğunu tabiatiyle gördü ve anladı. Vaktiyle İstanbul'da proletarya ve nim [yarı] proletaryanının hayat ve maişeti hiç olmazsa asgari bir derecede temin ediliyor, mahmâemkân (olanaklar elverdiğince) giyecek bir şey buluyor ve ailesine ekmek tedarik edebiliyordu. Ve o vakit sınıf zıddiyetini duyamıyor, ezen ve ezilen sınıflar hakkında imale-i zihin etmeğe lüzum hissedemiyordu. Fakat harp ve mütareke günlerini müthiş tazyik ve iktisadi esareti (yövmün cedid rızkün cedid) yaşayanlara sınıf şuurunu, sınıf benliğini, sınıf zıddiyet ve düşmanlığını hissettirdi. İstanbul'un umum proleterleri anladılar ki, iki zıt, iki düşman sınıf daima mevcuttur.

Biri eziyor çalıştırıyor; diğeri eziliyor hem çalışıyor; biri bütün ömrünü çalışmak ve istihsal [üretim] ile geçiriyor ve işinden mah-

rum kal(ma)dığı, ihtiyarladığı ve sakatlandığı ve hayatına nihayet verildiği zaman ailesine sefalet ve açlıktan başka bir şey veremiyor; diğeri bütün ömrünü çalıştırmak, ezmek ve çalışanların mahsul-ü sâyini (emek ürününü) tufeyli olarak yemek ve yutmak ile müsterih ve mes'ut yaşıyor ve öldüğü zaman ailesine ve çocuklarına sefihâne yaşayabilecek ve birçok proleterleri ribka-i (halka) esaretle alabilecek bir sermaye bırakabiliyor.

İstanbul proletaryası çok eskiden beri devam eden iktisadi esareti, sınıf tezatlarını, sanatın düşmanlarını, aç ve çıplak kaldığını ve soğuktan donduğu ve ailesinin açlıktan teverrüm ettiği (verem olduğu) gayr-i tahammül günde pek derinden öğrendi. Ağızlarda dolaşan «vatan» ve «milliyet» diye bağıranların proletaryayı ezenler olduğunu anladı. Proletaryanın artık sermayedarlığa karşı seferberliğini ilân ederek mücadele, muharebe safına geçmesi lâzımdı. İstanbul işçileri bu hakikatlerin, mürşitleri sosyalistler tarafından tekrar edildiğini duydukları zaman içtimai sınıflardaki mevkilerini hemen tayin ettiler. Ve mübareze [savaşımı] kararlarını verdiler. Teşkilatlar vücuda getirmeye başladılar; binanaleyh, bir taraftan sosyalist efkârı proletarya arasında şiddetle faaliyete hükümrân oluyor, diğer taraftan, «sendikalar, işçi dernekleri ve birlikleri ittihatları» vücuda geliyordu.

Bâdehu [Ondan sonra] Nejat Yoldaş İstanbul için yeni bir sima-i siyasi olan bu teşkilâtlar hakkında izahata geçiyor:

Sosyalist efkarı proleter sınıf arasında zuhur edince, İstanbul'da muhtelif fırkalar zuhur etti.

1- Türkiye Sosyalist Fırkası, 2- Sosyal Demokrat Fırkası, 3- Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi...

Her nerede amele hareketi görülse, işçiler düşmanlarını anlayıp mübarezeye kalkışsa, orada, proletaryayı iğfal etmek, avutmak için yalancı, hain sosyalist partileri de kurulur. Bunlar tekâmülcü, ıslahatçı demokrat sosyalist olarak meydana çıkar, sermayedarlık esaretininin idamesine sebep ve vesile olurlar. İstanbul'da teessüs edip vilayatta şubeler küşadına çalışan Türkiye Sosyalist Fırkası ile Sosyal Demokrat Fırkası tamamen bu şekilde sosyalistlerdir. Bunlardan birincisi yani Türkiye Sosyalist Fırkası, İngiltere kapitalistlerinin entrikasıyla teessüs etmiştir. Bu fırka son zamanda İngiltere müdafiliği ve meddahlığı ile şöhret bulan Hürriyet ve İtilaf Fırkası ismindeki burjuva fırkasıyla iştirak-i mesai [işbirliği] eylediğini gazetelerle, ilân etmekle mahiyetini, ortaya koymuştur. Sosyal Demokrat Fırkası da Avrupa'daki sosyal demokrat fırkalarından daha çok sağ ve şuursuzdur. Galata'da toplanan bu Sosyal Demokratlar Ferit Paşa hükümetinin topladığı Şûrâ-yı Saltanatta alenen dediler ki: «Biz Sosyal Demokratlar, Amerika'da sada-yı hakkı çıkaran insaniyetperver Wilson'u takdir ederiz ve onun prensiplerini kabul ve bu prensipler dahilinde hareket edilmesini talep ederiz.» Bu itiraf bir cinnet idi. Bu izahata aziz yoldaşlar, payitahtta teşekkül eden bu iki partinin tamamen yalancı, muğfil opportünist sosyalistler olduğu tezahür eder. Bunların zararı en ziyade proletaryaya dokunduğundan bunlar bizim en büyük düşmanlarımız olmalıdır.

Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi'ne gelince... Onlar tamamen Marxistlerdir ve maksat ve gayelerine haketle sadıktırlar. Yoldaşım Hakkı'nın izah ettiği gibi, bunlar Avrupa'dan, Almanya, Avusturya-Macaristan ve İsviçre'den gelen kol ve fikir işçilerinin, İstanbul'un eli nasırlı ve mahrum zahmetkeşlerinin birleşmelerinden vücuda gelmiştir. Parti İstanbul'a merkezini nakil eder etmez içtimâi inkilâbın vücuda gelmesi için evvelâ: Proletaryanın kat'i sınıf şuuru ve içtimâi inkilâbın hedefleri hakkında vasi malûmat edinmesi ve organize olması lüzumuna kat'iyen kâni bulunduğundan, ilk iş olarak İstanbul amelesini işçi birlikleri etrafına toplamaya sarf-ı mesâi eyledi, [çaba harcadı].

Nejat Yoldaş İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi'nin İstanbul'daki faaliyetini anlattıktan sonra, İstanbul'da âli Marxist fikirlerini tamim eylemek üzere «Kurtuluş» isminde bir mecmua neşredildiğini söyledi ve ilâve etti.

Tabı [baskı] (ve) kâğıt fiyatlarının pek yüksek olduğu bir zamanda hiçbir taraftan maddi muavenet [yardım] görmeyen *Kurtuluş* kazançlarını temine kâfi olmayan idealist kol ve fikir işçilerin fedakârlığı ile intişar ediyor ve halka meccanen tevzi olunuyordu.

Parti keza Almanya'da çalışan genç arkadaşlarından birini amele muhiti olan Eskişehir'e yolladı. Orada birçok tazyikat ve müşkülâta [zorluk] duçar olan bu genç arkadaşımız, genç bir sosyalist muallimin arkadaşıyla «İşçi» ismindeki gündelik sosyalist gazetesini neşreyledi. Gündelik bir sosyalist gazetenin Anadolu'da intişarı şayan-ı dikkat bir hadise idi. Çünkü; *İşçi* Anadolu'da birinci defa olarak açıktan açığa sosyalist efkârını neşrediyordu.

Bu sosyalist partilerden başka. İstanbul'da bir de bizi buraya gönderen hafî [gizli] Komünist grubu mevcuttur. Maalesef, Komünist grubu İstanbul'daki padişah ve İngiliz hükümetinin mezalimi münasebetiyle alenen icra-yı faaliyet edemiyor. Şurasını haber vereyim ki, İstanbul Komünist grubu uhdesine düşen vazifenin ehemmiyetini takdir ederek her yere girmiş, muhtelif amele kitlelerine nüfuz etmiş ve onları kendi lehine kazanmaya çalışmıştır. Grubun derece-i faaliyeti memleket serbest bir devreye girdiği zaman görülecektir. Bu münasebetle grubun inkılâpçı Rusya ile münasebeti kabul ettiğini ve Odesa Üçüncü Enternasyonal Bürosu delaletiyle Moskova Üçüncü Enternasyonal'in İkinci Kongresine davet edildiğimizi zikredebiliriz.

Yoldaş bundan sonra, Türkiye'nin ve İstanbul'un işçi dernek ve birlikleri hakkında uzun uzadıya malûmat verdi; ve muhtelif dernek ve birliklerin bünye ve mahiyetini, işçi ve muallimler grevini anlattı ve sonra: İstanbul işçi birlikleri ve sendikaları Meclis-i Meb'usan intihabı [seçimi] münasebetile geçen Kânunuevvelde bir içtimâ akdettiler. Bu içtimada üç binden ziyade amele murahhası ve vekilleri iştirak eyledi. İçtimâda intihap münasebetiyle amelenin hukuku, müdafaa ve muhafaza edilmesi lâzım geldiği iddia ve bu münasebetle proletaryanının hukuk-u intihabiyesini gasbeden iki dereceli intihap hükümet nezdinde protesto edildi. Tevali eden [birbiri ardına yapılan] amele (ve) intihap ve içtimâlarını idare edenler İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi mensupları idi. O zamanın hükümeti bu işçi harekâtından kuşkulanarak içtimâları men'etti. Ve idare edenleri emniyet-i umumiye vasıtasıyla Divan-ı Harb'e verdi.

İçtimâların men'i münasebetiyle her ne kadar amele istediği nüfuzu yapamadı ise de, İstanbul'un proletaryası Meclis'e amele müdafisi meb'usların girmesi lüzumuna kâni ve bu hareket her ne kadar sağlam bir sosyalist değil ise de bir demirci ustasının Meclis'e girmesine vesile oldu. (Alkışlar.)

Türkiye'de bazı memleketlerde olduğu gibi, fikir işçileriyle kol işçileri arasında muhalefet yoktur. Fikir işçileri kol işçilerine iltihak ediyor ve onların haklarını bir ağızdan kabul ediyorlar. Bu sebeple, İstanbul içtimai inkılâbı daha kudretli ve ittifaklı bir sima gösterecektir. İstanbul muallimlerinin yaptığı şanlı grev -ki on yedi gün devam etmiştir- muhtelif işçi teşkilâtları tarafından kemal-i samimiyetle tebrik edilmiştir. Ahiren Paris'te sol sosyalistlere bütün dünya münevverlerinden mürekkep «Kılarte (Clarté) - Aydınlık» nâmında bir grup teessüs etmiştir. Bu grupta Anatole France gibi inkilâb-ı içtimâinin müdafii Fransız şairlerinden tutunuz da (Tagore) gibi mazlum şarkın halâsını, kurtuluşunu terennüm eder, Hint şairlerine kadar bütün milletin edipleri, muharirleri, hatipleri, muallimleri var.

İstanbul'daki fikir işçisi yoldaşlarımızdan bazı ressamlar, muharrirler, muallimler, gazeteciler bu Aydınlık grubu ile münasebete girişerek, grubun İstanbul'da bir şube küşad etmesini [açmasını] temin ediyorlar. Görülüyor ki, İstanbul'daki fikir işçileri hem bütün dünya mütefekkirlerini proletarya bayrağı altına çağıran grupla temas ediyor, hem kol işçileriyle, sosyalistlerle yanyana çalışıyorlar.

Ethem Nejat Yoldaş bundan sonra nutkunun nihayetine geliyor:

Yoldaşlar! İstanbul'da Avrupa sermayedarlarının iktisadi ve askeri esareti altında inleyen mazlum halk, içtimaî inkılâbı bütün helecanı ve bütün isticali ile bekliyor ve kurtuluş ve saadet güneşinin kendi semasında bir an evvel doğmasına intizar ediyor! Bizi İstanbul buraya, bu emelleri size bildirmeğe ve aynı maksat için birlikte çalışmak lüzumunu iblâğ etmeye ve Üçüncü Enternasyonal ile münasebeti takviyeye gönderdi. Buradaki yoldaşlarımızın İstanbul'un ihtilalci kalbini kabul edeceklerine şüphe yoktur.

Yaşasın Türkiye'nin İçtimai İnkılâbı (Alkışlar.)

Yaşasın Üçüncü Enternasyonal.

Türkiye'de komünist teşkilatlarının birleşmesi hakkında bir teklif

Komünist teşkilâtlarının yekdiğerlerinden habersiz ve rabıtasız olarak yahut herhangi bir nazariyat ihtilafından dolayı birbirlerine karşı lâkayt veya muhalif vaziyet alarak çalışmaları, inkilab-ı içtimâî gayelerine vusulü fevkalâde müşkülleştirmektedir. Hollanda ve Almanya Komünistlerinin bu suretle fraksiyonlara ayrılmış olması bu memleketlerdeki inkılâbî hareketlerin inkişaf ve muvaffakiyetine mâni olmuştur. Üçüncü Enternasyonal'in icraiye komitesi Zinovyef'in ikinci kongrede arz ettiği raporda tafsil ettiği veçhile, bu gibi inşikak [çatlak] ve infikaklara [ayrılık] kat'iyen müsade edemeyeceğini bildirmiştir. Kapitalist dünyaya karşı tek ve dik bir ihtilâl cephesi teşkil ederek zaferi kat'iyi ihraz için bir memleket dahilinde müstakilen teşekkül eden komünist gruplarının bir merkez-i umumi etrafında birleşmesi elzemdir. Binaenaleyh, gerek İstanbul'daki komünist gruplarının gerek Anadolu veya Rusya'da vukuatın tesiriyle yekdiğerlerinden ayrı olarak vücut bulan teşkilâtların Türkiye Komünist Fırkası ile ittihat ve hepsi birlikte bir vahid-i tam teşkil eylemesi ve Türkiye inkılâbına çalışan yoldaşların müteferrik sahalarda kalarak kuvvetlerini israf ve zayi eylememeleri icap eder. Biz sahib-i selâhiyet delege olmak sıfatıyla İstanbul Komünist grubunun Türkiye Komünist Fırkası ile birleşmeye âmâde olduğunu ilân ve diğer teşkilatların da aynı veçhile hareket eylemelerini büyük gayemiz nâmına teklif ve rica ederiz

Ethem Nejat ve Hilmi oğlu Hakkı.

Bu teklif kongre tarafından ittifak-ı ârâ [oybirliği] ile kabul edilmiştir.

Belediye-iş sendikası genel merkez kongresi yapıldı

Sendikaların çoğunda olduğu gibi Belediye-İş'te şube kongreleri, ardından Genel Merkez Kongresi, 3-5 Kasım tarihinde İstanbul Beşiktaş'ta yapıldı.

Tabanda demokrasi ve sınıf mücadelesinden yana varolan kararlı eğilimin şube kongrelerinden üst organlara taşınabilmesi için şube yöneticileri, üstkurul delegeleri ve soruna sınıfsal sorumlulukla bakan ilerici devrimci işçiler, birtakım görüşme ve toplantılarla olayın tabanda geniş bir biçimde tartışılmasını sağladılar. Bu sırada çok sayıda broşür, bildiri ve bültenlerle nasıl daha ileri bir sendikal birlik sağlanacağı tartışıldı.

Bu arada Eylül ayında yapılan Başkanlar Kurulu toplantısında, 25 kadar şube başkanının yaptığı ortaklaşa toplantıda "Demokratik Muhalefet"in çalışmalarını yürütmek üzere 7 kişilik bir komite seçildi. Başlangıçta İstanbul şubelerinden kaynaklanan bazı ufak sorunlar çıktıysa bile, komitenin bu konudaki kararlı ve ısrarlı çalışmaları sonucunda tüm muhalefetin birliği sağlandı. Kongreye kendi iç çelişkilerini aşmış olarak giren muhalefetin amacı, olayı kişisel davranışlardan ve kişilere muhalefet anlayışından çıkarıp, sınıfsal konuma ulaştırmak, kısır çekişmelerden kurtarmaktı.

Yıllardan beri sendikal hareketimizin başına çöreklenmiş, uzlaşmacı, sarı sendikacılık anlayışına karşı "demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı" ilkelerini savunmak bazında birleşen muhalefet, kimi eksikliklerine, yetersizliklerine rağmen, kürsüyü iyi değerlendirerek, kongreyi bir "demokratik platform'a döndürmeyi başardı. Tabandan duyarlı işçilerden ve konuklardan da yoğun bir dinleyici kitlesi kongreyi izledi.

Eleştiriler bölümünde söz alan çok sayıda ilerici, demokrat delege, Türkiye işçi sınıfının gündemini oluşturan konulara değindi. Belediye-İş yönetiminin bu konulara kayıtsızlığını, tutarsız yaklaşımını sergiledi. İstanbul delegelerinden birinin "1 Mayısı benimsemeyen sendikacı, sendikacı olamaz, 1 Mayıs'ı benimsemeyen sendikaya işçi sendikası denemez, çünkü 1 Mayıs, işçi sınıfının mücadele, birlik ve dayanışma günüdür, eğer sendika işçi sendikası ise 1 Mayıs'a sahip çıkmak zorundadır" anlamındaki konuşması, yine bir başkasının "demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı" ile "işyeri komiteleri" konusundaki konuşması, bir diğerinin ise eski yöneticilerin tüm tutarsızlıklarını amansızca sergilemesi ve İzmir delegasyonundan Kasım Yorulmazbaş'ın"Ben genel merkezin adayı olmak istemiyorum, ben tabanın, sizlerin adayınız olmak istiyorum dedikten sonra gözlerini: «Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür; Ve bir orman gibi kardeşçesine; bu hasret bizim.» dizeleriyle bitirmesi en çok alkışlanan konuşmalar oldu.

Konuşmaların niteliği ve davranışta birliğin sağlanması bakımından oldukça düzeyli geçen kongrenin sonucunda, seçimlerde de başarılı olundu. Türk-İş kongresine katılacak 29 üstkurul delegesinden 26'sı muhalefetin listesinden seçildi. Genel başkanvekili genel sekreter ve genel mali sekreter üstkurul delegesi olamadılar. Disiplin kurulunun 5 Asil üyesinden 4'ü, Denetim Kurulu'nun 3 asil üyesinden 2'si ve tüm yedeklerde çoğunluğu muhalefet listesi adayları kazandılar. Ancak bu başarı daha önce 7 olan ve 9'a çıkarılan Yönetim Kurulu asil üyeliklerinde pek sağlanamadı. Eski yönetimin genel başkan adayı açık farkla kazandı. Genel başkanvekili, genel sekreter ve genel mali sekreterliklerde ise muhalefetin adayları az farkla kaybettiler. Genel merkezin eski yöneticilerinin, yönetimde bulunma avantajı ile muhalefetin gösterdiği adaylara tek tek kimi delegelerin antipatisi etken oldu. Genel yönetim kurulunun diğer üyeliklerini yine muhalefet adayları kazandı. Yani Genel Yönetm Kurulu'na, eski yöneticilerden aday olan 5 kişiden hiçbiri ekarte edilemedi.

Burada burjuva seçim oyunlarında olduğu gibi "şu şunu kesti, bu bunu kesti" teranelerini bir yana bırakıp, kongrede blok davranabilen mevcut muhalefet hareketinin devamınının sağlanabilmesine bakmak gerekir. Bu birliktelik "Öküz öldü, ortaklık bitti"ye getirilmemelidir. Yarın önümüde daha zorlu mücadelelerimiz olacaktır. Kongre salonlarında, tartışmalarla sağlanan bu birliğin eylem alanlarına da yansıtılması kaçınılmazdır. Kısacası; Belediye-İş'te bundan sonra kapalı kapılar ardında işçiler satılamaz, Belediye-İş'te artık geri gidiş yok. Yasak savmacılık ve evet efendimcilik bitti. Daha bilinçli, daha ileri bir Belediye-İş'in güvencesi işte bu "demokratik muhalefet"tir. Yeter ki kişisel ve grupsal çıkarlarımızı öne almayalım.

Kazım YILDIR

TBKP komünist adına layık bir parti olamaz

Bu yazımda tartışmak istediğim konu, TBKP komünist ve öncü olma görevini yerine getirebiliyor mu?

Marksizm-Leninizm'in temel özelliklerinden biri, onun devrimci bir hareket oluşudur. Devrimcilik, Marksizmin bilimsel analizinden kaynaklanır. Her kim ki devrimciliği ortadan kaldırmaya çalışır ve devrimi gerçekleştirmenin bir aracı olan devrimciler örgütünü bir düzen partisi haline getirmeye çalışır, onun Marksizm'le ilişkisi zayıflamış demektir. Marksizmi yalnızca dünyayı yorumlamak için kullanılan bir araç görüp proletaryanın sömürü altında olduğunu söyleyerek yeni bir toplum istemekle, bu sorunu çözecek bir alternatif oluşturulamaz. Alternatif oluşturabilmek için, bu sömürü denilen olayın yerine geçirilecek olanın kendisini açıkça tanımlamak, sosyalizmi ve ona ulaşmada devrimi doğru olarak ortaya koymak gerekir.

Partinin proletaryanın mücadelesinde önünü aydınlatacak bir eylem kılavuzu olması gereken programının yerine proletaryanın mücadelesini sonu gelmez bir reformizme sürükleyen bir programla sömürü toplumunun değiştirilmesi mümkün olabilir mi?

Varolan sınıflı toplumlarda tekeller, holdingler, tefeci bezirgan ve mafya takımı için utanç duyulası artı-değer meşrudur ve ahlakidir. Proletarya için de bu saydıklarımızın haksız kazançlarını yok edip bu değerleri toplumsal mülkiyet temelinde kollektif tüketime yöneltmek de meşrudur ve ahlakidir. Herkesin bildiği bu gerçeklere dogmatik deyip bir kenara mı atacağız yoksa sahip çıkıp kadroların ve yığınların böyle bir kültürle gelişmesine öncülük mü edeceğiz?

Yeni Açılım'ın 15. sayısında Haydar Kutlu tarih bizi yaptığımız programda haklı çıkarmıştır çünkü sosyalist devletlerdeki krizler bize karşılıklı bağımlılık çerçevesinde barışçı geçişin zorunluluğunu göstermiştir diyor. Leninist parti anlayışını inkarla partinin öncü güç, müfreze gibi ilkeleriyle dalga geçiyor. Yeni kavram olan sivilleşmeyi telkin ediyor. Daha da ileri giderek, eski tip cephe anlayışlarının artık eskimiş olduğunu iddia ediyor.

Bir atasözünü hatırlatmadan edemeyeceğim. Yaprağa sormuşlar yurdun neresi, demiş rüzgar bilir. Şimdi TBKP yöneticileri de yaprak misali rüzgara kapılmış, uçurumun kenarına gelmişlerdir. 1917 devrimini erken bulup günah keçisi yapıyorlar. Eline kalemi alan önce Stalin'den başlıyor, sonra da Lenin'i aşmalıyız diyor. Bu gidiş kendini önce işçi sınıfının iktidarı konusunda açığa vurdu. Bu gün sosyalist ülkelerde yaşanan krizde de bu konuda yapılan hatalar önemli rol oynadı. Ekonomik kalkınma herşeydir deyip sosyalist demokrasi gözardı edildi. Bu nedenle sınıfların farklı ahlak anlayışları ortaya konup kültürel olarak sosyalist toplum oluşturulamadı. Doğal ki bürokratik işleyiş keyfiliği ve mülkiyet hırsını da beraberinde getirecekti. Bu böyle kavranıp geçmişin eleştirisi, geleceğin önünü aydınlatma çabası olarak yürütülmesi gerekirken yenilenme adına işçi sınıfının iktidara devrimci yoldan gelişi tartışmaya sokuldu ve barış içinde geçiş ve parlamento mutlaklaştırıldı. Legalite başlı başına bir amaç haline getirildi. *Yeni Açılım* dergisinde Leninci parti anlayışıyla sinsi ya da açık biçimlerde alay ediliyor.

Eskiyi kabaca inkarla yeni oluşturulamaz. Öte yandan siyaset boşluk tanımaz. Marksizm-Leninizmi aşmalıyız sözleriyle Marksizm-Leninzm'in adım adım terkedildiği gözlerden kaçmıyor.

Yeni parti anlayışı olarak partimiz çok sesli, özgür ve çağdaş bir parti olacak, programını kabul eden herkes üye olabilecek deniyor. Bu, yeni adına 1900'lerin başlarında Martov tarafından sunulan menşevik parti anlayışıdır. Lenin bu anlayışı teoride çürütmüş, tüm devrimler de pratikleriyle Lenin'in haklılığını ortaya çıkarmıştır. Bu konuda Lenin'in şu dediğini hatırlatmak isterim: Devrimci teoriyle donatılmamış bir parti nihai hedefi olan sınıfsız topluma insanlığı ulaştıramaz. Öte yandan savunduğunuz parti anlayışıyla popülizmden başka ne yapıyorsunuz? Başı bozuklar alayının Leninist anlamda bir proletarya partisiyle alakası olabilir mi? Böyle özsüz, teoriden yoksun bir parti elbette ki günü birlik bir politikayı aşamayacaktır. Bu haliyle TBKP komünist adına layık, öncü bir parti olamaz.

Ali Kemal
Avusturya

Reformizmi reddetmek

Çağımız, kapitalizmden sosyalizme geçiş çağıdır. Savaşsız, sömürüsüz bir dünyanın kurulmasının üç temel bileşeni; sosyalist sistem, ulusal kurtuluş hareketleri, kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfının hareketi, çok renklilik ve çeşitlilik içinde bir birliktelikle damgasını vuruyor, ekmek, gül ve özgürlük dolusu günlerin tüm dünyada kurulmasına.

Bu kuruluş, kuşkusuz, kendiliğinden gerçekleşmiyor.. Birdenbire de olmuyor. Düşmanlarımız tara-

fından da bir lütuf olarak sunulmuyor bize. İlk işçi devleti "Paris Komünü"nün 1871'de kurulup 2.5 ay gibi kısa bir süre sonra burjuvazi tarafından yıkılması, kurucu emekçilerin kana boğulması, zindana atılmaları; 1917 Sovyet Ekim Devrimi'nin bütün gerici ve kapitalistlerce kuşatılması, iç savaşla boğulmaya çalışılması, 2.Dünya Savaşı'nın baş sorumlusu Hitler faşizminin dehşet ve barbarlığıyla demokrat, sosyalist, komünist ülke, kuruluş ve kişilere yaptıkları, dahası Türkiye burjuvazisinin başlangıcından günümüze kadar, en somutu olarak 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 dönemlerinde işçi sınıfına, demokrasi güçlerine, Kürtlere nasıl ve ne için saldırdığı apaçık ortadır. Burjuvazi, her şeyi sınıfsal çıkarlarını gözeterek yapıyor. Kısıtlı ve göreceli demokratik dönemlerde varolan hak ve özgürlükleri nasıl geri aldığını herhalde sınıf bilinçli insanlarımız görmezlikten gelmemektedir. Burada herşey egemen sınıf olarak örgütlenmiş burjuvazinin sınıfsal çıkarları temelinde düzenlenmiştir. Lenin'in dediği gibi, "Burjuva demokrasilerinin her çeşidi, özünde burjuva diktatörlüğüdür." Bu diktatörlüğe ancak işçi sınıfının öncü politik örgütünün öncülüğünde emekçilerin, işçilerin ve köylülerin çoğunluğunun kazanılmasıyla, çağımız ve işçi sınıfının bilimi Marksizm-Leninizm'le donatılmasıyla son verilebilir. Sermaye düzeni yerine emekten yana bir düzen kurulabilir. Kimsenin kimseyi sömürmediği, eşitlik içinde sosyal refahın gerçekleştirilmesi için ilk tohumların atıldığı günden bugüne kadar geçen 100 yıllık süreç, düşünce ve inançlarımızı doğrulamaktadır.

100 yıllık zaman sürecinde yaşananları ve binbir çeşitlilikte günümüzde olup biten emperyalist-kapitalist manevraları görmezlikten gelerek, geçici ve yasal yapay konumlar için burjuvaziden lütuflar beklemek, işçi sınıfı ve demokrasi güçleri adına ahkam kesip "devrim" ve "iktidar" sorunlarını "Kaf" dağının ardına atmak, çalışma yöntem ve düzeylerini burjuvazinin isteğine uyarlamak, işçi sınıfının öncü politik örgütlülüğünü likide etmek, gelenek ve kazanımlarını tasfiye etmek hiç de iç açıcı bir olay değildir. Şimdi "dogmatizm" diye avaz avaz çığlıklar atanlar, kapitalizme övgüler düzerek, onun yeni yeni nimetlerini keşfediyorlar. Reformizm son bir-iki yıl içinde ülkemiz Marksizm-Leninizm geleneğinde etkinliğini iyice açığa vurdu. Basın yayın alanında ve kurum ve birimlerde etkinlik kazandı. İç sorunların taban önünde tartışılmaması, 1980 darbesinin getirdiği koşullar nedeniyle korkunç büyüklükte olumsuzluklarla karşı karşıyayız. 70 yıllık onurlu tarihimizi, birlikteliklerimizi, övünç kaynaklarımızı bir tarafa atmak, bunları savunanları, en verimli yıllarını işkencelerle, zindanlarla, acılarla geçiren dostlarımızı dogmatizmle suçlamaktalar. Kapitalizmin sınırları çerçevesinde kendilerine yol seçenler, kapitalizmin devrimle değil de, evrimle "insancıllaşacağın"nı söyleyenler, "Leninizmin aşıldığını" iddia edenler (bunlar Marksizmi de reddediyorlar kanımca) açıkça reformizmi, revizyonizmi ve oportünizmi bize dayatmaktadırlar.

Bu sürecin ilk gelişim evresinde bu olumsuzlukları çoğumuz göremedik. Kuşkusuz, söylenen ve yapılanlar ilginçti. Bir araştırma-gözlemleme dönemi yaşadık. Doğru da, yanlış da diyemedik. Hava kısmen de olsa dumanlıydı. Acele etmemeye çaba sarfettik. Otoritesizliği, kararsızlığı, örgütsüzlüğü günden güne daha fazla görmeye başlayınca, yolumuz daha da aydınlandı.Reformizm, uluslararası alanda ençok Avrupa ülkelerinde görüldü. Bugün Macaristan'da olup-bitenler, Marksizm-Leninizm'in reddinin bedelinin nasıl ödendiğini iyice somutlamaktadır. Açıktan açığa işçi sınıfının diğer emekçilerle birlikte iktidarından, Komünist Partisi'nin öncülüğünden,"Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşiniz" belgisinden, demokratik merkeziyetçilik ilkesinden vazgeçildi. Bizde de olup bitenler bunlardan farklı değildir ya da ellerinden gelse geri kalmayacaklar, bizim "yeni düşünceciler"!

İşçi sınıfının öncülüğüne, bilimine, davasına inananlarımızın cesaretle davranmalarının zamanı gelmiştir diye düşünüyorum. Hareketimize, geleneklerimize ve ilkelerimize sahip çıkmak istiyorsak, ilkin 'parti programı' sorununu çözümlemeliyiz. Bireyler ve kadrolar arasında koordinasyon ve iletişimi sağlamak yaşamsaldır. Politik yayın organlarına büyük ihtiyaç vardır. Elbirliğiyle çözümlenmelidir. Koordinasyonsuzluk, örgütsüzlük, açık tartışma yapmama, yaşanan olumsuzlukların çözümlenmemesi sonucu bir kenarda duran insanlarımız aktif kılınabilir, aktif kılınmalıdır. Yeter ki birbirimize kulak verelim. Devrimci özveri, kararlılık ve girişkenliği elden bırakmayalım. Devrimciler, yurtları, halkları ve gelecekleri için her fedakarlığa hazır olmuşlardır. Bugün de hazırdırlar. İnançları uğruna yaşamlarını esirgemeyenleri, hapislerde yatanları, işkencelerden geçenleri ayakta tutan, özveride bulunmayı gerekli kılan her zaman inançları ve örgütlülükleri olmuştur.

İnsanın, özellikle devrimci insanların inanmadıkları düşünce ve talepler uğruna savaşması, aktif davranması olanaklı değildir. Ülkemiz devrimcilerini "başına buyruk" bırakan neden, en başta ortada Marksizm-Leninizm ilkelerine sahip çıkan, güncel taleplere cevap veren gerçekçi bir programın ve örgütlenmenin olmayışıdır.Yine de karamsar olmamak gerekiyor. Marksizm-Leninizm yolumuzu bugün de aydınlatıyor! Gelip dayandığımız karmaşık yolun orta yerinde, reformizmi reddederek,ilkelere sımsıkı sarılıp, inançlarımızı güçlendirerek yürüyeceğiz; 10 Eylül mirasının temelleri üzerinde, düşmana ve işbirlikçilerine inat, dostlarımızla.

Armağan Barışgül

Bu sayımızda Postamızdan köşesine cezaevlerinden bize yazan dostlarımıza ayırdık. Herbirinin adresini yayımlamaya özen göstermeye çalışmamızın amacı, dileyen okurlarımızın kendilerine mektup, kitap, dergi vb. göndermelerine, böylece cezaevlerindeki politik tutuklu ve hükümlülerle dayanışmayı sıcak tutmalarına olanak vermek.

Merhaba;

10 Eylül dergisinin bir-iki sayısını okuma olanağı bulmuştum. Fakat koğuşumuza gelmediği için düzenli olacak izleyemiyoruz. Dergimizin kasım sayısını ve bundan sonra çıkacak sayılarını adresime gönderebilirseniz sevinirim.

Başarı dileklerimle; selamlar, sevgiler...

Raşit Tüz
E Tipi Özel Cezaevi
D.7
ÇANAKKALE

10 Eylül yayını çalışanlarına selam. Yayınınızı okumak ve izlemek istiyorum.

Önceki sayılar da dahil karşılıksız olarak adıma gönderebilirseniz çok sevinirim.

İçten selamlar. Başarılar diliyorum.

Ali Rıza Erdoğan
E Tipi Cezaevi
D.9 Koğuşu. 17100
ÇANAKKALE

10 Eylül'e

Yayın ilanınızı Cumhuriyet'te gördüğümüz ilk günden bu yana derginizi aramamıza rağmen bulamadık.

Geçmiş sayılarınız da dahil olmak üzere yayınlarınızı göndermenizi ve bizi abone etmenizi ya da ödemeli olarak yollamanızı rica eder yayın hayatınızda başarılar dileriz.

Mehmet Çalı
E Tipi Cezaevi
Koğuş C6
MANİSA

Sayın Dergi Yöneticileri,

1. Tip davası, İst. ili G.O.P İlçe Bşk. sıfatımla yargılandım. 141/5 ten 5 yıl hüküm giydim.

Şubat 1990 da cezam sona eriyor. Çıkış gerekçeniz de içerdiğini sandığım 1. sayı ve çıkan sayılarınızdan edinmek istiyorum. Böyle bir yöntemle istekte bulunmaktan üzgünüm ancak bulunduğum koşullarda derginizi başka bir yoldan edinmem olası değil. İyi dileklerimle...

Halis Çelebi
Sakarya Cezaevi
15. Koğuş
ADAPAZARI

Merhaba,

Değerli "10 Eylül" çalışanları, Derginizi "Yeni Öncü"nün 18. Sayısındaki tanıtma ilanında gördüm; içindeki konular itibarıyla benim ve arkadaşlarımın ilgisini çekti. Derginizi okumak istiyoruz. Bildiğiniz gibi, cezaevindeki her tutsak, dışardaki Siyasal ve teorik gelişmeleri takip ediyorlar. Doğal olarak okuma gereksinmemizi gidermek istiyoruz.

Bu konuda bize yardımcı olursanız seviniriz. "Abone" başvurumuzu (1. sayısından itibaren) dikkate alacağınız inancıyla, yayın ve siyasal yaşamınızda başarılar dilerim.

Haydar Yüksel
PK. 71.B-3
01920 CEYHAN - ADANA

Sayın "10 Eylül" çalışanları;

Gazeteye vermiş olduğunuz ilanda "10 Eylül" başlığı altında bazı belirlemelerinizi okudum.. Doğrusu, yayınınız dergi mi, gazete mi? Kesin olarak bilmiyorum. Ancak konu başlıkları ilgimi çekti. Ve bu ilgiden ötürü de, en son 5 Ekim tarihli gazete ilanını okuyunca isteme gereğini duydum.

Bildiğimiz gibi genel olarak birçok insanı ilgilendirdiği gibi, biz siyasi tutukluları da, kamuoyu gelişmeleri oldukça ilgilendiriyor. Hal böyleyken, gelişmelere seyirci kalmak pek iyi bir intiba değil.

Yayınınızın gerek çizgisi olsun gerekse de, canlı yaşam içerisindeki rolünüz açısından, yayınınızı takip etmek istiyorum. Ve bana daha evvel çıkmış sayılarınız dahil, düzenli olarak gönderirseniz sevinirim.

Ancak şunu belirtmekte yarar olacağını sanıyorum.Göndermeniz halinde, ücret konusunda, bütçem yetersiz oluşundan dolayı katkıda bulunmam biraz zor gibi görünüyor. Bundan dolayı da, gönderip göndermemeniz, sizin bileceğiniz sorun. Yayınınız da başarılar diler, selam sevgiler.

Fevzi Giriş
E Tipi Cezaevi
1. Koğuş
AYDIN

Sayın 10 Eylül çalışanları.

Derginizin reklamını Yeni Öncü dergisinde okudum. Ve ilgimi çekti. Derginiz ilgimi çekti. Beni abone ederseniz derginizi izleme imkanına kavuşacağım. Kısaca kendimden bahsedeyim. Ben TKP(B) davasından yargılanarak müebbet ceza verilmiş ve 10 yıldır cezaevinde tutulmaktayım. Halen Çanakkale Cezaevi'ndeyim Şimdiden teşekkür eder, 10 Eylül çalışanlarına başarılar dilerim.

Haydar Kürekçi
Çanakkale Cezaevi
C-4 17100
ÇANAKKALE

"10 Eylül" ilgilileri

Adınızı gazete ilan-

larından öğrendim. Okuyup incelemek isterim.

Şu ana kadar çıkan sayılarınızı adıma göndermenizi rica eder, üstün başarılar dilerim.

Nevzat Miser
Haymana Kapalı Cezaevi 5. Koğuş, Haymana/ANKARA

Değerli Dostlar Merhaba,

Göndermiş olduğunuz mektup elime geçti. Dergilerin 1. ve 2. sayıları toplatılmış olduğundan elimize geçmedi. 3. sayı da postadan henüz gelmediği için alamadık.

Değerli dostlar, bugünkü rejimin tepesindeki kişiler 141.142. gibi düşünceye yönelik faşist yasaların kaldırılmasını söz ile vurgularken diğer taraftan, demokratik ve sosyalist basına karşı yürüttüğü baskı politikası yoğun bir şekilde yürürlükte. Halâ insanlara basın çalışmalarından dolayı cezalar verilmektedir.

Bu koşullar altında bizlere yeni bir dergi sağladınız. Daha henüz içeriğini bilemiyoruz ama, tahminlermiz mevcuttu. Dergiyle ilgili görüşlerimi veya eleştirilerimi, Dergiyi inceledikten sonra iletmeyi düşünüyorum. Bu doğrultuda çıkacak olan tüm yayınlarınızı bekliyoruz.Tekrar yazışmak dileğiyle engelsiz ve baskısız basın çalışmaları dilerim. Dostça selamlar.

Cahit Albayrak.
P.K.183.K.5.44280.
E Tipi Özel Cezaevi MALATYA

Dostlar!

"10 Eylül" yayınınızı ben de açık okumak istiyorum. "Dünümüz Bugünümüz Yarınımız" konusunda içerde bizde bilgi ve tecrübelerimizi yenilememiz açısından çok yararlı olacağına inanıyorum. Bu yayınınızı olanaklarınız varsa bize ulaştırmaya çalışın. Göstereceğiz ilgi için şimdiden teşekkürler ediyoruz.Çalışmalarınızda başarılar diler, selamlarımızı göndeririz.

Haşim Karakütük
Özel Tip Cezaevi
16001 BURSA

Değerli Dost,

Derginizin çıkış ilanına gazetede raslamıştım. İlandan anladığım kadarıyla, 10 Eylül'de başlatılan geleneğin, şimdi bir çok iddiasını yitirmiş olmasına karşın sesini daha fazla duyurabilen kesiminden daha radikal bir devamını temsil etme durumundasınız. Bizler için derginizi "mutlaka istenmesi gereken"yapan da bu

Derginizi başka yoldan temin edemeyince size yazıp düzenli olarak yollamanızı rica etmeye karar verdim. Yollayabilirseniz sevinirim. Dergi ücretlerini karşılamıyor olsa da hiç olmazsa posta masrafına katkıda bulunmuş olmak düşüncesiyle mektubuma bir miktar posta pulu ilave ediyorum. Çalışmalarınızda başarılar dilerim.Selamlar.

Osman Köker
E-Tipi Özel Cezaevi
P.K. 183 K.10
MALATYA

Merhaba,

Yayın yaşamınızda başarılar. Böyle bir derginin bizlere kazandırılmasında emeği geçen tüm dostlara en coşkulu selamlar. Değerli dost, derginizi basından duyduk ve Malatya Adımlar şubesinden temin etmeye çalıştık. Ancak yasaklandığından elimize geçmedi.

Değerli dost, derginin hangi koşullarda çıktığı bizler tarafından bilinmektedir. En azından bazı dostlar tarafından bilgilendirildik. 10 Eylül'e ulaşmak istiyoruz. Ancak beni üzen içinde bulunduğumuz koşullardan dolayı gerekli olduğu halde maddi katkıda bulunamamak. Dileğim ilerde yardımcı olabilmek.Çünkü 10 Eylüllerin sesine ihtiyaç var. İnancım o ki aradığımız içeriği bulacağız. Bugün ülkemiz solunun içinde bulunduğu konum bilinmektedir. Evet, yine bilinmektedir ki ülkemiz koşullarına uygun yeni bir yapılanma kendini dayatmaktadır. 10 Eylül'ün bu anlamıyla önemi yadsınamaz.

Değerli dost, dokuz yıldır içerde dışarının coşkusundan kopmamaya çalıştık. Dostlarımızın bu anlamıyla küçümsenmeyecek katkıları olmuştur. Bilgilenmemiz için gerekli çabayı göstereceğinize inanıyorum.İlerde yazışma umuduyla 10 Eylül'e hoş geldin der emeği geçen tüm dostlara yürekten selamlar ve başarılar.

Mehmet Kızıltaş
E-Tipi Cezaevi
5.Koğuş P.K.183.
MALATYA

Merhaba

Derginizin üçüncü sayısı yayınlandı ve ben olanaksızlıklar yüzünden okuyamadım. Olanağınız varsa bana yardımcı olabilirmisiniz. Başarılar.

M. Kadir Gül.
Devlet hastanesi A-Blok tutuklu bölümü.
B.Paşa/İST.

Sayın A. Saim Tekin

10 Eylül'ün 3. sayısını gönderme inceliğinde bulunduğunuz için sizlere dostça teşekkürlerimi ve başarı dileklerimi iletmek istiyorum.

Reformizmin genelde ve özelde itibar gördüğü ve M-L'nin ehlileştirilmeye çalışıldığı bir dönemde M-L'mi temel alarak yürüyor olma çabanız kimliğinizi belirleyen esas ölçüdür benim için. Derginin çizgisine ilişkin düşüncelerimi becerebilirsem gelecekte yazmaya çalışırım... Düzenli, başarılı bir yayın yaşamı dileğiyle dostça selamlar... Olanaklıysa 1. ve 2. sayıları da göndermenizi istiyeceğim...Bunden sonraki sayıları da gönderirseniz sevinirim.

Kamer Konca
Özel Tip Cezaevi F/2 GAZİANTEP

10 Eylül dergisini olanağınız ölçüsünde gönderebilirseniz sevinç duyacağım.Başarı dileklerimle

Bahri Kılıç
B-1 Koğuşu 17100
ÇANAKKALE



ÖLÜM CEZASI KALDIRILMALIDIR